

RÓŻNE DYNASTIE

XIII-XV w.

RUDOLF I	238
ADOLF Z NASSAU	247
ALBRECHT I	252
HENRYK VII	274
FRYDERYK PIĘKNY	288
LUDWIK IV	292
KAROL IV	317
GÜNTER ZE SCHWARZBURGA	325
WAŁAW	330
RUPRECHT Z PALATYNATU	334
JODOK MORAWSKI	350
ZYGMUNT	353

RUDOLF I

1273-1291

Ojciec: ALBRECHT IV Z HABSBURGA

Był on synem Rudolfa II Starego, hrabiego Habsburga oraz landgraфа w Alzacji, i poślubionej mu Agnieszki, córki Gotfryda von Staufen (niespokrewnionego z cesarską dynastią); zwano go MĄDRYM. Data jego narodzin nie jest znana, lecz można ją ustalić w przybliżeniu na przełom XII i XIII w. Ok. 1217 pojął za żonę Jadwigę z Kyburga (poniżej). Od 1228 dzierżył urząd naczelnika (Feldhauptmann) miasta i biskupa Strasburga, a po śmierci ojca w 1232 wraz z młodszym bratem Rudolfem III został hrabią (grafem) Habsburga i landgrafem w Górnej Alzacji. Zgodnie z dokonanym przez braci w 1239 podziałem ojcowizny objął jej większą część z rodowymi zamkami Habsburg (Habichtsburg), Brugg, Bremengarten i Meienberg w szwajcarskim Aargau, hrabstwo Frickgau tamże, rozległy kompleks ziem w Alzacji oraz fundacje klasztorne w Muri i Säckingen. W konflikcie cesarza z papieżem stanął zdecydowanie po stronie Fryderyka II. Zmarł 22 listopada 1240 pod twierdzą Askalon w Palestynie, gdzie także spoczął.

Matka: JADWIGA Z KYBURGA

Była córką Ulryka III, hrabiego (landgraфа) Kyburga, oraz poślubionej mu Anny, córki Bertolda IV, księcia Zähringen. Urodzona przypuszczalnie ok. 1192, zmarła 30 kwietnia 1260 i została pochowana w klasztorze benedyktyńskim św. Marcina w Muri w Aargau, stanowiącym rodzinną fundację pierwszych Habsburgów.

Rodzeństwo (1–4):

- 1 SIOSTRA (IMIĘ NIEZNANE). Dominikanka (owdowiawszy po ALWIGU, hrabim Sulz?) w klasztorze w Adelhausen koło Fryburga, gdzie zapewne zmarła 30 stycznia 1250 i gdzie spoczęła.

- 2 KUNEGUNDA. Jej pierwszym mężem był HENRYK, hrabia Küssabergu i (od 1245) Stühlingen, a po jego śmierci poślubiła Ottona III, pana Ochsenstein, landgrafa w Alzacji (zm. 26.09.1289–03.1290), któremu urodziła kilkoro dzieci. Kunegunda zmarła po 1285–99.
- 3 ALBRECHT. Urodził się przed 1228. Został przeznaczony do kariery duchownej. W latach 1242–53 był kanonikiem katedry w Strasburgu, w latach 1242–47 w Bazylei, a następnie w Konstancji. W habsburskich genealogiach figuruje jako ALBRECHT V. Zmarł 14 grudnia 1254.
- 4 HARTMAN. Tak jak starszy brat Rudolf był stronnikiem cesarza Fryderyka II. Zmarł 3 lipca 1251 w papieskiej niewoli.

*

Urodził się 1 maja 1218 w zamku Limburg nad Renem. Po śmierci ojca został jako RUDOLF IV hrabią Habsburga, landgrafem w Górnej Alzacji etc.; w późniejszym czasie poszerzył swoje władztwo o odziedziczone po matce Thurgau, Wübberthin i Glarus, odkupione od linii laufenburskiej Sempach, Stanz, Schwyz i Waldstätten, a także przejęte w spadku po wuju Hartmanie IV hrabstwo Kyburga. 1 października 1273 kolegium książąt elektorów zebrane we Frankfurcie nad Menem dokonało wyboru hrabiego Rudolfa na króla rzymskiego (niemieckiego), a 24 października w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w obrębie katedry w Akwizgranie został on ukoronowany przez arcybiskupa Engelberta II z Kolonii. W ramach rewindykacji dóbr Rzeszy, na mocy pokoju wiedeńskiego 26 listopada 1276 objął w posiadanie księstwa Austrii i Styrii (jako RUDOLF I), a także Karyntię z Krainą i Marchią Windyjską (w 1286 przekazał je hrabiemu Tyrolu Meinhardowi); na sejmie Rzeszy w Augsburgu 27 grudnia 1282 nadał kraje austriackie w dziedziczne lenno swoim synom. Zmarł 15 lipca 1291 w Germesheim, w drodze do Spiry. Jego zwłoki przewieziono do Spiry i uroczyście złożono w tamtejszej katedrze, miejscu wiecznego spoczynku cesarzy z dynastii salickiej.

Małżonki Rudolfa I:

1. Poślubiona ok. 1253 (lub wcześniej, ok. 1245) w Alzacji:

GERTRUDA-ANNA Z HOHENBERGU

Była ona córką Burcharda III (V), hrabiego Hohenberg, potomka bocznej linii dynastii Hohenzollernów (Zollernów), i jego żony

Matyldy, córki hrabiego palatyna Tybingi (Tübingen): Rudolfa II albo Hugona. Urodziła się ok. 1225–30 i na chrzcie otrzymała imię Gertruda, które zmieniła po wstąpieniu męża na niemiecki tron. Zmarła 16 lutego 1281 w zamku Hofburg w Wiedniu i spoczęła w katedrze w Bazylei, skąd jej szczątki przeniesiono w 1770 klasztoru benedyktynów pw. św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a po sekularyzacji w 1807 wraz z prochami kilkunastu spoczywających tam Habsburgów złożono pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktynów św. Pawła w Laventhal.

2. Poślubiona wedle różnych danych między 28 maja a 24 czerwca 1284, 5 lutego lub 6 marca 1285 w katedrze w Bazylei:

IZABELA-AGNIESZKA BURGUNDZKA

Imię Agnieszki przybrała po zamążpójściu. Urodziła się w 1270 jako córka Hugona IV, księcia Burgundii, hrabiego Châlon i tytularnego króla Tesaloników, potomka bocznej linii Kapetyngów, oraz jego żony Beatrycze, pani l'Isle-sous-Montreal, córki Teobalda (Tybalda) I Pogrobowca, króla Nawarry i hrabiego Szampanii. Po śmierci Rudolfa I, z którym nie miała dzieci, powróciła do Burgundii i 20 listopada 1294 otrzymała od brata, księcia burgundzkiego Roberta II, włości Vieux-Château i Aigney-le-Duc. Nieprawdą natomiast jest podawana w niektórych opracowaniach informacja, jakoby drugim mężem owdowiałej królowej został Piotr V, pan Chambly (w istocie poślubił on jej kuzynkę). Wzmianka o nadaniu Roberta II jest ostatnią znaną informacją przekazaną przez źródła o Izabeli-Agnieszce. Zmarła w nieznanym czasie po listopadzie 1294.

Potomstwo Rudolfa I:

Dzieci z pierwszego małżeństwa (1–11):

- 1 MECHTYLDA, małżonka LUDWIKA II SUROWEGO, księcia Górnej Bawarii, matka cesarza Ludwika IV (szczegóły zob. w biogr. cesarza, s. 294).
- 2 ALBRECHT I → s. 252
- 3 KATARZYNA. Urodziła się ok. 1256 lub dopiero w 1265 w Rheinfelden. Jej mężem został w styczniu 1279 w Wiedniu OTTO III, książę Dolnej Bawarii od 1290, król Węgier (pod imieniem BÉLI V) w latach 1305–07 (ur. Burghausen 11.02.1261, zm. Lands-

hut 9.09.1312), syn Henryka I (XIII), księcia Dolnej Bawarii z dynastii Wittelsbachów, i jego żony Elżbiety, córki Beli IV, króla Węgier. Dochowali się bliźniaków, które rychło umarły. Katarzyna zmarła 4 kwietnia 1282 w Landshut i została pochowana w klasztorze cysterskim w pobliskim Seligenthal. Po jej śmierci Otto ożenił się z Agnieszką, córką Henryka I (III), księcia głogowskiego, z którą dochowal się córki i syna.

- 4 AGNIESZKA (AGNIESZKA GERTRUDA). Urodziła się ona ok. 1257 w Rheinfelden, a w październiku 1273 wyszła za ALBRECHTA II, księcia saskiego na Wittenberdze od 1260, palatyna saskiego od 1288 (ur. ok. 1250, zm. Wittenberga lub pod murami Akry 25.08.1298), syna księcia saskiego Albrechta I, potomka dynastii askańskiej, i jego trzeciej żony Heleny, córki Ottona Dziecię, księcia brunszwicko-lüneburskiego, bratanka cesarza Ottona IV; mieli kilkoro dzieci. Zmarła 11 października 1322 w Wittenberdze i spoczęła u boku męża w tamtejszym klasztorze franciszkanów.
- 5 JADWIGA. Urodziła się ona zapewne w 1259–60 w Rheinfelden. W lutym (10.02.?) 1279 w Lehninie lub w Wiedniu poślubiła OTTONA VI MAŁEGO, margrabiego brandenburskiego na Salzwedel w latach 1280–86, a od 1286 mnicha w Lehninie (ur. 1264, zm. Lehnin 6.07.1303 lub 27.11.1309), syna margrabiego Ottona III Pobożnego, potomka dynastii askańskiej, i jego żony Beatrycze (Bożeny), córki Waclawa I, króla Czech. Małżeństwo to pozostało bezdzietne. Zmarła ok. 1303 i spoczęła u boku Ottona w klasztorze cysterskim w Lehninie.
- 6 KLEMENCJA. Urodziła się ok. 1262 w Rheinfelden. Jej mężem został w styczniu 1281 w Neapolu KAROL MARTEL, tytularny król Węgier od 1290 (ur. Neapol 09.1271, zm. (otruty) tamże 12.08.1295), syn Karola II Kulawego, króla Neapolu oraz tytularnego króla Jerozolimy, potomka dynastii Andegawenów, i jego żony Marii, córki Stefana V, króla Węgier. Dochowali się trojga dzieci; ich jedyny syn Karol I Robert, król Węgier, w drugim małżeństwie był żonaty z Beatryczwe Luksemburską, córką cesarza Henryka VII. Klemencja zmarła krótko po 7 lutego 1293 w Neapolu i spoczęła w krypcie neapolitańskiego klasztoru San Domenico Maggiore.

7 HARTMAN. Urodził się ok. 1263 w Rheinfelden. Z woli ojca, którego był ulubieńcem, odziedziczył rodowe dobra w Alzacji wraz z tytułem hrabiego Habsburga i Kyburga, został także zaręczony z księżniczką czeską Kunegundą, a później z angielską księżniczką Joanną. W drodze na dwór ojca w Strasburgu 20 lub 21 grudnia 1281 Hartman utonął przepływając się przez Ren w okolicach Breisach. Spoczął w klasztorze benedyktynów św. Pawła w Laventhal w Karyntii.

8 RUDOLF. Na świat przyszedł ok. 1270 w Rheinfelden. 27 grudnia 1282 ojciec nadał mu księstwa Austrii i Styrii (RUDOLF II) we wspólne władanie ze starszym bratem Albrechtem I, jednak na żądanie austriackiej szlachty, rozporządzeniem wydanym 1 czerwca 1283 w Rheinfelden, Rudolf I pozostawił kraje austriackie we wyłącznym władaniu Albrechta. W zamian młody Rudolf otrzymał księstwo szwabskie oraz nadreńskie dobra rodowe z tytułem landgrafa w Alzacji. Zmarł 10 maja 1290 na dworze szwagra w Pradze i spoczął w krypcie praskiego klasztoru franciszkanów. W 1373 jego szczątki przeniesiono do katedry św. Wita przy zamku praskim.

Rudolf poślubił w marcu 1289 (lub w 1278.?) w Pradze:

AGNIESZKĘ, córkę Przemysła Ottokara II, króla Czech z dynastii Przemysłidów, i jego drugiej żony Kunegundy, córki Roścysława, księcia halickiego i czernihowskiego oraz bana Sławonii i Maczwy. Urodziła się 5 września 1269 w zamku praskim, gdzie zmarła 17 maja 1296. Została pochowana u boku małżonka w kryptach praskiego klasztoru franciszkanów.

Syn Rudolfa:

A JAN. Urodził się jako pogrobowiec w 1290–91 na zamku w Pradze. W 1308 zamordował króla Albrechta I, który pozbawił go praw do sukcesji w Czechach; dzięki temu czynowi zyskał przydomek PARRYCYDA (OJCOBÓJCA), z którym wszedł do historiografii. Następnie zbiegł do Włoch. Z początkiem 1312 w Pizie bezskutecznie prosił cesarza Henryka VII o darowanie winy. Zmarł w pizańskim klasztorze św. Mikołaja (lub w klasztorze św. Augusta) 13 grudnia 1313 i tam też znalazł spoczynek.

- 9 JUTTA (GUTTA). W niektórych opracowaniach występuje pod francuską wersją swojego imienia: BONA. Urodziła się 13 marca 1271 w Rheinfelden, a 24 stycznia 1285 w Eger wyszła za WACŁAWA II, króla Czech (od 1278) i Polski (od 1300) (ur. Praga 17 lub 27.09.1271, zm. tamże 21.06.1305), rodzzonego brata Agnieszki, małżonki swojego starszego brata Rudolfa. Miała z nim liczne potomstwo, m.in. Agnieszkę, żonę Ruprechta VI, hrabiego Nassau, jednego z synów króla Adolfa (szczegóły w jego biogr.), oraz Elżbietę, małżonkę Jana Luksemburskiego, króla Czech (szczegóły biogr. Henryka VII). Koronacja ciężko już chorej Jutty na królową czeską odbyła się 2 czerwca 1297 w zamku praskim, gdzie zmarła 18 czerwca. Spoczęła w bazylice (od 1344 katedrze) św. Wita na zamku praskim. Wacław ożenił się następnie z Ryksą (po zaślubinach Elżbietą), córką króla polskiego Przemysła II, która owdowiawszy wyszła za Rudolfa Austriackiego, króla Czech (szczegóły zob. biogr. Albrechta I, s. 256).
- 10 SAMSON. Jest wzmiankowany przez przywilej, datowany na 19 października 1275; urodził się przed tą datą i najprawdopodobniej zmarł w dzieciństwie.
- 11 KAROL. Urodził się 14 lutego 1276 w Rheinfelden, gdzie zmarł 12 czerwca lub 16 sierpnia tego samego roku. Został pochowany w klasztorze benedyktynów pw. św. Pawła w Laventhal.

Bastard Rudolfa I:

Z nieznaną ITĄ (zm. przed 1287):

- 1 ALBRECHT Z SCHENKENBERGU (I VON LÖWENSTEIN). W 1287 otrzymał od ojca dziedziczny tytuł hrabiego Löwenstein, był ponadto wójtem klasztoru w Murrhardt. Żenił się dwukrotnie: przed listopadem 1282 z LUTGARDĄ (zm. przed 11.12.1282), córką Ulryka I z Kciukiem (Założyciela), hrabiego Wirtembergii, a po jej śmierci z imienniczką zmarłej (zm. 18.03.1324–25), córką Filipa V, pana Bolanden i Ennheim. Zmarł w 1304 (przed 6 lipca).

Dzieci z pierwszego małżeństwa (A–F):

- A FILIP VON LÖWENSTEIN. W 1304 został po ojcu hrabią Löwenstein. Poślubił ADELAJDĘ (wzmiankowana 1310), córkę Konrada IV, pana Weinsbergu, dzieci jednak nie mieli. Zmarł przed 13 września 1310.

- B RUDOLF VON LÖWENSTEIN. Po śmierci starszego brata ok. 1310 został hrabią Löwenstein. Zmarł bezżennie i bezpotomnie między 7 października 1328 a 10 maja 1329.
- C MIKOŁAJ VON LÖWENSTEIN. Bezpotomna śmierć starszego brata w 1328–29 uczyniła go hrabią Löwenstein. Żoną jego była WILLIBERGA (zm. 1333), córka Rudolfa II, hrabiego Wertheim. Zmarł 13 marca 1340.

Potomstwo (I–III):

- I RUDOLF VON LÖWENSTEIN. Urodzony między 1332 a 1333, poświęcił się karierze kościelnej. Był księdzem w Wertheim i Reicholzheim, a w latach 1353–80 kanonikiem katedry w Würzburgskiej. Zmarł przed 6 listopada 1384.
- II ALBRECHT II VON LÖWENSTEIN. W 1340 odziedziczył po ojcu hrabstwo Löwenstein. Był dwukrotnie żonaty: od ok. 1355 z MECHTYLDĄ, córką Fryderyka I z Limpurg (zm. bezdzietnie), a od ok. 1369 z UDILHILDĄ (wzmiankowana 1369–99), córką Henryka II, hrabiego Werdenberg-Albeck. Zmarł on w 1382, przed 20 maja.

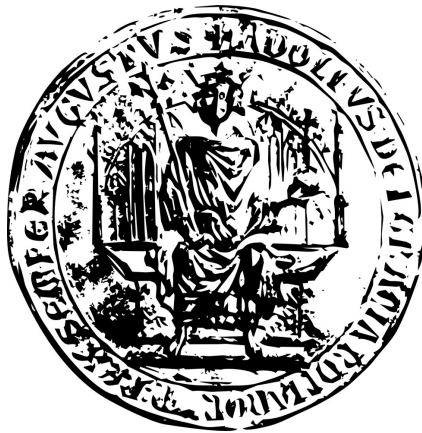
Dzieci z drugiego małżeństwa (a–e):

- a ALBRECHT III VON LÖWENSTEIN. W 1382 wraz z braćmi odziedziczył godność hrabiego Löwenstein. Poległ 30 sierpnia 1388 pod Döffingen. Nie założył rodziny.
- b JERZY VON LÖWENSTEIN. Urodził się między 1370 a 1375. W 1382 wraz z braćmi odziedziczył godność hrabiego Löwenstein. Był kanonikiem katedralnym w Bambergu (1399), Spirze, Würzburgu (1419) oraz w Moguncji, jak również proboszczem w Öhringen. Wraz z młodszym bratem Henrykiem sprzedał rodowe hrabstwo elektorum Palatynatu. Zmarł 10 sierpnia 1464 w Bambergu i spoczął w tamtejszej katedrze.
- c HENRYK VON LÖWENSTEIN. Urodził się on ok. 1375 i po śmierci ojca w 1382 wspólnie z braćmi odziedziczył hrabstwo Löwenstein (pod regencją do 1395), które w późniejszym czasie odprzedał elektorom Palatynatu. Z poślubioną przed 8 lutego 1408 ANNĄ (zm. 1444), córką Konrada IV z Erbach, nie dochował się dzieci. Zmarł w 1444 i został pochowany w Heilbronn.
- d ? JAN (HANS) VON LÖWENSTEIN. Być może jest on tożsamy z Rudolfem (zob. s. 246). Zmarł po 25 maja 1382.

- e RUDOLF II VON LÖWENSTEIN. Po śmierci ojca w 1382 odziedziczył hrabstwo Löwenstein, zmarł w nieznanym czasie po 1395.
- III ? KLARA VON LÖWENSTEIN (zm. 11.05.1342), małżonka HENRYKA Z ERBACH (zm. 10.10.1334).
- D ANNA VON LÖWENSTEIN. Przed 2 września 1309 została ona żoną ULRYKA II, hrabiego Tybingi na Asperg (zm. ok. 1341). Zmarła w nieznanym czasie po 7 maja 1338.
- E CÓRKA. Mniszka w Lichtenstein, wzmiankowana w 1299.
- F SYN. Wzmiankowany pod 1338.

ADOLF
Z NASSAU

1292-1298

Ojciec: WALRAM II Z NASSAU

Urodził się ok. 1217–20 jako najstarszy syn Henryka II Bogatego, hrabiego Nassau, i jego żony Mechtyldy, córki Ottona II, hrabiego Geldrii. Po śmierci ojca (1247–50) wraz z bratem Ottonem objął władzę w hrabstwie Nassau. Przed 1250 poślubił on Adelajdę z Katzenelnbogen (zob. poniżej). 16 lub 17 grudnia 1255 bracia dokonali podziału ojcowizny: Walram otrzymał wówczas część z Wiesbaden, Idstein, Weilburgiem i Sonnenbergiem. Zmarł 23 lub 24 stycznia 1276 w pomieszeniu zmysłów.

Matka: ADELAJDA (MECHTYLDA) Z KATZENELNBOGEN

Była córką Dytryka II (IV), hrabiego Katzenelnbogen, i jego żony Hildegundy (Adelajdy). Urodziła się zapewne ok. 1225, a zmarła 22 lutego 1288 w Moguncji, gdzie spoczęła klasztorze klarysek.

Rodzeństwo (1–7):

- 1 MECHTYLDA. Zmarła w dzieciństwie.
- 2 IMAGINA. Zmarła młodo przed 1276.
- 3 RYSZARDA. Urodziła się zapewne w 1249–50. Była mniszką (klaryską) w Moguncji, a później w Klarenthal. Zmarła w 1311.
- 4 DIETER (DYTRYK, TEODORYK). Na świat przyszedł ok. 1250. W młodości był dominikaninem w Moguncji. Od 1295 pozostawał w służbie papieża Bonifacego VIII, który 18 stycznia 1300 mianował go arcybiskupem Trewiru. Zmarł 23 listopada 1307 w Trewirze i został pochowany w trewirskim klasztorze dominikanów, zniszczonym w 1812.
- 5 RUPRECHT. Zmarł zapewne w 1305.
- 6 WALRAM. Zmarł w (ok.) 1324.
- 7 ? GERHARD. Archidiakon w Liège (od 1318), a następnie proboszcz w Maastricht.

Urodził się ok. 1250–55 i po śmierci ojca w 1276 został hrabią Nassau na Wiesbaden, Idstein, Weilburgiem i Sonnenbergiem; rezydował głównie w Idstein, któremu nadał prawa miejskie (podobnie jak Weilburgowi), a także w Sonnenbergu koło Wiesbaden, gdzie w miejsce zrujnowanego wznosił nowy zamek. Za pośrednictwem wuja uzyskał dostęp na dwór Rudolfa I, który w 1286 mianował go burgrabią cesarskiego zamku Kalsmut w Wetzlarze, a rok później zarządcą twierdzy Gutenfels. Po śmierci Rudolfa I niechętni jego synowi Albrechtowi książęta elektorzy zebraли się 5 maja 1292 w klasztorze dominikanów we Frankfurcie nad Menem i dokonali elekcji Adolfa na króla niemieckiego. 24 czerwca 1292 w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze akwizgrańskiej został on koronowany przez arcybiskupa kolońskiego Zygryda. Poległ 2 lipca 1298 pod Göllheim w konnej bitwie z wojskami księcia Austrii Albrechtem I, krótko przedtem wybranego (anty)królem przez przeciwników Adolfa; w zamęcie bitwy wyzwał on na pojedynek Hsbsburga, który uderzeniem włóczni zrzucił go z konia, a następnie dobił sztyletem. Zwłoki Adolfa zostały z początku złożone u cystersów w Rosenthal, skąd w 1309 na rozkaz Henryka VII przeniesiono je uroczyście do cesarskiej katedry w Spirze.

Małżonka króla Adolfa

Poślubiona ok. 1270 (w 1271):

IMAGINA Z ISENBURG

Była dziedziczką Kleebergu, córką Gerlacha I, hrabiego Isenburg w Limburgii, i poślubionej mu Imaginy z Blieskastel. Urodziła się ok. 1255, przypuszczalnie w Limburgu (Limburg an der Lahn). Po śmierci małżonka osiadła początkowo w zapisanym jej tytułem oprawy wdowiej Weilburgu, później przeniosła się do ufundowanego przez męża klasztoru w Klarenthal, gdzie jej córka Adelajda sprawowała godność ksieni. Zmarła 29 lipca lub 29 września po 1313 i spoczęła w Klarenthal pod Wiesbaden.

Dzieci króla Adolfa (1–8):

- 1 HENRYK. Zmarł w dzieciństwie.
- 2 IMAGINA. Zmarła w dzieciństwie.

- 3 ADELAJDA. Urodziła się zapewne ok. 1272. W 1291 wstąpiła do założonego przez ojca klasztoru klarysek w Klarenthal koło Wiesbaden i w 1311 objęła godność przełożonej tego zgromadzenia. Zmarła 12 maja lub 12 sierpnia 1338 w Klarenthal, gdzie też została pochowana.
- 4 RUPRECHT VI. Urodził się zapewne ok. 1270–80. Brał udział w bitwie pod Göllheim (1298), podczas której poległ jego ojciec, a sam Ruprecht dostał się do niewoli acybiskupa mogunckiego Gerharda. Dzięki interwencji matki w 1299 odzyskał wolność i objął ojcowiznę jako hrabia Nassau na Wiesbaden, Idtein, Weilburgu i Sonnenbergu. Popierał teścia, króla czeskiego, przeciwko zabójcy ojca, królowi Albrechtowi I; od końca XIII w. przebywał głównie na dworze praskim. Zmarł 2 listopada lub 2 grudnia 1304 (może 22.02.1305) na zamku w Pradze i spoczął w bazylice (od 1344 katedrze) św. Wita.
Żoną (lub jedynie narzeczoną) Ruprechta VI, hrabiego Nassau na Wiesbaden i Idstein, została w 1292 lub 1296 w Pradze:
AGNIESZKA, córka Waclawa II, króla Czech i Polski z dynastii Przemyślidów, oraz Jutty z Habsburga (zob. biogr. Rudolfa I, s. 244). Urodziła się 6 października 1289 w Pradze, gdzie również umarła po 1296. Została pochowana w bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita.
- 5 MECHTYLDA. Urodziła się ona ok. 1278–80, a 1 września 1294 w Norymberdze poślubiła RUDOLFA I, palatyna reńskiego, brata cesarza Ludwika IV (zob. w jego biogr., s. 294). Zmarła 19 czerwca 1323 na zamku w Heidelbergu i spoczęła w klasztorze klarysek w Klarenthal koło Wiesbaden.
- 6 GERLACH I. Urodził się przed 1288. Po bezpotomnej śmierci starszego brata Ruprechta VI (1304) wraz z młodszym Walramem (zm. 1324 lub później) objął władzę w części hrabstwa Nassau z Wiesbaden, Idstein, Weilburgiem i Sonnenbergiem; po matce przejął także należącą do niej część Kleebergu, a rezydował głównie na zamku w Sonnenbergu pod Wiesbaden. Stronnik cesarza Henryka VII, po jego śmierci w 1313 poparł Fryderyka Pięknego, syna króla Albrechta I, a w 1322 przeszedł na stronę Ludwika IV Bawarskiego. Ten ostatni w 1326 miano-

wał go landwójtem Wetterau i panem połowy działu na Weilnau z zamkiem Neuweilnau. W 1328 Gerlach nabył domenę Merenberg, a w 1336 otrzymał od cesarza w lenno Biebrich. W 1338 posłował z ramienia Ludwika IV na dwór papieski do Awinionu. W 1344 (według innych danych w 1346) przekazał synom władzę w hrabstwie, samemu zachowując jedynie Sonnenberg. Zmarł 7 stycznia 1361 lub 1 stycznia 1371 i znalazł spoczynek w klasztorze dominikanek w Liebenau.

Małżonki Gerlacha I:

1. Poślubiona między 12 stycznia a 13 maja 1307:

AGNIESZKA, córka Henryka Młodszeo, landgrafo Hesji, i jego żony Agnieszki, księżniczki bawarskiej, siostry późniejszego cesarza Ludwika IV. Urodziła się między 1290 a 1299, najpewniej ok. 1295, a zmarła 13 stycznia 1332 i spoczęła w rodzinnej fundacji hrabiów Nassau w klasztorze w Klarenthal.

2. Poślubiona przed 4 stycznia 1307:

IRMENGARDA (IRMGARDA), córka Krafta II, hrabiego Hohenlohe-Weikersheim, i jego żony Adelajdy, córki Eberharda I, hrabiego Wirtembergii. Pierwszym jej mężem był Konrad III, burgrabia Norymbergii od 1333 (zm. 3.04.1334), syn Fryderyka IV, burgrabiego Norymbergii z dynastii Hohenzollernów, i jego żony Małgorzaty, córki Albrechta, księcia Karyntii, hrabiego Gorycji i Tyrolu; nie mieli dzieci. Po śmierci Ruprechta VI wycofała się do klasztoru w Liebenau, gdzie zmarła w opinii świętości 13 stycznia 1371 lub 11 maja 1372 i gdzie także spoczęła u boku Gerlacha.

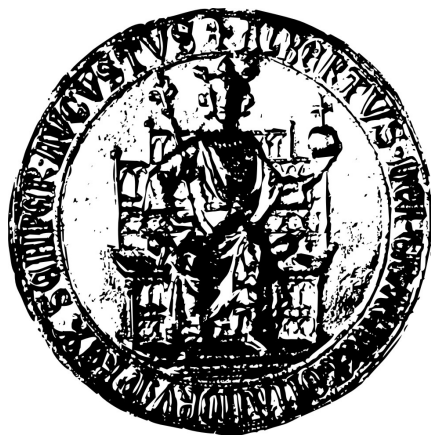
Od synów Gerlacha I wywiodły się liczne linie dynastyczne; jedna z nich, Nassau-Weilburg, w 1890 zasiadła na wielkoksiążęcym tronie Luksemburga.

7 ADOLF. Urodził się w 1292, a zmarł dwa lata później.

8 WALRAM III. Urodził się w 1294 i po śmierci starszego brata Ruprechta VI (1304 lub 1305) wraz z Gerlachem I współrządził w hrabstwie Nassau-Wiesbaden. Zmarł po 22 grudnia 1324 lub 15 maja 1324. Nie założył rodziny.

ALBRECHT I

1298-1308

Ojciec: RUDOLF I → s. 238

Matka: GERTRUDA-ANNA Z HOHENBERGU → s. 240

Rodzeństwo: BIOGR. RUDOLFA I

*

Utracie oka lub wzroku w jednym z oczu, co wedle różnych opracowań stało się na skutek otrzymanej rany lub otrucia, zawdzięczał przydomek JEDNOOKIEGO. Urodził się w lipcu 1255 w Rheinfelden. Dzięki zabiegom ojca 27 grudnia 1282 wspólnie z młodszym bratem Rudolfem otrzymał księstwa Austrii i Styrii w dziedziczne lenno (Albrecht I). W 1283, na żądanie austriackiej szlachty, młodszy z braci zrzekł się tytułu i Albrecht I przejął samodzielne rządy. Po śmierci ojca w 1291 został hrabią Habsburga (ALBRECHT V), landgrafem w Alzacji etc. 23 czerwca 1298 w Moguncji książęta Rzeszy obwołali go (anty)królem przeciwko Adolfowi z Nassau. Po śmierci tego ostatniego, 27 lipca 1298 we Frankfurcie nad Menem został ponownie wybrany królem i 24 sierpnia ukoronowany w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze akwizgrańskiej przez arcybiskupa mogunckiego Gerharda z Eppstein. Został zamordowany przez swojego bratanka Jana 1 maja 1308 nieopodal Brugg nad rzeką Reuß w Szwajcarii. Jego zwłoki złożono początkowo w klasztorze cystersów w Wettingen, a w 1309 przeniesiono je uroczyście wraz z prochami jego rywala, króla Adolfa z Nassau, do katedry w Spirze.

Małżonka Albrechta I:

Poślubiona 24 listopada lub 20 grudnia 1274 (lub 1276)
w Wiedniu:

ELŻBIETA TYROLSKA

Była córką Meinharda, hrabiego Tyrolu (pod imieniem Meinharda II) i Gorycji (Meinhard IV) oraz księcia Karyntii (Meinhard II) z dynastii Meinhardynów, i jego żony Elżbiety Bawarskiej, wdowy po królu Konradzie IV. Urodziła się przed 1262 lub w latach 1262–63. Sakra Elżbiety na królową rzymską miała miejsce w 1299 w Norymberdze. Zmarła 28 października 1313 w zamku Hofburg w Wiedniu i została pochowana w ufundowanym przez siebie klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden. W 1770 proch królowej przeniesiono do klasztoru św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 spoczęły one pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktynów pw. św. Pawła w Laventhal.

Dzieci Albrechta I (1–13):

- 1 ANNA. Urodziła się ok. 1275–80 w rezydencji książąt Austrii, zamku Hofburg w Wiedniu. W październiku lub w grudniu 1295 poślubiła HERMANA DŁUGIEGO, margrabiego brandenburskiego na Salzwedel od 1298 lub 1299 (ur. ok. 1273 lub 1280, zm. Eldenburg 1.02.1308), syna margrabiego Ottona V Długiego z dynastii askańskiej, i jego żony Judyty, córki Hermana I, hrabiego Hennebergu; dochowali się kilkorga dzieci. Drugim mężem Anny został krótko po 22 października 1310 we Wrocławiu HENRYK VI, książę wrocławski od 1296 (ur. Wrocław 18.03.1294, zm. tamże 14.10.1335), syn Henryka V Brzuchatego, księcia wrocławskiego i legnickiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, i jego żony Elżbiety, córki Bolesława Pobożnego, księcia kaliskiego; mieli trzy córki. Anna zmarła w marcu (zapewne 19.03) 1328 we Wrocławiu i została pochowana w tamtejszym klasztorze klarysek.
- 2 AGNIESZKA. Urodziła się 18 maja 1281 w wiedeńskim Hofburgu, a 3 lub 13 lutego 1296 w Wiedniu poślubiła ANDRZEJA III WENECJANINA, króla Węgier od 1290 (ur. Wenecja ok. 1264 lub też 1265–70, zm. Buda 14.01.1301), syna Stefana Pogrobowca, księcia Sławonii z dynastii Arpadów (syna króla Andrzeja II),

i jego drugiej żony Tomassiny, córki Michała Morosiniego. Król węgierski był wcześniej żonaty z Fenenną (zm. 1295), córką Siemomysła, księcia kujawskiego, i miał córkę. Małżeństwo Agnieszki pozostało bezdzietne i po śmierci męża powróciła ona do Austrii, zabierając ze sobą pasierbicę. W 1301 osiadła w ufundowanym przez matkę klasztorze klarysek i franciszekanów w Königsfelden. Bracia, darzący Agnieszkę dużą estymą, często zasięgali jej opinii w sprawach państwowych; jako mediator kilkakrotnie przyczyniała się do zażegnania konfliktu książąt austriackich z miastami szwajcarskimi. Zmarła 10 czerwca 1364 w swym domu przy klasztorze w Königsfelden i została pochowana w kościele klasztornym. W 1770 jej prochy wraz ze szczątkami kilkunastu innych pogrzebanych tam Habsburgów przeniesiono do klasztoru benedyktyńców św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 prochy złożono pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktyńców pw. św. Pawła w Laventhal.

- 3 RUDOLF. Znany z oszczędnego stylu życia, został przez Czechów obdarzony przydomkiem „KRÓL KASZA” (KRÁL KAŠE). Urodził się w 1282 w zamku Hofburg w Wiedniu. Podczas sejmiku Rzeszy w Norymberdze 21 listopada 1298 wraz z młodszymi braćmi Fryderykiem i Leopoldem otrzymał w dziedziczne władanie księstwo Austrii i Styrii (RUDOLF III). Po śmierci ostatniego Przemyśłidy, Waclawa III, 16 października 1306 król Albrecht nadał Rudolfowi Czechy jako wygasłe lenno Rzeszy (panował tam pod imieniem RUDOLFA I) i by wzmocnić jego prawa do czeskiej korony ożenił go z wdową po Waclawie II, Ryksą-Elżbietą Piastówną. Rudolf przybrał wówczas tytuł króla Czech i Polski, jako że zarówno Waclaw II jak i III byli władcami panującymi w obu tych państwach (tytuł króla polskiego był w tym przypadku jedynie czczą formułą, gdyż po upadku rządów czeskich w Krakowie władzę objął Władysław Łokietek). 18 stycznia 1307 w Znojmie zrzekł się czeskiego tronu, który jednocześnie jego ojciec ponownie nadał w lenno wszystkim swoim synom: zabieg ten miał zagwarantować dziedziczenie korony św. Waclawa w obrębie dynastii habsburskiej. Zmarł nagle, zapewne na dyzenterię,

4 lipca 1307 pod murami obleganych Horažďowic nad Otawą nieopodal Pragi. Spoczął w bazylice (od 1344 katedrze) św. Wita przy zamku królewskim w Pradze.

Małżonki Rudolfa III (I), księcia Austrii i króla Czech:

1. Poślubiona 29 maja 1300 w Wiedniu:

BLANKA, córka Filipa III Śmiałego, króla Francji z dynastii Kapetyngów, i jego drugiej żony Marii, córki Henryka III, księcia Brabancji. Urodziła się w 1278 lub ok. 1285 w Paryżu i przed zaślubinami z Rudolfem była czterokrotnie zaręczana, m.in. z królem angielskim Edwardem I (który ostatecznie ożenił się z siostrą Blanki) oraz jego synem, księciem Walii (przyszłym Edwardem II; ten z kolei poślubił jej bratanicę). Zmarła 19 marca 1305 w Wiedniu i spoczęła w krypcie kościoła franciszkanów (minorytów) tamże.

2. Poślubiona 16 października 1306 bazylice (późniejszej katedrze) św. Wita w Pradze:

RYKSA-ELŻBIETA, córka Przemysła II, króla Polski z wielkopolskiej linii dynastii Piastów, i jego drugiej żony Ryksy, córki Waldemara, króla Szwecji. Urodziła się 1 września 1288 na zamku w Poznaniu. Na chrzcie otrzymała imię Ryksa. Pierwszym jej mężem był od 26 maja 1303 WACŁAW II, król Czech i Polski, uprzednio żonaty z Juttą Habsburżanką (o nim i jego pierwszej żonie zob. biogr. Rudolfa I, s. 244). W dniu ślubu z Wacławem miała miejsce koronacja Ryksy, która na życzenie męża zmieniła imię na Elżbieta (dochowali się córki jedynaczki). Małżeństwo Ryksy-Elżbiety i Rudolfa najprawdopodobniej pozostało bezdzietne, niemniej kronikarz austriacki Anonim z Leoben nadmienia, że w chwili śmierci króla była w odmiennym stanie i niebawem wydała na świat syna. Jeśli nawet takie wydarzenie miało miejsce, a nie wspomina o nim żadne z licznych źródeł, syn taki musiałby umrzeć wkrótce po narodzinach. Po śmierci męża osiadła w zapisanych jej wdowich dobrach w Czechach. Następnie związała się z możnym panem czeskim HENRYKIEM Z LIPY zwanym STARSZYM, piastującym w latach 1308–11 godność podkomorzego Czech, starostą ziemskim (namiestnikiem) Moraw od 1320 (zm. Brno

26.08.1329), synem Čenka z Lipy i mężem Scholastyki, wywodzącej się zapewne z rodu panów Kamenz (z owego mariażu pochodziło liczne potomstwo obojga płci). Zmarła 19 października 1335 w ufundowanym przez siebie klasztorze cysterek w Brnie i tam również została pochowana.

Potomstwo Rudolfa z pierwszego małżeństwa (A–B):

A MARTWE DZIECKO. Urodzone w 1304, zostało pochowane w kaplicy Trzech Króli w obrębie klasztoru dominikańskiego w Tulln nad Dunajem.

B DZIECKO. Zapewne urodziło się przedwcześnie 19 marca 1305 lub 1306 w Wiedniu. Część opracowań podaje, że był to syn zmarły w marcu 1305 lub 1306, część – że córka, która również umarła w dzieciństwie. Pochowano je w kaplicy Trzech Króli w klasztorze dominikańskim w Tulln.

4 FRYDERYK PIĘKNY → s. 288

5 ELŻBIETA. Urodziła się ok. 1293 w zamku Hofburg w Wiedniu, a 6 sierpnia 1306 w St Die lub w czerwcu tegoż roku w Nancy poślubiła FRYDERYKA (FERRY'EGO) IV WOJOWNICZEGO, księcia Lotaryngii od 1312 (ur. Gondreville 15.04.1282, poległ pod Kassel 23.08.1328 lub zm. Paryż 21.04.1329), syna księcia Teobalda (Tybalda) II, potomka dynastii Châtenois, oraz jego żony Izabeli, dziedziczki Rumigny, Florennes i Boves, córki Hugona II z Rumigny; znanych jest dwoje ich dzieci. Elżbieta zmarła 19 maja 1352 na zamku w Nancy, stolicy księstwa lotaryńskiego, i spoczęła w kaplicy książęcej w obrębie tamtejszego kościoła kordelierów. Jej szczątki przeniesiono później do klasztoru w Königsfelden, w roku 1770 złożono je w klasztorze benedyktynów św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807, wraz ze szczątkami kilkunastu innych Habsburgów, umieszczono pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktynów św. Pawła w Laventhal.

6 LEOPOLD. Zwano go DOSTOJNYM. Urodził się (14.08?) w 1290, 1292 lub 1293 w wiedeńskim Hofburgu. 21 listopada 1298 wraz ze starszymi braćmi Rudolfem i Fryderykiem objął jako LEOPOLD I władzę w Austrii i Styrii, a od śmierci ojca w 1308 zarządził również habsburskimi dobrami rodowymi w Szwaj-

carii, Szwabii i Alzacji (tzw. Austria Przednia). Po śmierci Rudolfa w 1307 i obiorze Fryderyka na tron niemiecki w 1314 władał austriackimi krajami niemal niepodzielnie. Przez całe życie pozostał wiernym stronnikiem starszego brata i jednym z najzacieklejszych przeciwników cesarza Ludwika IV. Po klęsce Habsburgów pod Mühlldorfem (28.09.1322) i uwięzieniu Fryderyka negocjował z cesarzem jego uwolnienie i w tym celu przekazał Ludwikowi IV regalia Rzeszy; pertraktacje zakończyły się jednak fiaskiem i do 1325 Fryderyk pozostawał w bawarskiej niewoli. Leopold zmarł 28 lutego 1326 w Strasburgu i spoczął w klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden, stanowiącym pierwszą dynastyczną nekropolię Habsburgów. W 1770 szczątki Leopolda oraz innych pochowanych tam potomków dynastii zostały przeniesione do klasztoru benedyktynów pw. św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 ostatecznie spoczęły pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktynów pw. św. Pawła w Laventhal.

Żoną Leopolda I, księcia Austrii, została 26 maja 1315 w katedrze w Bazylei:

KATARZYNA, córka Amadeusza V Wielkiego, hrabiego Sabaudii, i jego drugiej żony Marii, córki Jana I Zwycięskiego, księcia Brabancji. Urodziła się ok. 1292 lub między 1297 a 1304, a zmarła 30 września 1336 w Rheinfelden. Została pochowana u boku męża w Königsfelden, w 1770 jej prochy przeniesiono do Schwarzwaldu, a w 1807 do Laventhal.

Córki Leopolda I (A–B):

A KATARZYNA. Urodziła się w 1320, zapewne 9 lutego. Po 25 września 1338 kiedy w Vincennes zawarto kontrakt małżeński wyszła za ENGUERRANDA (INGELRAMA) VI, pana Coucy, Marle, la Fère d’Oisy i Montmirail od 1335 (ur. być może 1313, poległ pod Crécy 25.08.1346), syna Wilhelma, pana Coucy, Marle, la Fère d’Oisy i Montmirail, oraz jego żony Izabeli, córki Gwidona III z Châtillon, hrabiego Saint-Pol. Owocem ich małżeństwa było dwoje dzieci. Drugim mężem owdowiałej Katarzyny został w 1348 KONRAD, hrabia Hardeck (Hardegg) i burgrabia Magdeburga (zm. podczas

epidemii dżumy 25.09.1349), z którym dochowała się syna. Podzieliła los drugiego małżonka i zmarła podczas epidemii dżumy trzy dni po nim. Została pochowana w klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden, skąd w 1770 jej szczątki przeniesiono do klasztoru benedyktynów św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 złożono je w klasztorze benedyktynów pw. św. Pawła w Laventhal.

- B AGNIESZKA. Urodziła się ok. 1321–26 i ok. 1 czerwca 1338 została żoną BOLKA II MAŁEGO, księcia świdnickiego (od 1326), jaworskiego (od 1346) oraz oławsko-brzeskiego (od 1348) (ur. 1309–12, zm. Świdnica 28.07.1368), syna Bernarda, księcia świdnickiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, oraz jego żony Kunegundy, córki Władysława I Łokietka, króla Polski. Agnieszka zmarła bezdziećmi 2 lutego 1392 na zamku w Świdnicy i została pochowana u boku męża w świdnickim klasztorze franciszkanów.
- 7 KATARZYNA. Urodziła się w październiku 1295 zapewne w wiedeńskim Hofburgu. Zaręczana z Janem III, księciem Brabancji, Henrykiem, hrabią Luksemburga (późniejszym cesarzem Henrykiem VII), oraz Piotrem II, królem Sycylii, ostatecznie w 1316 w Neapolu poślubiła KAROLA SŁAWNEGO, księcia Kalabrii od 1325, w 1326 wybranego księciem Florencji (ur. Neapol ok. 1298, zm. tamże 10.11.1328), syna Roberta I Mądrego, króla Neapolu i tytularnego króla Sycylii i Jerozolimy, potomka dynastii Andegawenów, i jego pierwszej żony Jolanty, córki Piotra III (I) Wielkiego, króla Aragonii i Sycylii (oraz Konstancji Sycylijskiej, córki króla Manfreda, jednego z bastardów cesarza Fryderyka II). Wedle niektórych opracowań dochowali się zmarłej w dzieciństwie córki, jednak większość opracowań odrzuca się jej istnienie. Katarzyna zmarła 18 stycznia 1323 w Neapolu, gdzie znalazła spoczynek w kościele św. Wawrzyńca (San Lorenzo di Maggiore), natomiast owdowiały Karol ożenił się (1324) z Marią Walezjuszka, która urodziła mu kilkoro dzieci.
- 8 ALBRECHT. Cierpiał na zapalenie wielostawowe, które w drugiej połowie życia praktycznie uniemożliwiło mu poruszanie się i zyskało mu przydomek CHROMEKO (KULAWEGO); zwany

był także MĄDRYM. Urodził się 12 grudnia 1298 w rodowym zamku Habsburg (Habichtsburg). Dzięki prawom małżonki w 1324 wszedł w posiadanie hrabstwa Pfirtu. Po śmierci starszego brata Leopolda w 1326 objął władzę w księstwie austriackim, jako że najstarszy z braci Fryderyk, król rzymski, przebywał w cesarskiej niewoli. Po śmierci Fryderyka w styczniu 1330 Albrecht poparł cesarza, który zatwierdził go razem z najmłodszym bratem Ottonem jako współrządców w księstwach Austrii i Styrii (panował tam jako ALBRECHT II) oraz w rodowych posiadłościach Habsburgów, tzw. Austrii Przedniej (jako hrabia Habsburga ALBRECHT VI). Po śmierci ekskróla Czech Henryka Karyńskiego, 2 maja 1335 cesarz nadał Albrechtowi i Ottonowi księstwo Karyntii z Krainą (lecz bez Marchii Windyjskiej, por. Rudolf IV) oraz południowy Tyrol jako wygasłe lenno Rzeszy. Od śmierci Ottona w 1339 Albrecht władał samodzielnie. 25 listopada 1355 wydał statut rodzinny, regulujący zasady sukcesji w Domu Austriackim, który stał się podstawą późniejszej Sankcji pragmatycznej cesarza Maksymiliana I. Zmarł 20 lipca 1358 w zamku Hofburg w Wiedniu i spoczął u boku małżonki w klasztorze kartuzów w Gaming. Później szczątki Albrechta przeniesiono do tamtejszego kościoła parafialnego, by w 1985 złożyć je na powrót w odbudowanej kartuzji.

Żoną Albrechta II, księcia Austrii, została 15 lutego 1324 (w Wiedniu):

JOANNA, córka i dziedziczka Ulryka III, hrabiego Pfirtu (Ferrette), oraz jego żony Joanny, córki Rajnolda (Renauda) Burgundzkiego, hrabiego Montbéliard (Mömpelgard). Urodziła się ok. 1300–10, a zmarła 15 listopada 1351 w zamku Hofburg w Wiedniu. Została pochowana u boku męża.

Dzieci Albrechta II (A–G):

- A SYNOWIE. Pięciu chłopców, wszyscy urodzili się i zmarli przed 1347.
- B RUDOLF. Fundacji uniwersytetu wiedeńskiego zawdzięcza przydomek ZAŁOŻYCIELA. Urodził się on 1 listopada 1339 w wiedeńskim zamku Hofburg. Zgodnie z wolą ojca miał

po jego śmierci samemu przejąć władzę i jako jedyny spadkobierca tronu odebrał w 1349 hołd stanów austriackich. Od 1353 zarządzał z ramienia Albrechta II rodowymi posiadłościami Habsburgów (Austria Przednia), a po jego śmierci w 1358 objął księstwa Austrii i Styrii (RUDOLF IV), Karyntię z Krainą (RUDOLF II), a także południowy Tyrol. W odpowiedzi na Złotą bullę cesarza Karola IV, na przełomie lat 1358–59 z kancelarii Rudolfa wyszedł dokument zwany przywilejem większym (*Privilegium maius*), rzekomo wystawiony przez Cezara oraz Nerona i dołączony do autentycznego aktu (tzw. przywileju mniejszego) cesarza Fryderyka I Barbarossy, a podnoszący władców Austrii do rangi *arcyksiążąt*, ponad innych książąt oraz elektorów Rzeszy; nie został on uznany przez Karola IV i zatwierdził go dopiero habsburski cesarz Fryderyk III u schyłku XV w. W lutym 1363 Rudolf IV uzyskał gwarancję dziedziczenia przez Habsburgów Marchii Windyjskiej, co nastąpiło już po jego śmierci, w 1374. Na mocy umów sukcesyjnych zawartych z Małgorzatą Maultasch (bratową cesarza Karola IV i synową cesarza Ludwika IV) 8 lutego 1364 został hrabią całego Tyrolu; w tym samym roku przyjął tytuł księcia Krainy. 18 listopada 1364 zawarł z młodszymi braćmi umowę rodzinną, gwarantującą niepodzielność austriackich krajów dziedzicznych i wspólną w nich władzę wszystkich braci przy nadrzędnej pozycji najstarszego. Zmarł podczas epidemii dżumy 27 lipca 1365 w Mediolanie. Ciało przewieziono do Wiednia i złożono w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w podziemiach kościoła (od 1469 katedry) św. Stefana.

Żoną Rudolfa IV, księcia Austrii, była poślubiona 3 lub 13 lipca 1353, 1356 lub 1357 w Wiedniu:

KATARZYNA, córka Karola IV z pierwszego małżeństwa (zob. biogr. cesarza, s. 321); małżeństwo pozostało bezdzietne.

- C KATARZYNA. Urodziła się w 1342 w zamku Hofburg w Wiedniu. Wstąpiła do wiedeńskich klarysek, gdzie objęła później godność przeoryszy. Zmarła 10 stycznia 1381 w swoim klasztorze i tam również została pochowana.

- D MAŁGORZATA. Urodziła się w 1346 w wiedeńskim zamku Hofburg. 4 września 1359 w katedrze w Pasawie poślubiła MEINHARDA III BAWARSKIEGO, hrabiego Tyrolu (zob. biogr. cesarza Ludwika IV, s. 302), a 6 lub 26 lutego 1364 w Brnie wyszła za mąż za JANA HENRYKA LUKSEMBURSKIEGO, margrabiego Moraw (zob. biogr. cesarza Henryka VII, s. 281). Zmarła bezdzietnie 14 stycznia 1366 na zamku w Brnie i została pochowana u boku drugiego męża w kościele klasztornym augustianów pw. św. Tomasza w Brnie.
- E FRYDERYK. Urodził się 31 marca 1347 w wiedeńskim zamku Hofburg. Poniósł śmierć wskutek wypadku na polowaniu 10 grudnia 1362 w lasach pod Wiedniem i został pochowany w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w kościele – od 1469 katedrze – pw. św. Stefana w Wiedniu. W opracowaniach figuruje jako FRYDERYK III, późniejsi kronikarze przydali mu miano HOJNEGO.
- F ALBRECHT. Przydomek ALBRECHTA Z WARKOCZEM zawdzięczał nietypowej fryzurze, będącej oznaką założonego przezzeń świeckiego bractwa rycerskiego – Zakonu warkocza, a która nawiązywała do warkocza podarowanego księciu przez damę (jak się uważa drugą małżonkę). Urodził się 9 września 1348 (wedle innych danych w 1349 lub 1350) w wiedeńskim Hofburgu. Po śmierci Rudolfa IV (1365), wspólnie z młodszym bratem Leopoldem został księciem Austrii, Styrii, Karyntii i Krainy (ALBRECHT III), hrabią Tyrolu (ALBRECHT IV) i Habsburga (ALBRECHT VII), landgrafem w Alzacji etc.; w tym samym roku bracia złożyli hołd lenny cesarzowi Karolowi IV. Wygaśnięcie goryckiej linii Meinhardynów w 1374 pozwoliło Albrechtowi i Leopoldowi na przyłączenie do domeny habsburskiej Istrii z Marchią Windyjską, do czego przyczyniły się układy sukcesyjne zawarte jeszcze przez Rudolfa IV. 25 września 1379 w klasztorze Neuberg w dolinie Murycy (Mürz) bracia przeprowadzili podział rodowych terytoriów, co było wbrew statutowi Rudolfa IV, a do czego dążył ambitniejszy Leopold; w myśl tejże umowy Albrechtowi przypadła Górna i Dolna Austria (powyżej i poniżej Anizy) z Wied-

niem, tzw. Austria Właściwa. Po śmierci Leopolda 10 października 1386 objął opiekę nad bratanekami i regencję w należącej do nich styryjskiej części dziedzictwa. Zmarł 29 sierpnia 1395 we wzniesionym przez siebie zamczku myśliwskim Laxenburg w lasach pod Wiedniem i spoczął w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w wiedeńskim kościele (od 1469 katedrze) św. Stefana.

Małżonki Albrechta III, księcia Austrii:

1. Poślubiona krótko po 19 marca 1366 w Wiedniu lub w Pradze:

ELŻBIETA, córka cesarza Karola IV i jego trzeciej żony Anny Świdnickiej (zob. w jego biogr., s. 321).

2. Poślubiona 4 marca 1375 w Wiedniu:

BEATRYCZE, córka Fryderyka V, burgrabiego norymberskiego z dynastii Hohenzollernów (Zollernów), i jego żony Elżbiety, córki Fryderyka II Poważnego, margrabiego Miśni i landgrafa Turynii. Urodziła się ok. 1362, a zmarła 10 kwietnia 1414 w majątku Perchtoldsdorf opodal Wiednia i spoczęła w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w kościele, późniejszej katedrze, św. Stefana w Wiedniu.

LINIA ALBERTYŃSKA (AUSTRIACKA)

Syn Albrechta III z drugiego małżeństwa:

I ALBRECHT IV, książe Austrii, ojciec króla ALBRECHTA II
→ s. 360

G LEOPOLD. Zwany PRAWYM, urodził się 1 listopada 1351 w wiedeńskim Hofburgu. Po śmierci najstarszego brata Rudolfa IV (1365) wraz ze starszym Albrechtem III współwładował księstwami Austrii, Styrii, Karyntii i Krainy (jako LEOPOLD III), hrabstwem tyrolskim (LEOPOLD I) i rodowymi dobrami w Szwajcarii, Szwabii i Alzacji, czyli tzw. Austrią Przednią. Od 1374 należały do nich także Istria oraz Marchia Windyjska. 25 września 1379 w klasztorze Neuberg bracia dokonali podziału ojcowizny, na mocy którego młodszy zatrzymał Austrię Wewnętrzną (Styrię z Wiener Neustadt, Karyntię, Krainę, Marchię Windyjską i Istrię) oraz Tyrol, a także Austrię Przednią. W 1375 do swojej do-

meny dołączył Feldkirch, a w 1382 również Triest. Poległ 9 lipca 1386 pod Sempach podczas bitwy ze zbuntowanymi miastami szwajcarskimi; owa tragiczna śmierć zyskała mu w późniejszym czasie przydomek ŚWIĘTEGO i utożsamienie w powszechnej świadomości z odległym poprzednikiem, Luitpoldem (Leopoldem) III, margrabią Austrii z XII w. (faktycznie kanonizowanym). Został pochowany w klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden, w 1770 szczątki przeniesiono do klasztoru benedyktynów pw. św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a po sekularyzacji tegoż w 1807 spoczęły one pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktyńskiego pw. św. Pawła w Laventhal.

Żoną Leopolda III, księcia Austrii i Styrii, została 23 lutego 1365 w Mediolanie:

WERIDIANA (VIRDIS), córka Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii, i poślubionej mu Beatrycze, córki Mastina II della Scala, pana Werony i Vicenzy. Urodziła się w latach 1350–52 w Mediolanie, a zmarła przed 11 marca 1414, zapewne w Sittich w Krainie (obecne Stična na Słowenii), gdzie także została pochowana; możliwym miejscem jej pochówku jest także krypta Viscontich w Mediolanie, co oznaczałoby, że owdowiawszy powróciła w rodzinne strony.

LINIA LEOPOLDYŃSKA (STYRYJSKA)

Dzieci Leopolda III, księcia Austrii i Styrii (I–VII):

I WILHELM. Przez współczesnych zwany był UPRZEJMYM i AMBITNYM. Urodził się on w 1370. Po śmierci ojca w 1386 wraz z młodszym bratem Leopoldem objął władzę w Austrii Wewnętrznej (Styrii, Karyntii, Krainie z Marchią Windyjską i Istrii z Triestem), w Austrii Przedniej (najstarszych rodowych posiadłościach Habsburgów w Szwajcarii, Szwabii i Alzacji) oraz w Tyrolu; do śmierci stryja Albrechta w 1395 bracia pozostawali pod jego formalną opieką. Od wstąpienia na polski tron pierwszej żony (1384) tytułował się królem polskim. 22 listopada 1395 w Hol-

lenburgu zawarł z Albrechtem IV traktat rodzinny, który ustanawiał współwładzę potomków linii leopoldyńskiej w ziemiach należących do członków linii albertyńskiej i na odwrót; czynił on Wilhelma i Leopolda (a później ich młodszych braci) koregentami w Austrii Właściwej. Kolejny układ, zawarty 30 marca 1396 w Wiedniu przewidywał, że pod zarządem Wilhelma pozostanie odtąd Austria Wewnętrzna, a Leopold obejmie Tyrol i Austrię Przednią. 20 września 1402 w Bruck nad rzeką Mur starsi synowie Leopolda III dopuścili oficjalnie do współrządów młodszych braci, Ernesta i Fryderyka, a we wrześniu 1404, zostali po śmierci Albrechta IV opiekunami nieletniego Albrechta V (późniejszy król Albrecht II). W dokumencie z 1404 Wilhelm został określony tytułem „arcyksiążę”, brak jednak dowodów na to, by sam się nim kiedykolwiek posługiwał. Zmarł 15 lipca 1406 w zamku Hofburg w Wiedniu i znalazł spoczynek w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w podziemiach kościoła (od 1469 katedry) pw. św. Stefana.

Małżonki Wilhelma, księcia Austrii i Styrii:

1. Poślubiona *sponsalia di futuro* (śluby dziecięce)

15 czerwca 1378 w Hainburgu:

JADWIGA, córka Ludwika I Wielkiego (Węgierskiego), króla Węgier i Polski z węgierskiej linii dynastii Andegawenów (odnogi Kapetyngów), oraz jego drugiej żony Elżbiety, córki Stefana II, bana Bośni; jej starsza siostra Maria została w 1385 żoną Zygmunta Luksemburskiego. Urodziła się 15 lub 18 lutego 1374 w Wyszehradzie i po śmierci ojca w 1384 została królem Polski. 15 lutego 1386 ogłosiła zerwanie nieskonsumowanego małżeństwa z Wilhelmem i w trzy dni później poślubiła WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁĘ. Zmarła w połogu po urodzeniu córki 17 lipca 1399 na zamku wawelskim w Krakowie i spoczęła w katedrze pw. śś. Stanisława i Waclawa na wzgórzu wawelskim.

2. Poślubiona października (listopada?) 1401 w Neapolu:

JOANNA, córka Karola Małego, króla Neapolu (Karol III) i Węgier (II), potomka dynastii andegaweńskiej, i jego żony Małgorzaty, córki Filipa II, księcia Tarentu i tytularnego cesarza Konstantynopola (potomka tarenckiej linii Andegawenów). Urodziła się 23 lub 25 czerwca 1373 w Neapolu i po śmierci brata Władysława (1386) została jako JOANNA II królową Neapolu oraz tytularną królową Sycylii i Jerozolimy. Owdowiawszy po śmierci Wilhelma, krótko przed 18 września 1415 poślubiła JAKUBA II DE BOURBON, hrabiego La Marche (zm. 1438), jednak ani z tego związku, ani z małżeństwa z Wilhelmem nie dochowała się dzieci. Zmarła 2 lutego 1435 w Neapolu i spoczęła w kościele Zwiastowania NMP tamże.

II LEOPOLD. W galerii władców austriackich figuruje jako LEOPOLD IV; zwany był DUMNYM i GRUBYM. Na świat przyszedł w 1371. Po śmierci ojca (1386) wraz ze starszym bratem Wilhelmem objął we władanie Austrię oraz Tyrol i Austrię Przednią; do 1395 bracia pozostawali pod formalną regencją stryja, Albrechta III. Na mocy umowy, zawartej z synem i następcą Albrechta III, Albrechtem IV, w dniu 22 listopada 1395 w Hollenburgu Leopold i jego starszy brat stali się współregentami w Górnej i Dolnej Austrii (por. biogr. Wilhelma). Zgodnie z układem wiedeńskim z 30 marca 1396 Leopold przejął w osobisty zarząd Tyrol (jako LEOPOLD II) oraz Austrię Przednią. Kolejny traktat, sygnowany 20 września 1402 w Bruck nad rzeką Mur, dopuszczał do koregencji jego młodszych braci, Ernesta i Fryderyka. Po śmierci Albrechta IV w 1404 został opiekunem nieletniego Albrechta V i regentem w księstwie austriackim. Bezpotomny zgon Wilhelma w 1406 doprowadził do podziału terytoriów linii leopoldyńskiej (22.09.1406), wedle którego Leopold IV, najstarszy teraz jej przedstawiciel,

przejął posiadłości zmarłego za wyjątkiem Styrii – ta została domeną młodszego Ernesta, Austria Przednia zaś przypadła najmłodszemu Fryderykowi – rok później Leopold przekazał mu również Tyrol. Zmarł 3 czerwca 1411 w wiedeńskim zamku Hofburg i został pochowany w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w podziemiach kościoła (katedry) św. Stefana.

Żoną Leopolda IV, księcia Austrii i hrabiego Tyrolu, została 15 sierpnia 1393 w Wiedniu:

KATARZYNA. Jej rodzicami byli Filip II Śmiały, książę Burgundii z bocznej linii francuskich Walezjuszy, syn Jutty (Bony) Luksemburskiej (zob. w biogr. cesarza Henryka VII), i jego żona Małgorzata III, hrabina Flandrii oraz pod imieniem Małgorzaty II hrabina palatyn Burgundii. Urodziła się w 1378. Bezdzienna z księciem austriackim, w 1419 wyszła powtórnie za mąż za SMASSMANA (MAKSYMILIANA), pana Rappolstein (zm. 1451), lecz małżeństwo to zakończyło się separacją i w 1421. Katarzyna powróciła do Burgundii. Zmarła 26 stycznia 1425 w Grave lub w Dijon i spoczęła w klasztorze kartuzów w Dijon, stanowiącym nekropolię burgundzkiej rodziny książęcej.

- III CÓRKA. Zmarła w dzieciństwie 8 sierpnia 1376 i spoczęła w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w wiedeńskiej katedrze św. Stefana.
- IV ERNEST, książę Styrii, ojciec cesarza FRYDERYKA III → s. 366
- V ELŻBIETA. Urodziła się w 1378, a zmarła 24 czerwca 1392 w Dornitz. Została pochowana w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w kościele (od 1469 katedrze) św. Stefana w Wiedniu.
- VI FRYDERYK IV. Wbrew przydomkowi FREDKA Z PUSTĄ KIESZENIĄ (*FRIEDL MIT DER LEEREN TASCHE*) należał do książąt majątnych. Urodził się w 1382. Na mocy układu rodzinnego, zawartego 20 września 1402 w Bruck, wspólnie ze starszym bratem Ernestem zo-

stał dopuszczony do koregencji przez najstarszych synów Leopolda III, Wilhelma i Leopolda IV. Śmierć Wilhelma w 1406 doprowadziła do podziału ziem linii leopoldyńskiej, zgodnie z którym Fryderyk objął w zarząd habsburskie ziemie rodowe czyli Austrię Przednią, natomiast rok później (wedle innych danych miało to miejsce jeszcze w 1406) otrzymał Tyrol; pełnię władzy przejął tam jednak dopiero po śmierci Leopolda w 1411. Od 1408 tytułował się hrabią Laufenburga (po wygaśnięciu bocznej linii Habsburgów, potomków brata króla Rudolfa I), zaś po śmierci Ernesta w 1424, jako senior linii leopoldyńskiej, przejął opiekę nad bratankami wraz z regencją w Austrii Wewnętrznej, którą sprawował do 1435. Zmarł 24 czerwca 1439 w innsbruckim zamku i spoczął w klasztorze cysterek w pobliskim Stams.

Małżonki Fryderyka IV, hrabiego Tyrolu:

1. Poślubiona 24 grudnia 1407 w Innsbrucku:

ELŻBIETA, córka króla Ruprechta z Palatynatu (zob. jego biogr., s. 341).

2. Poślubiona przed 11 czerwca 1411 w Innsbrucku:

ANNA, córka Fryderyka, księcia brunszwickiego na Lüneburgu z dynastii Welfów, i jego żony Anny, córki Waclawa, księcia saskiego na Wittenberdze i elektora saskiego. Urodziła się w 1390, a zmarła 10 lub 11 sierpnia 1432 na zamku w Innsbrucku i została pochowana w klasztorze cysterek w Stams.

Potomstwo Fryderyka IV:

Córka z pierwszego małżeństwa:

a ELŻBIETA. Urodzona 27 grudnia 1408 na zamku w Innsbrucku, zmarła następnego dnia. Spoczęła u cysterek w Stams.

Dzieci z drugiego małżeństwa (a–d):

a MAŁGORZATA. Urodziła się ona w 1423 na zamku w Innsbrucku, gdzie zmarła 6 lipca 1424. Została

pochowana w klasztorze cysterek w Stams pod Innsbruckiem.

- b JADWIGA. Urodziła się w 1424 na zamku w Innsbrucku, gdzie umarła 21 lutego 1427. Spoczęła u cysterek w Stams.
- c WOLFGANG. Urodził się 26 lutego 1426 na zamku w Innsbrucku i zmarł tego samego dnia. Został pochowany u cysterek w Stams.
- d ZYGMUNT. Zwany BOGATYM (MÜNZREICHE), urodził się 26 października 1427 na zamku w Innsbrucku. Po śmierci ojca w 1439 odziedziczył Tyrol i Austrię Przednią, pozostając początkowo pod opieką stryjecznego brata, Fryderyka V z Austrii Wewnętrznej (późniejszy cesarz Fryderyk III). W istocie był więźniem kuzyna, który dopiero w 1446 na żądanie stanów tyrolskich zgodził się oddać mu Tyrol, a w 1457 Austrię Przednią; ponadto 8 grudnia 1477 nadał Zygmuntovi tytuł arcyksięcia Austrii. Pod naciskiem Fryderyka 16 marca 1490 Zygmunt zmuszony był zrzec się Tyrolu i Austrii Przedniej na rzecz cesarskiego syna. Zmarł 4 marca 1496 na zamku w Innsbrucku, gdzie zezwolono mu dożywotnio rezydować. Spoczął u boku rodziców, pierwszej żony i jedynego syna w klasztorze cysterek w Stams.

Małżonki Zygmunta, arcyksięcia Austrii i hrabiego Tyrolu:

1. Poślubiona 12 lub 24 lutego 1449 w Innsbrucku: ELEONORA, córka Jakuba I, króla Szkocji z dynastii Stewartów, i jego żony Joanny, córki Jana Beauforta, earla Somerset. Urodziła się 26 października 1427 lub 1433 w pałacu Dunfermline, a zmarła w połogu 20 listopada 1480 na zamku w Innsbrucku i została pochowana w klasztorze cysterek w pobliskim Stams.
2. Poślubiona 24 lutego 1484 w Innsbrucku:

KATARZYNA, córka Albrechta Odważnego, księcia saskiego na Miśni i Osterlandzie, założyciela albertyńskiej linii Wettynów, i jego żony Sydonii (Zdeny), córki Jerzego z Podiebrad, króla czeskiego. Urodziła się 24 lipca 1468 na zamku w Miśni. Owdowiawszy, ok. 29 lipca 1497 w Münden poślubiła ERYKA I STARSZEGO, księcia brunszwickiego na Kalenbergu od 1495 oraz na Getyndze i Hanowerze od 1512 (ur. Neustadt am Rübenberge 16.02.1470, zm. Hagenau 30.07.1540), syna Wilhelma II Młodszeo, księcia brunszwickiego na Brunszwiku i Getyndze z dynastii Welfów, i jego żony Elżbiety, córki Bodona I, hrabiego Stolberg. Zmarła bezdzietnie 10 lutego 1524 na zamku w Getyndze i spoczęła w Münden, Eryk zaś ożenił się z margrabianką brandenburską Elżbietą.

Syn Zygmunta z pierwszego małżeństwa:

i WOLFGANG. Urodził się w końcu 1480 i zmarł krótko po narodzinach. Spoczął w Stams.

VII KATARZYNA. Urodziła się w 1385. Wstąpiła do klasztoru klarysek w Wiedniu, gdzie została później przeoryzą. Spoczęła w swoim klasztorze, lecz data śmierci księżniczki nie jest znana.

- 9 HENRYK zwany PRZYJAZNYM (ŁASKAWYM). Urodził się ok. 1299 w wiedeńskim Hofburgu. U boku starszego brata Fryderyka brał udział w przegranej przez Habsburgów bitwie pod Mühlendorfem 28 września 1322, gdzie obaj bracia dostali się do niewoli Ludwika IV Bawarskiego. Henryk odzyskał wolność późnym latem 1323, niemniej ciężkie warunki więzienia podkopały jego zdrowie i zmarł 3 lutego 1327 w Brück nad Mur. Znalazł spoczynek w klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden. W 1770 jego szczątki wraz z pozostałymi pochówkami zostały przeniesione z podupadłego Königsfelden do benedyktyńskiego klasztoru św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 spoczęły pod głównym ołtarzem w klasztorze benedyktynów pw. św. Pawła w Laventhal.

Żoną Henryka Austriackiego została w październiku 1314:

ELŻBIETA, córka Ruprechta II, hrabiego Virneburga, i Kune-gundy (być może córki Jana II z Kuyc/Cuyk). Urodziła się ok. 1303. Po śmierci męża, z którym nie miała dzieci, przywdzia-ła welon zakonny w Königsfelden, gdzie zmarła 14 września 1343 i gdzie została również pochowana. W 1770 jej szczątki wraz z prochami męża oraz pozostałych pochowanych tam Habsburgów przeniesiono do klasztoru benedyktynów pw. św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 złożono je pod głów-nym ołtarzem klasztoru benedyktynów św. Pawła w Laven-thal, gdzie spoczywają do dziś.

- 10 MEINHARD. Urodził się ok. 1300 i zmarł w dzieciństwie. Został pochowany w kaplicy Trzech Króli w klasztorze dominikańskim w Tulln nad Dunajem.
- 11 OTTO. W późniejszych kronikach (XV w.) zyskał przydomek WESOŁEGO. Urodził się 23 lipca 1301 w wiedeńskim zamku Hofburg. Początkowo niedopuszczany do władzy przez braci, dopiero w 1329 otrzymał dobra nadreńskie z tytułem landgra-fa w Alzacji, a w 1330 został współrządcą Albrechta II w księ-stwach Austrii i Styrii oraz w habsburskich dobrach w Szwaj-carii, Szwabii i Alzacji (jako hrabia Habsburga OTTO IV). Dnia 4 maja 1331 cesarz Ludwik mianował Ottona cesarskim wika-riuszem w Rzeszy na czas swojej nieobecności, a 2 maja 1335 nadał mu i Albrechtowi księstwo karyncie z Krainą oraz po-łudniowy Tyrol. Otto zmarł w podróży z Grazu do Wiednia 26 lutego (17.02.?) 1339 w klasztorze w Neubergu w dolinie rzeki Murycy (Mürz) i został pochowany w krypcie ufundowanego przez siebie klasztoru cystersów w Neubergu.

Małżonki Ottona Austriackiego:

1. Poślubiona 15 maja 1325 w Straubing:

ELŻBIETA, córka Stefana I, księcia Dolnej Bawarii z dynastii Wittelsbachów, oraz jego żony Judyty (Jutty), córki Bolka I, księcia świdnicko-jaworskiego z dolnośląskiej linii Piastów. Na świat przysłała w 1306, a zmarła 25 marca 1330 w zamku Hofburg w Wiedniu. Spoczęła we wzniesionym z fundacji męża klasztorze cysterskim w Neubergu.

2. Poślubiona 16 lutego 1335 w Znojmie:

ANNA, córka Jana Luksemburskiego, króla Czech, siostra cesarza Karola IV (zob. biogr. Henryka VII, s. 280).

Dzieci Ottona Austriackiego:

Synowie z pierwszego małżeństwa (A–B):

A FRYDERYK. W habsburskich genealogiach figuruje on jako FRYDERYK II, choć faktycznych rządów nigdy nie sprawował. Urodził się 10 lutego 1327. Po bezpotomnej śmierci kuzyna, księcia dolnobawarskiego Jana I Dziecię (1340), wraz z bratem zgłosił pretensje do schedy po nim, jednak cesarz Ludwik IV odrzucił roszczenia Habsburgów i przyłączył Dolną Bawarię do będącej w jego posiadaniu Górnej Bawarii. Zaręczony z księżniczką angielską Joanną, córką Edwarda III, zmarł nagle, krótko po bracie, 11 grudnia 1344. Spoczął w ufundowanym przez ojca klasztorze cysterskim w Neubergu w dolinie Murycy.

B LEOPOLD; w genealogiach figuruje jako LEOPOLD II. Urodził się w 1328. W 1340 pretendował wraz ze starszym bratem do księstwa dolnobawarskiego, jednak cesarz Ludwik IV odrzucił ich roszczenia. W zamian zaręczono Leopolda z nieustaloną córką cesarza, zmarł jednak niespodziewanie 10 sierpnia 1344. Pochowano go w klasztorze cysterskim w Neubergu.

Bastardy Ottona Austriackiego (A–D):

Z nieustalonymi kobietami:

A OTTO (zm. po 6.12.1330).

B LEOPOLD (zm. po 6.12.1330).

C JAN (zm. po 6.10.1338).

D LEOPOLD (zm. po 6.10.1338).

- 12 JUTTA (GUTTA). Urodziła się ok. 1300–05 w zamku Hofburg w Wiedniu. 26 kwietnia 1319 w podwiedeńskim Baden wyszła za mąż za LUDWIKA VI, hrabiego Oettingen (Öttingen) od 1313 (ur. Harburg ok. 1300, zm. Weitra 29.09.1348), syna Ludwika V, hrabiego Oettingen, i jego żony Marii, córki Fryderyka III, burgrabiego Norymbergii. Ludwik był uprzednio dwukrotnie żonaty i miał kilkoro dzieci. Jutta zmarła bezdzietnie w mar-

cu 1329 w Wiedniu i została pochowana w klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden, skąd w 1770 jej prochy przeniesiono do klasztoru benedyktynów św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a po jego sekularyzacji w 1807 złożono pod głównym ołtarzem w klasztorze benedyktynów św. Pawła w Laventhal.

- 13 DZIEWIĘCIORO DZIECI. Królowa Elżbieta wydała ponadto na świat dziewięcioro innych potomków, których imiona i płeć nie są znane. Wszystkie one zmarły w dzieciństwie.

HENRYK VII

1308-1313

Ojciec: HENRYK III (VI) LUKSEMBURSKI

Był potomkiem dynastii limburskiej, synem Henryka II (V) Jasnowłosego (Wielkiego), hrabiego Luksemburga, i jego żony Małgorzaty, córki Henryka II, hrabiego Baru. Urodził się po 1241, zapewne ok. 1250. Przed 22 maja 1265 ojciec ożenił go z Beatrycze z Avesnes (niżej). W latach 1270–71 młody Henryk zarządzał Luksemburgiem w imieniu nieobecniego ojca, a po jego śmierci 24 grudnia 1281 został (wedle różnych danych jako HENRYK III lub VI) hrabią Luksemburga oraz margrabią Arlon, hrabią La Roche i Durbuy. Popadł w spór z biskupem Liège, którego uwięził, co poskutkowało obłożeniem hrabiego klątwą papieską, a jego ziem interdyktem (stąd późniejszy przydomek PRZEKLĘTY). Poległ pod Worringen koło Kolonii 5 czerwca 1288 w bitwie przeciw księciu brabanckiemu Janowi, z którym toczył wojnę o księstwo Limburgii; obok hrabiego polegli także jego dwaj bracia. Ciała Henryka i jego braci spoczęły na polu bitwy.

Matka: BEATRYCZE Z AVESNES

Była ona córką Baldwina z Avesnes, pana (hrabiego) Beaumont i Beaufort, oraz jego drugiej żony Felicyty z Coucy, dziedziczki Beaufort, córki Tomasza z Coucy, pana Vervins. Urodziła się ok. 1250–55. Od śmierci małżonka sprawowała w latach 1288–95 regencję w imieniu nieletniego syna. W 1310 ufundowała klasztor Notre-Dame w Beaumont nieopodal Valenciennes, gdzie zmarła 25 lutego 1321 lub 1 marca 1320 i gdzie także została pochowana.

Rodzeństwo (1–4):

- 1 WALRAM (WALERAN). Urodził się ok. 1280–83. Z woli ojca otrzymał włości Dourlers, Thirimont i Consorre. W 1310 był przez starszego

- brata, króla rzymskiego Henryka VII popierany jako kandydat do korony św. Wacława, jednak panowie czescy opowiedzieli się za królewskim synem Janem. Poległ 21 lipca 1311 podczas oblężenia Brescii, towarzysząc bratu podczas jego wyprawy do Włoch. Został pochowany w kościele św. Anastazji w Weronie.
- 2 MAŁGORZATA. Mniszka w Lille, a w latach 1301–14 opatka w Marienthal. Zmarła 14 lutego 1336 w Trewirze.
 - 3 FELICYTA. Dnia 4 grudnia 1298 w Brukseli został zawarty jej kontrakt małżeński z wywodzącym się z bocznej linii dynastii brabanckiej JANEM z LOUVAIN (LOWANIUM) zwanym TRISTANEM, panem na Gaesbeek (Gaesbeck) i Herstal od 1285 (ur. ok. 1275–80, zm. między 8.02.1309 a 17.06.1311), synem Henryka z Louvain, pana na Gaesbeek i Herstal, i jego żony Izabeli, córki Dytryka (Dirka) z Bevern, kasztelana Dixmude; mieli troje dzieci. W 1312 owdowiała Felicyta wstąpiła do założonego przez matkę klasztoru NMP w Beaumont koło Valenciennes, gdzie została później przełożoną. Zmarła 6 października zapewne w 1336 i została pochowana w Beaumont.
 - 4 BALDWIN. Urodził się jesienią 1285 lub 1286 i został przeznaczony do stanu duchownego i kariery kościelnej. Po kilkuletnich studiach w Paryżu, na krótko przed 1304 objął posadę proboszcza katedralnego w Trewirze. 7 grudnia 1307 został wybrany arcybiskupem elektorem Trewiru. Papież Klemens V zatwierdził ów wybór 12 lutego 1308 i 11 marca w Poitiers osobiście dokonał konsekracji. Ponadto w latach 1309–10 i 1336–37 Baldwin administrował wakującym arcybiskupstwem Wormacji, w latach 1328–36 arcybiskupstwem Moguncji, a między 1331 a 1337 – biskupstwem Spiry. Podczas bezkrólewia po śmierci Albrechta I (1308), będąc wpływową osobistością w Rzeszy, wysunął kandydaturę swojego brata Henryka, która zyskała poparcie książąt elektorów. Był najbliższym współpracownikiem króla rzymskiego – od 1312 cesarza, a później bratanka Jana, króla czeskiego, oraz stryjecznego wnuka, Karola IV. Po śmierci Henryka VII (1313) popierał początkowo Ludwika Bawarskiego (Ludwik IV), by ostatecznie opowiedzieć się za Karolem Luksemburskim. Zmarł 21 stycznia 1354 w Trewirze i został pochowany pod chórem zachodnim tamtejszej katedry.

*

Urodził się w Valenciennes 12 lipca 1274 lub 1275 lub też ok. 1278–79. Po śmierci ojca w 1288 został jako HENRYK IV (lub VII) hrabią Luksemburga, margrabią Arlon, hrabią La Roche i Durbuy. Po

śmierci Albrechta I, przy wydatnym poparciu brata, arcybiskupa Baldwina, 27 listopada 1308 we Frankfurcie nad Menem został niespodziewanie wybrany królem rzymskim (niemieckim), siódmym tego imienia nie licząc króla Henryka (VII) (panującego jedynie jako koregent ojca, cesarza Fryderyka II) oraz antykróla Henryka Raspe. Sakra Luksemburczyka odbyła się 6 stycznia 1309 w kaplicy Karola Wielkiego w obrębie katedry akwizgrańskiej. Wzorem staufijskich poprzedników, jesienią 1310 przedsięwziął wyprawę do Włoch. 6 stycznia 1311 w katedrze św. Ambrożego w Mediolanie został koronowany na króla Italii (Longobardów), a 29 czerwca 1312 w bazylice św. Jana na Wzgórzu Laterańskim (bazylika św. Piotra była bowiem zajęta przez wrogie Henrykowi stronnictwo gwelfów) przyjął koronę cesarską z rąk papieskich legatów; była to pierwsza cesarska sakra od czasu koronacji Fryderyka II w 1220. Zmarł 24 sierpnia 1313 w Bonconvento opodal Sieny. Przyczyną śmierci cesarza była najpewniej malaria, istnieją jednak przekazy wedle których został otruty hostią podaną mu przez franciszkańskiego mnicha Poliziano di Montepulciano. Zwłoki cesarza złożono w katedrze w Pizie.

Małżonka Henryka VII:

Poślubiona 9 czerwca 1292 w Tervueren:

MAŁGORZATA BRABANCKA

Jej ojcem był Jan I Zwycięski, książę Brabancji z dynastii Louvain, matką zaś jego druga żona Małgorzata, córka Gwidona z Dampierre, hrabiego Flandrii i margrabiego Namur. Urodziła się ona 4 października 1276. Najprawdopodobniej 6 stycznia 1309 w katedrze w Akwizgranie została koronowana wraz z małżonkiem. Towarzyszyła Henrykowi podczas italskiej wyprawy i zmarła po krótkiej chorobie, może wskutek zarazy, 14 grudnia 1311 w Genui. Jej ciało złożono w kościele św. Franciszka di Casteletto w Genui.

Dzieci Henryka VII (1–3):

- 1 JAN. Urodził się 10 sierpnia 1296 na zamku w Luksemburgu. Podczas zjazdu książąt Rzeszy w Spirze 30 sierpnia 1310, na prośbę panów czeskich ojciec nadał mu Czechy w lenno, a 7 lutego 1311 w bazylice (od 1344 katedrze) św. Wita w Pradze został ukoronowany wspólnie z małżonką; tak jak jego po-

przednicy tytułował się również królem polskim (zrzekł się praw sukcesyjnych do Polski na mocy traktatu wyszehradzkiego, zawartego 19 listopada 1335). 13 września 1310 został przez ojca mianowany generalnym wikariuszem Rzeszy i po wyjeździe Henryka VII do Italii sprawował w jego imieniu regencję. Po śmierci ojca (1313) odziedziczył rodowe posiadłości w Luksemburgu, nie udało mu się jednak zdobyć korony niemieckiej. W 1331 był z ramienia króla francuskiego Filipa VI porucznikiem generalnym Gaskonii, w 1338 pełnił ów urząd w Langwedocji, a w 1334 otrzymał w dziedziczną dzierżawę włości oraz zamek Mehun-sur-Yèvre. Ok. 1337 pojawiły się u niego objawy ślepoty, a w wyniku nieudanej operacji w 1340 całkowicie utracił wzrok – zwano go odtąd ŚLEPYM i z takim przydomkiem trafił do historii. Pomimo kalectwa wziął po stronie Francji udział w bitwie stoczonej 26 sierpnia 1346 pod Crécy między wojskami francuskimi i angielskimi; przywiązany łańcuchami do konia został przez najwierniejszych członków swojego orszaku poprowadzony w bój i wraz z nimi poległ. Odnalezione po bitwie zwłoki króla ze względu na upał zabalsamowano, usunięte trzewia złożono w opactwie cysterskim w Valloires, natomiast serce i ciało najstarszy syn Jana, Karol, przewiózł do Luksemburga i złożył w opactwie benedyktyńskim Altmünster. Podczas oblężenia miasta przez wojska francuskie w latach 1794–95 szczątki wydobyto z grobowca i ukryto, a w 1809 przeniesiono je do Mettlach koło Trewiru, gdzie zostały tymczasowo umieszczone w fabryce porcelany. Później na polecenie króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV kości Jana złożono w nowowyzbudowanej w kaplicy w Castell nad Saarą (Kastel-Stadt), a w 1946 sprowadzono je do miasta Luksemburga, gdzie spoczęły w podziemiach katedry.

Małżonki Jana Luksemburskiego, króla Czech:

1. Poślubiona 31 sierpnia 1310 w katedrze w Spirze:

ELŻBIETA, córka Waclawa II, króla Czech i Polski z dynastii Przemyślidów, i jego pierwszej żony Jutty (Gutty), córki króla Rudolfa I. Urodziła się 21 stycznia 1292 na zamku w Pradze i 7 lutego 1311 w bazylice (później katedrze) św. Wita została ukoronowana wraz z mężem. Zmarła na gruźlicę 28 września 1330

w Domu Pod Kamiennym Dzwonem w Pradze i spoczęła obok ojca w klasztorze cystersów w Zbrasławiu pod Pragę.

2. Poślubiona w grudniu 1344 w zamku Bois-de-Vincennes:

BEATRYCZE, córka Ludwika I de Bourbon zwanego Kulawym, księcia Burbonii (Bourbonnais) oraz hrabiego La Marche, potomka bocznej linii francuskiej dynastii Kapetyngów, i jego żony Marii, córki Jana II, hrabiego Holandii i Hainaut. Urodziła się ok. 1320. Ponieważ była spokrewniona z Janem w stopniu trzecim (oboje byli prawnukami Henryka II (V) z Luksemburga), małżeństwo z nim zostało usankcjonowane dyspensą papieską wydaną 9 stycznia 1335 w Awinionie. Koronacja Beatrycze na królową czeską miała miejsce dnia 18 kwietnia 1337 w bazylice św. Wita. Niepopularna w Czechach, po śmierci Jana opuściła kraj. Ok. 1347 w Grandvillers w Lotaryngii wyszła za mąż za ODONA II, pana Grancey (zm. 1389). Zmarła 25 grudnia 1383 w Danvillers i została pochowana w paryskim kościele jakobinów (dominikanów).

Potomstwo Jana Luksemburskiego, króla Czech:

Dzieci z pierwszego małżeństwa (A–G):

A MAŁGORZATA. Urodziła się 8 lipca lub 8 kwietnia 1313 w Domu Pod Kamiennym Dzwonem w Pradze, a 12 lutego 1328 w Straubing została poślubiona przez HENRYKA II (XIV) STARSZEGO, księcia Dolnej Bawarii od 1309 (ur. Landshut 29.09.1339, zm. tamże 1 lub 2.09.1339), syna księcia dolnobawarskiego Stefana I z dynastii Wittelsbachów i jego żony Jutty, córki Bolka I, księcia świdnicko-jaworskiego. Dochowali się jedynaka imieniem Jan, późniejszego księcia Dolnej Bawarii, narzeczonego lub małżonka Anny, córki cesarza Ludwika IV (zob. jego biogr., s. 307). Po śmierci męża oraz syna powróciła do Pragi, gdzie w maju 1341 została zaręczona z KAZIMIERZEM III WIELKIM, królem Polski od 1333 (ur. 1310), wcześniej zaręczonym z jej młodszą siostrą Juttą. Do ślubu jednak nie doszło z powodu choroby Małgorzaty, która zmarła 11 lipca 1341 na zamku praskim. Jej ciało złożono nekropolii ostatnich Przemyślidów – klasztorze cysterskim w Zbrasławiu pod Pragę.

- B JUTTA (GUTTA). We Francji zwano ją BONA. Urodziła się 20 maja 1315 w Domu Pod Kamiennym Dzwonem w Pradze i krótko po narodzinach, w drugiej połowie 1315 została zaręczona z królewiczem polskim Kazimierzem, późniejszym Kazimierzem III Wielkim (a także przyszłym narzeczonym jej starszej siostry Małgorzaty), jednak zaręczyny zerwano w 1318 lub 1319 (może dopiero w 1322). Jej mężem został 28 marca 1332 (wedle innych opracowań 16 lub 28 sierpnia 1332) w Mélnun JAN (JEHAN) FRANCUSKI (DE VALOIS), książę Normandii, hrabia Andegawenii od 1332, książę Gujenny od 1345, król Francji jako JAN II od 1350, zwany DOBRYM (ur. zamek Gué-de-Mauny, Le Mans 26.04.1319, zm. Londyn 8.04.1364), syn Filipa VI, króla Francji z dynastii Walezjuszy, i jego pierwszej żony Joanny zwanej Kulawą, córki Roberta II, księcia Burgundii; z małżeństwa ich przyszło na świat liczne potomstwo. Zmarła podczas epidemii dżumy 3 lub 11 września 1349 w Maubuisson, nie doczekawszy wstąpienia małżonka na tron Francji; spoczęła w opactwie cysterskim w Maubuisson. Po jej śmierci Jan ożenił się w 1350 z Joanną, hrabiną Owernii i Boulogne, córką hrabiego Wilhelma XII, i miał z nią dalszych troje dzieci.
- C KAROL IV → s. 317
- D PRZEMYSŁ OTTOKAR. Urodził się 22 listopada 1318 w Domu Pod Kamiennym Dzwonem w Pradze, gdzie także zmarł 20 kwietnia 1320. Został pochowany w klasztorze cystersów w Zbrasławiu pod Pragą.
- E ANNA. Urodziła się jako jedna z bliźniaczek 27 marca 1319 (1323) na zamku w Cham w Bawarii, a 16 lutego 1335 w Znojmie poślubiła OTTONA, księcia Austrii, najmłodszego syna Albrechta I (zob. jego biogr., s. 271); była jego drugą żoną. Zmarła 3 września 1339 w klasztorze cysterskim w Neubergru nad Murycą i tam również spoczęła u boku męża.
- F ELŻBIETA. Urodziła się 27 marca 1319 lub 1323 na zamku w Cham w Bawarii jako bliźniaczka Anny (wyżej). Zmarła w sierpniu 1324 w Cham i została pochowana u cystersów w Zbrasławiu pod Pragą.

G JAN HENRYK. Urodził się 12 lutego 1322 na zamku w Mielniku (czeski Mělník). Po śmierci teścia, byłego króla Czech, wiosną 1335 został *de iure uxoris* hrabią Tyrolu, jednak faktyczne rządy objął tam wspólnie z małżonką (zob. poniżej) dopiero jesienią 1336 po wycofaniu się wojsk cesarskich. Jego mariaż z Małgorzatą Maultasch został unieważniony przez stany tyrolskie z końcem 1341 z powodu nieskonsumowania związku (lecz zachowało ważność kanoniczną do 1359), co poskutkowało utratą przez Luksemburgów władzy w Tyrolu. 26 grudnia 1349 starszy brat Jana Henryka, król Karol IV, nadał mu w lenno Marchię Morawską, z zastrzeżeniem jednak, że margrabia i jego sukcesorzy nie będą zgłaszać roszczeń do czeskiej korony dopóki żyć będzie Karol i jego potomkowie; w zamian Jan Henryk zrezygnował z roszczeń do Tyrolu. Podczas nieobecności brata w Czechach pełnił tam funkcję namiestnika. Zmarł 12 listopada 1375 na zamku w Brnie i został pochowany w ufundowanym przez siebie kościele klasztorным augustianów pw. św. Tomasza tamże.

Małżonki Jana Henryka Luksemburskiego, margrabiego Moraw:

1. Poślubiona 14 lub 16 września 1330 w Innsbrucku:

MAŁGORZATA. Zwana MAULTASCH, który to przydomek – rozpowszechniany przez papieską propagandę – oznaczał pierwotnie kobietę rozpustną i nawiązywał do jej powtórnego mariażu, zawartego bez zgody Rzymu, nie zaś do rzeckomej szpetoty (takie interpretacje, tłumaczące przydomek jako „Gęba Kieszeń”, czy też „Gęba Torba”, pojawiły się dopiero w XV w. i od tego czasu szeroko rozpowszechniły się w literaturze). Jej ojcem był Henryk Karyncki, król Czech z dynastii Meinhardynów, matką zaś jego druga żona Adelajda, córka Henryka I Dziwaka, księcia brunszwickiego na Grubenhagen. Na świat przysłała w 1318 w zamku Tirol koło Meranu (obecnie we Włoszech). Wedle jej oświadczenia mariaż z Janem Henrykiem nie został skonsumowany i na tej podstawie w roku 1341 unieważniły go stany tyrolskie, jednak wedle prawa kanonicznego zachował on swoją waż-

ność, a jego rozwiązanie przez papieża nastąpiło dopiero w 1359. Tymczasem drugim mężem Małgorzaty został dnia 10 lutego 1342 w zamku Tyrol LUDWIK V BRANDENBURSKI (dalsze szczegóły biogr. Ludwika IV, s. 301). Ponieważ jej mariaż z Janem Henrykiem zachował ważność kanoniczną do 1359, kiedy anulował go papież, do tego czasu Kościół uznawał dzieci Małgorzaty oraz Ludwika za nieślubne. Po śmierci syna w 1363 Małgorzata zapisała Tyrol księciu Austrii Rudolfowi IV (zob. biogr. Albrechta I, s. 260) i przeniosła się na dwór wiedeński. Zmarła w dniu 3 października 1369 w zamku Hofburg i spoczęła w kościele franciszkanów (minorytów) w Wiedniu.

2. Poślubiona między kwietniem a majem 1350 (dyspensę papieską wydano 19 sierpnia w Awinionie):

MAŁGORZATA, córka Mikołaja II, księcia opawskiego ze śląskiej linii dynastii Przemyślidów, i jego żony Anny, córki Przemysła, księcia raciborskiego z górnośląskiej linii Piastów. Urodziła się ona ok. 1330, a zmarła z początkiem 1363 i spoczęła być może w kościele klasztorным augustianów pw. św. Tomasza w Brnie.

(Zapewne w 1363 Jan Henryk uczynił nałożnicą ELŻBIETĘ (ur. ok. 1340), podówczas cysterkę w Trzebnicy, córkę Kazimierza I, księcia na Cieszynie z górnośląskiej linii Piastów; ów związek został zerwany przed zawarciem przez margrabiego kolejnego małżeństwa i pozostał bezpotomny.)

3. Poślubiona 6 lub 26 lutego 1364 w Brnie:

MAŁGORZATA, córka Albrechta II Chromego, księcia Austrii (zob. biogr. Albrechta I, s. 262).

4. Poślubiona ok. 25 sierpnia 1367 (data dyspensy):

ELŻBIETA, córka Albrechta, hrabiego Oettingen (Öttingen), oraz jego żony Adelajdy z Ortenburga. Urodzona ok. 1347, zmarła bezdzietnie 3 kwietnia 1409 w Wiedniu, gdzie przypuszczalnie została również pochowana.

LINIA MORAWSKA

Potomstwo Jana Henryka Luksemburskiego, margrabiego Moraw, z drugiego małżeństwa (I–VII):

- I **KATARZYNA**. Urodziła się z początkiem 1353. W marcu tego roku została zaręczona z księciem austriackim Albrechtem III (zob. biogr. króla Albrechta I, s. 262), lecz układ małżeński został wkrótce zerwany. Między 24 lutego 1365 i 2 lutego 1372 została żoną HENRYKA, księcia niemodlińskiego od 1362–65 (ur. 1330–40, zm. 14.09.1382), syna Bolka Pierworodnego, księcia niemodlińskiego z górnośląskiej linii dynastii Piastów, i jego żony Eufemii, córki Henryka VI, księcia wrocławskiego, potomka dolnośląskiej linii tejże dynastii. Zmarła bezdzietnie przed 17 lipca 1378 i została najprawdopodobniej pochowana w kolegiacie św. Bartłomieja w Głogówku.
- II **JODOK (JOBST) MORAWSKI** → s. 350
- III **ELŻBIETA**. Urodziła się w (ok.) 1355, a w 1366 została wydana za WILHELMA I zwanego JEDNOOKIM, margrabiego Miśni i landgraфа Turyngii (wspólnie z braćmi) od 1349, margrabiego Miśni od podziału w 1379 (ur. Drezno 19.12.1343, zm. Grimma 10.02.1407), syna Fryderyka II Poważnego, margrabiego Miśni i landgraфа Turyngii z dynastii Wettynów, i jego żony Mechtyldy, córki cesarza Ludwika IV (zob. jego biogr., s. 300); małżeństwo pozostało bezdzietne. Elżbieta zmarła 20 listopada 1400 i znalazła spoczynek w katedrze pw. św. Trójcy w Miśni. Po jej śmierci Wilhelm I ożenił się z Anną, córką Ottona, księcia brunszwickiego na Getyndze, jednak i z tego małżeństwa nie dochował się potomków.
- IV **DZIECKO**. Jego płeć nie jest znana. Urodziło się w latach 1356–58 i zmarło rychło po narodzinach.
- V **JAN SOBIESŁAW**. Urodził się w latach 1356–58. Poświęcił się karierze kościelnej. Święcenia otrzymał w 1370. W 1380 został biskupem Litomyśla, którą to godność złożył w 1387 po wyborze na biskupstwo ołomunieckie. 27 listopada 1387 papież Urban VI mianował go patriarchą Akwilei. Zginął zamordowany 12 paździer-

nika 1394 pod bramą zamku w Udine w regionie Friulu (Friuli) przez Tristana Savorgnano ze zwaśnionej z nim rodziny szlacheckiej. Zwłoki patriarchy złożono początkowo w tamtejszym kościele zamkowym Santa Maria di Castello, a następnie przeniesiono do kolegiaty w Udine. Obecnie spoczywają pod głównym ołtarzem tamtejszej katedry.

- VI PROKOP. Urodził się w latach 1350–60 (zapewne bliżej terminu *ad quem*). Po śmierci ojca (12.11.1375) wspólnie ze starszym bratem Jodokiem objął władzę na Morawach. 22 maja 1388 bracia nabyli od Zygmunta Luksemburskiego Brandenburgię (bez Nowej Marchii) w zastaw na okres pięciu lat, z prawem przejęcia marchii w dziedziczne posiadanie na wypadek niespłacenia zastawu. Ustalono też dziedziczenie Brandenburgii, która po śmierci Jodoka miała przejść na Prokopa. W 1395 starszy z braci zmienił jednak testament, wyznaczając sukcesorem Zygmunta. W przeciwieństwie do Jodoka, Prokop pozostał wiernym stronnikiem króla Wacława i sprawował z jego ramienia w latach 1397–98 regencję w Czechach. W 1402 wraz z nim dostał się do niewoli Zygmunta, z której został zwolniony krótko przed śmiercią. Zmarł 24 września 1405 w Brnie i znalazł spoczynek w kościele klasztornym augustianów pw. św. Tomasza tamże.

Bastard Prokopa, margrabiego Moraw:

Z nieznaną kobietą:

a JAN, benedyktyn. Zmarł w 1457.

- VII ? ANNA. Jej przynależność do potomstwa Jana Henryka jest wysoce wątpliwa. Urodziła się po 1353. Jej mężem został PIOTR ZE ŠTERNBERKA (STERNBERG), możny czeski (zm. 1397 lub 1380), syn Stefana ze Šternberka zwanego Czechem, hetmana ziemskiego na Morawy oraz pana na Trenczynie (Trenčín), i jego żony Katarzyny z Kravař; mariaż ów nie zaowocował potomstwem. Anna zmarła przed 1405.

Bastard Jana Henryka Luksemburskiego:

Z nieznaną nałożnicą:

- I JAN Z MORAW. Urodzony w 1345, był kanonikiem w Brnie. Zmarł między 8 kwietnia 1380 a 20 września 1381.

Syn Jana Luksemburskiego z drugiego małżeństwa:

- A WACŁAW. Urodził się 25 lutego 1337 w Pradze. W 1353 został hrabią Metz. 13 marca 1354 w Metz przyrodni brat Wacława, Karol IV, nadał mu podniesione do rangi księstwa luksemburskie kraje dziedziczne (hrabstwo Luksemburga, margrabstwo Arlon oraz hrabstwa La Roche i Durbuy). Po śmierci teścia (5.12.1355) został *de iure uxoris* księciem Brabancji i Limburgii oraz margrabią Antwerpii. Od 1364 był z nominacji Karola IV gubernatorem Alzacji. Zmarł na trąd 8 grudnia 1383 w zamku Bock w Luksemburgu i spoczął w opactwie cysterskim w Orval (obecnie w Belgii).

Małżonka Wacława, księcia Luksemburga:

Poślubiona w marcu 1352 w Danvillers:

JOANNA, córka Jana III zwanego Triumfotorem, księcia Brabancji i Limburgi z dynastii Louvain, oraz poślubionej mu Marii, córki Ludwika, królewicza francuskiego, hrabiego Evreux. Na świat przyszła 24 czerwca 1322 i w 1334 została wydana za WILHELMA, hrabiego Holandii (WILHELM IV), Zelandii (III) i Hainaut (II) od 1337 (ur. 1317, poległ pod Staveren 26.09.1345), syna hrabiego Wilhelma III Dobrego oraz jego żony Joanny, córki Karola I, hrabiego Valois; mieli młodo zmarłego syna. Po śmierci ojca 5 grudnia 1355 wspólnie z Wacławem wstąpiła na tron brabancki. W 1396 sprzedała Limburgię księciu Burgundii Filipowi II, a 7 maja 1404 zrzekła się Brabancji na rzecz siostrzenicy, Małgorzaty, hrabiny Flandrii – małżonki księcia burgundzkiego. Zmarła 1 grudnia 1406 w Brukseli i została pochowana w tamtejszym kościele karmelitanek.

Bastardy Wacława, księcia Luksemburga (I–IV):

Z nieznanymi kobietami:

- I GILLES BASTARD LUKSEMBURSKI. W latach 1374–1404 jest on wzmiankowany jako pan la Tourdevant-Virton i Saulmourey

(z tytułu praw sukcesyjnych żony), pełnił ponadto urząd gubernatora hrabstwa Aspermont. Ok. 1374–76 pojął za żonę swoją daleką kuzynkę KLEMENCJĘ, córkę Raula Bastarda Luksemburskiego, i miał z nią potomstwo.

Jego zstępni posługiwali się nazwiskiem de Latour i wygaśli po mieczu w II. połowie XV w.

- II WILHELM BASTARD LUKSEMBURSKI. Baliw w Hannut (1405).
- III JAN BASTARD LUKSEMBURSKI. Wzmiankowany w latach 1395–1405, przed 7 maja 1405 pojął za żonę MARIĘ MANNENS; byli bezdzietni.
- IV KAROL BASTARD LUKSEMBURSKI. Po 1411 ożenił się z JOANNĄ (wzmiankowana 1383–1411), córką Bernarda van der Spout i jego żony Małgorzaty van der Hulpen Bastardy Brabanckiej; nie mieli dzieci.

Bastardy Jana Luksemburskiego, króla Czech:

Z nieznanymi kobietami:

- A MIKOŁAJ Z LUKSEMBURGA. Urodził się w Luksemburgu w początkach 1322 i od dzieciństwa przeznaczony był do kariery kościelnej. Przed 1328 otrzymał urząd kanonika w Toul, w 1328 został kanonikiem w Pradze, w Koblencji oraz w Maastricht, a rok później w Trewirze. W 1344 przyjął kanonię u św. Lamberta w Liège, sprawował także urzędy proboszcza w Saaz i kanonika w Wyszehradzie, a w 1348 został mianowany kanclerzem Królestwa Czech. 7 stycznia 1349 papież Klemens VI osadził go na biskupstwie naumburskim jako kontrkandydata Jana z Milicza, jednak Mikołaj zrezygnował z tego stanowiska w 1350, po akcesji (31.10 tego roku) na patriarszy tron Akwileji. Zmarł 29 lipca 1358 w zamku Udine (region Friulu) i spoczął w tamtejszej katedrze.
 - B HENRYK Z BRUKSELI. Mnich, wzmiankowany w 1357. Jego dalsze losy nie są znane.
- 2 MARIA. Urodziła się w 1304 lub 1305, a 21 września 1322 w Provins została żoną KAROLA IV PIĘKNEGO, króla Francji i Nawarry od 1322 (ur. Creil 18.06.1294, zm. Bois-de-Vincennes 1.02.1328), ostatniego Kapetynga w prostej linii, najmłodszego z synów króla Filipa IV Pięknego i jego żony Joanny I, królowej Nawarry, córki Henryka I Grubego, króla Nawarry. Jej koronacja na królową Francji i Nawarry miała miejsce 2 maja 1323 w kaplicy pałacowej Sainte Chapelle na wyspie Cité w Paryżu. Owocem

tego małżeństwa był syn Ludwik, urodzony i zmarły w 1314. Królowa Maria zmarła w połogu 25 marca 1324 w Issoudun-en-Berry i znalazła spoczynek w klasztorze dominikańskim w Montargis.

- 3 BEATRYCZE. Urodziła się w 1305, a w listopadzie (18.11?) 1318 została żoną KAROLA I ROBERTA, króla Węgier od 1307 (ur. Neapol 1288, zm. Wyszegrad 16 lub 17.07.1342), syna Karola II Kulawego, króla Neapolu i tytularnego króla Jerozolimy, hrabiego Andegawenii i Prowansji, potomka dynastii andegaweńskiej (bocznej linii francuskich Kapetyngów), i jego żony Marii, córki Stefana V, króla Węgier. Był on wcześniej żonaty z księżniczką bytomską Marią, która zmarła bezpotomnie w 1317. Beatrycze dała życie dziecku (jego płeć nie jest znana), urodzonemu ok. 11 listopada 1319 w Temesvár (dzisiejsza Timisvará) i zmarłemu rychło potem, sama jednak umarła podczas porodu. Została pochowana w katedrze w Nagyvárad (Wielki Waradyn, obecnie Oradea).

FRYDERYK
PIĘKNY

1314-1330

Ojciec: ALBRECHT I → s. 252

Matka: ELŻBIETA TYROLSKA → s. 254

Rodzeństwo: BIOGR. ALBRECHTA I

*

Urodził się w (ok.) 1289 w zamku Hofburg w Wiedniu. Przydomek Piękny jest stosunkowo późny i pojawia się w źródłach dopiero w XVI w. Od 21 listopada 1298 wspólnie z braćmi Rudolfem III (królem czeskim od 1306) i Leopoldem I władał w Austrii pod imieniem FRYDERYKA III oraz w Styrii jako FRYDERYK I. Po nagłej śmierci cesarza Henryka VII, w październiku 1314 we Frankfurcie nad Menem doszło do podwójnej elekcji – 19 kwietnia 1314 po jednej stronie rzeki królem rzymskim wybrano Fryderyka, za którym opowiedzieli się arcybiskup Kolonii, elektor Palatynatu, król czeski oraz książę sasko-wittenberski, a dzień później zebrane po drugiej stronie Menu stronnictwo pro luksemburskie obwołało królem księcia bawarskiego Ludwika IV. Sakra Fryderyka miała miejsce 25 listopada 1314 w Bonn, a dokonał jej arcybiskup koloński Henryk II z Virneburga. W galerii królów niemieckich figuruje niekiedy jako FRYDERYK (III), gdyż ten sam numer porządkowy przybrał później cesarz Fryderyk III. 28 września 1322 pod Mühldorfem dostał się do niewoli Ludwika IV, który osadził go w zamku Trausnitz koło Landshut. Na mocy układu zawartego 5 września 1325 w Monachium Wittelsbach uwolnił Fryderyka i powołał go na koregenta, niemniej wpływ Habsburga na politykę w Rzeszy był w istocie znikomy. Po śmierci księcia Leopolda I w 1326 przejął w zarząd dobra rodowe w Szwajcarii, Szwabii i Alzacji (Austrię Przednią). Zmarł 13 stycznia 1330 w zamku Gu-

enstein i został pochowany w klasztorze kartuzów w Mauerbach nieopodal Wiednia. W 1789 szczątki Fryderyka przeniesiono do katedry św. Stefana w Wiedniu i złożono w krypcie Książęcej (Herzogsgruft). Z kolei serce króla spoczęło w kościele pw. Wniebowstąpienia NMP w Linzu.

Małżonka Fryderyka:

Poślubiona 11 maja 1314 lub 1315 w zamku Gutenstein:

IZABELA (ELŻBIETA) ARAGOŃSKA

Była ona córką Jakuba II Sprawiedliwego, króla Aragonii i Sycylii z dynastii barcelońskiej (syna Konstancji Sycylijskiej, wnuczki cesarza Fryderyka II), i jego drugiej żony Blanki, córki Karola II Kulawego, króla Neapolu i tytularnego króla Jerozolimy, hrabiego Andegawenii i Prowansji. Urodziła się w 1300, 1302 lub 1305 (lub ok. 1296 w Montpellier). Jej koronacja na królową rzymską miała miejsce w 1315 w katedrze w Bazylei. Zmarła 12 lipca 1330 w Wiedniu i została pochowana w krypcie wiedeńskiego klasztoru minorytów pw. Panny Marii Śnieżnej.

Potomstwo Fryderyka:

Dzieci małżeńskie (1–3):

- 1 FRYDERYK. Urodził się ok. 1316 w zamku Hofburg w Wiedniu, a zmarł w 1322 w Rheinfelden. Został pochowany w klasztorze klarysek i franciszkanów w Königsfelden, skąd w 1770 jego szczątki wraz z prochami innych pochowanych tam Habsburgów przeniesiono do klasztoru benedyktynów pw. św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a po jego sekularyzacji w 1807 złożono je pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktynów pw. św. Pawła w Laventhal.
- 2 ELŻBIETA. Urodziła się ok. 1317 w wiedeńskim Hofburgu, gdzie również zmarła dnia 23 października 1336. Spoczęła w klasztorze kartuzów w Mauerbach nieopodal Wiednia. W 1783 jej prochy złożono w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w wiedeńskiej katedrze św. Stefana.
- 3 ANNA. Urodziła się ok. 1318 w zamku Hofburg w Wiedniu. Krótko przed 21 września 1328 wyszła za HENRYKA III (XV), księcia Dolnej Bawarii od 1312 (ur. zamek Natternberg 26.08.1312, zm. tamże 18.06.1333), syna Ottona III, księcia Dolnej Ba-

warii i króla Węgier (Béla V) z dynastii Wittelsbachów, i jego drugiej żony Agnieszki, córki Henryka I (III), księcia glogowskiego. Małżeństwo to pozostało bezdzietne, a 20 lub 29 września 1336 owdowiała Anna poślubiła JANA HENRYKA IV, hrabiego Gorycji od 1323 (ur. 1322 lub 1323, zm. Triest 17.03.1338), syna hrabiego goryckiego Henryka III, potomka dynastii Meinhardynów, i jego drugiej żony Beatrycze, córki Stefana I, księcia Dolnej Bawarii. Również i ten związek nie zaowocował potomstwem. Po śmierci drugiego męża Anna powróciła do Austrii. Wstąpiła do wiedeńskich klarysek, gdzie objęła godność ksieni i zmarła 14 grudnia 1343. Została pochowana w swoim klasztorze.

Bastardy Fryderyka (1–3):

Z nieznaną kobietą (kobietami):

- 1 FRYDERYK. Książdz w Groß-Weikersdorf. Zmarł po 1331.
- 2 FRYDERYK. Książdz w Mödling. Zmarł po 1334.
- 3 OFFMEI. Książdz w Tulln w latach 1319–27. Spoczął w Tulln.

LUDWIK IV

1314-1347

Ojciec: LUDWIK II BAWARSKI

Wywodził się on z dynastii Wittelsbachów; zwany był SUROWYM oraz MOCNYM. Na świat przyszedł 13 kwietnia 1229 na zamku w Heidelbergu jako najstarszy syn Ottona II Dostojnego, księcia Bawarii, i poślubionej mu Agnieszki, palatynówny reńskiej, bratanicy cesarza Ottona IV, córki Henryka Hanowerskiego (zob. biogr. Ottona IV, s. 179). Po śmierci ojca (1253) wraz z młodszym bratem Henrykiem (XIII) objął władzę nad Bawarią. 28 marca 1255 bracia dokonali podziału dziedzictwa, zgodnie z którym Ludwik otrzymał Górną Bawarię oraz Palatynat Reński, Henryk zaś Dolną Bawarię (założona przez niego dolnobawarska linia dynastii wygasła w 1340). W 1267 towarzyszył księciu Szwabii Konradowi, synowi króla Konrada IV, w zakończonej tragicznie dla młodego Hohenstaufa wyprawie do Italii. Po śmierci Konradyna w następnym roku odziedziczył ziemie w Górnym Palatynacie oraz w północno-zachodniej Bawarii. Podczas elekcji w 1273 był jednym z kandydatów do tronu niemieckiego, przegrał jednak rywalizację z Rudolfem Habsburgiem; ten wkrótce po koronacji zatwierdził Ludwika na wszystkich jego ziemiach i przyjął odeń hołd lenny. Książę bawarski zmarł 2 lutego 1294 na zamku w Heidelbergu i spoczął pod chórem kościoła klasztornego w ufundowanym przez siebie opactwie cystersów w Fürstenfeld.

Ludwik II, książę bawarski, żenił się trzykrotnie:

2 sierpnia 1254 w Landshut pojął on za żonę MARIE, córkę Henryka II, księcia Brabancji z dynastii Louvain, i jego żony Marii, córki króla Filipa Szwabskiego (zob. jego biogr., s. 174). Urodzona ok. 1226, została stracona z rozkazu męża pod zarzutem zdrady

małżeńskiej 18 stycznia 1256 w zamku Mangoldstein w Donauwörth i spoczęła w tamtejszym kościele pw. św. Krzyża.

24 sierpnia 1260 Ludwik ożenił się z ANNA, córką Konrada I, księcia glogowskiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów. Urodziła się ona ok. 1250–51, a zmarła 28 maja 1271 i została pochowana u cystersów w Fürstenfeld (ich dzieci zob. dalej).

Trzecią żoną Ludwika została poślubiona między 24 a 27 października 1273 w Akwizgranie lub w Heidelbergu MECHTYLDA HABSURŻANKA.

Matka: MECHTYLDA (MATYLDA) Z HABSBURGA

Była ona najstarszym dzieckiem króla Rudolfa I. Na świat przyszła w 1251 lub 1253 w Rheinfelden, a zmarła w czerwcu lub 22–23 grudnia 1304 na zamku w Monachium, urodziwszy wcześniej Ludwikowi pięcioro dzieci, w tym przyszłego cesarza Ludwika IV. Została pochowana u boku męża pod chórem kościoła klasztornego w opactwie cystersów w Fürstenfeld.

Rodzeństwo:

Rodzone (1–4):

- 1 RUDOLF. Urodził się 4 lub 9 października 1274 w Bazylei bądź w Alzacji. Po śmierci ojca (1294) przejął rządy w Górnej Bawarii i w Palatynacie Reńskim. W 1310 młodszy brat Ludwik wymógł dopuszczenie go do współrządów – 1 października 1310 bracia nieformalnie podzielili się ojcowizną w ten sposób, że Rudolfowi przypadł w udziale Palatynat Reński (w opracowaniach figuruje jako RUDOLF I). Mimo, iż te postanowienia potwierdził kolejny układ rodzinny (Monachium, 21.06.1313), spór między synami Ludwika II przerodził się wkrótce w otwartą wojnę. Podczas królewskiej elekcji w 1314 Rudolf był jednym z kontrkandydatów Ludwika do tronu Rzeszy, nie otrzymał jednak głosów. Kres braterskim waśniom położył dopiero kolejny pokój monachijski (26.02.1317), zgodnie z którym pokonany Rudolf uznał koregencję Ludwika IV w Palatynacie, zatrzymując jednak dochody z zapisanych mu ziem i zamków. Często ów traktat interpretuje się jako abdykację Rudolfa, przeczy temu jednak fakt, że bracia nadal wspólnie wystawiali dokumenty i używali tytułu „księcia Bawarii i hrabiego palatyna Renu”. Niemniej pozycja starszego była wyraźnie podrzędna i jest to przyczyną nadania mu przez późniejszych kronikarzy miana Jąkały. Faktem jest również, że lata 1317–18 Rudolf spędził na dworze wiedeńskim. Przyczyna jego śmierci 12 sierpnia 1319,

a także jej miejsce nie są znane; wedle XVI-wiecznego kronikarza Jana Awentyna ostatnie lata życia spędził w Anglii i tam zmarł.

Żoną Rudolfa I, palatyna reńskiego, została poślubiona 1 września 1294 w Norymberdze MECHTYLDA, córka króla Adolfa z Nassau (zob. jego biogr., s. 250).

LINIA REŃSKA (PALATYŃSKA, RUDOLFIŃSKA)

Potomstwo Rudolfa I (A–E):

A LUDWIK. Urodzony w 1297, 28 listopada 1308 został zaręczony z MARIĄ LUKSEMBURSKĄ, córką cesarza Henryka VII, późniejszą królową Francji, zmarł jednak między majem a czerwcem 1312 (lub przed 5.04.1311). Spoczął u cystersów w Fürstenfeld.

B ADOLF. Urodził się 27 września 1300 w zamku Wolfratshausen. Po śmierci ojca w 1319 wraz z młodszym bratem Rudolfem został nominalnym współrządcą stryja, Ludwika IV, w hrabstwie reńskim (Palatynacie) i księstwie górnobawarskim, w istocie jednak Ludwik całkowicie odsunął bratanków od władzy. Wraz z matką i najmłodszym bratem Adolfa, Ruprechtem, schronili się u kuzyna Mechtyldy, hrabiego Nassau Jana. Mimo podejmowanych starań, za życia Adolfa nie udało się im uzyskać udziału w rządach. Adolf zmarł 29 stycznia 1327 w Neustadt an der Hardt i spoczął w klasztorze cysterskim w Schönau koło Heidelbergu.

Małżonką Adolfa została w lipcu 1320:

IRMINGARDA, córka Ludwika VII (IX), hrabiego Oettingen (Öttingen), i jego drugiej żony Agnieszki, córki Eberharda I Dostojnego, hrabiego Wirtembergii. Urodzona przypuszczalnie ok. 1304, w 1349 została mniszką u dominikanek w Liebenau nieopodal Wormacji, gdzie zmarła 6 listopada 1399 i gdzie także spoczęła.

Dzieci Adolfa (I–IV):

I RUPRECHT II OKRUTNY, elektor Palatynatu Reńskiego, ojciec RUPRECHTA Z PALATYNATU → s. 334

II FRYDERYK. Urodzony w 1326, zmarł w niemowlęctwie.

III ADOLF, zmarły w dzieciństwie.

IV ? CÓRKA, poślubiona MEINHARDOWI I, hrabiemu Ortenburga, zmarła w 1389.

C RUDOLF II ŚLEPY. Urodził się 8 sierpnia 1306 na zamku w Wolfratshausen. Po śmierci ojca w 1319 został odsunięty od rządów przez stryja, króla rzymskiego Ludwika, z którym obaj bracia nominalnie współrządzili; synowie i wdowa po Rudolfie I znaleźli się wówczas pod opieką kuzyna Mechtyldy, hrabiego Nassau.

Dopiero 4 sierpnia 1329 w Pawii Ludwik dopuścił po podziale ziem linii górnobawarskiej, zgodnie z którym Rudolfowi, jego młodszemu bratu Ruprechtowi I i nieletniemu bratankowi Ruprechtowi II przypadł w udziale Palatynat Reński z prawami elektorskimi oraz większa część bawarskiej Marchii Nordgau, zwana odtąd Górnym Palatynatem. Wedle przeprowadzonego 18 lutego 1338 podziału terytoriów reńskiej (palatynskiej) linii Wittelsbachów Rudolf II, mimo iż był jej seniorem, uzyskał jedynie niewielką część Palatynatu, Neustadt i zamek Winzingen; mimo tego Rudolf oraz Ruprechtowie I i II pozostali formalnymi koregentami, dzielili tytuł elektorski i wspólnie reprezentowali Palatynat. W ostatnich latach życia Rudolf cierpiał na nieznaną bliżej chorobę, wskutek której z początkiem lat 50. utracił wzrok. Zmarł 10 kwietnia 1353 na zamku w Neustadt an der Hardt i został pochowany w tamtejszym kościele pw. św. Idziego.

Małżonki Rudolfa II, elektora Palatynatu:

1. Poślubiona w 1328:

ANNA, córka Ottona II, księcia Karyntii z dynastii Meinhardynów, i jego żony Eufemii, córki Henryka V Brzuchatego, księcia wrocławskiego i legnickiego. Urodziła się ok. 1300, zmarła zaś między 16 maja 1331 a 4 lipca 1335, zapewne na zamku w Heidelbergu. Spoczęła u cystersów w Schönau.

2. Poślubiona w 1348 (w Heidelbergu):

MAŁGORZATA, córka Fryderyka II, króla Sycylii z dynastii aragońskiej (którego matką była Konstancja Sycylijska, córka króla Mafreda, jednego z bastardów cesarza Fryderyka II), oraz jego żony Eleonory, córki Karola II Kulawego, króla Neapolu, tytularnego króla Sycylii i Jerozolimy etc. Urodziła się zapewne w 1331, zmarła zaś w 1377 na zamku w Neustadt an der Hardt i spoczęła obok małżonka w kościele św. Idziego.

Córka z pierwszego małżeństwa:

I ANNA, druga małżonka cesarza KAROLA IV.

- D RUPRECHT I. Urodził się 9 czerwca 1309 w zamku Wolfratshausen. Od śmierci ojca w 1319 wraz z matką pozostawał pod opieką jej kuzyna, hrabiego Nassau Jana, podczas gdy rządy nad całością ziem górnobawarskiej linii Wittelsbachów przejął stryj książąt, król rzymski Ludwik IV. Na mocy układu rodzinnego, zawartego z Ludwikiem 4 sierpnia 1329 w Pawii, Ruprecht I, jego starszy brat Rudolf II oraz bratanek Ruprecht II uzyskali Palatynat Reń-

ski wraz z prawami elektorskimi oraz część księstwa bawarskiego, a mianowicie większość Marchii Nordgau, zwaną odąd Górnym Palatynatem. Kolejny traktat z 18 lutego 1338 ustalał podział terytoriów w obrębie linii palatynskiej; wedle niego obaj Ruprechtowie otrzymali większą część Palatynatu z Heidelbergiem, formalnie nadal współrządzając z Rudolfem II. Po jego śmierci, 17 grudnia 1353 na nowo podzielili księstwo, przy czym starszemu przypadła większość Palatynatu wraz z tytułem elektora. W 1355 Ruprecht I uczynił bratanka swoim sukcesorem, a w 1368 dopuścił go do koregencji. Złota Bulla Karola IV (1356) potwierdzała godność palatyna reńskiego jako jednego z siedmiu elektorów Rzeszy. Ruprecht I zmarł 16 lutego 1390 na zamku w Neustadt an der Hardt i spoczął w tamtejszym kościele św. Idziego.

Małżonki Ruprechta I, elektora Palatynatu:

1. Poślubiona przypuszczalnie między jesienią 1350 a latem 1358:

ELŻBIETA, córka Jana I, hrabiego Namur, i jego drugiej żony Marii, córki Filipa z Artois, pana Conches. Urodzona w 1340, zmarła 29 marca 1382 na zamku w Heidelbergu i spoczęła w heidelberskim klasztorze franciszkanów.

2. Poślubiona w 1385:

BEATRYCZE, córka Wilhelma I, księcia Bergu z dynastii juliackiej (Jülich-Heimbach), oraz jego żony Anny, siostry króla Ruprechta z Palatynatu (zob. w biogr. króla, s. 336). Urodziła się przypuszczalnie ok. 1370, a zmarła 16 maja 1395 na zamku w Heidelbergu i spoczęła u boku męża.

Obydwa małżeństwa Ruprechta I pozostały bezdzietne.

E MECHTYLDA. Urodziła się w 1312, a 20 września 1331 (lub między 28 czerwca 1330 a 20 września 1331) poślubiła JANA III, hrabiego Sponheim (zm. 20.12.1398), z którym miała potomstwo. Zmarła 25 listopada 1375.

2 MECHTYLDA. Urodziła się w końcu 1275 (w Monachium?). 28 października 1288 w Ulm została żoną OTTONA II MOCNEGO (SUROWEGO), księcia brunszwickiego na Lüneburgu od 1277 (ur. zapewne 1266, zm. 9.04.1330), syna Jana I, księcia brunszwickiego na Lüneburgu z dynastii Welfów, i Ludgardy, córki Gerharda I, hrabiego Holsztynu na Itzehoe. Pierwszą jego żoną była córka Ottona, hrabiego Oldenburga, która zmarła bezdzietnie; z Mechtyldą dochował się licznych potomków. Zmarła ona 28 marca 1319 w zamku lüneburskim i została pochowana w kościele św. Michała na tamtejszym wzgórzu Kalkberg.

- 3 AGNIESZKA. Urodziła się ok. 1276–77, zapewne na zamku w Monachium. 15 stycznia 1290 (w Donauwörth) wyszła za HENRYKA MŁODSZEGO, landgraфа heskiego od 1284 (ur. ok. 1264, zm. 23.08.1298), syna Henryka I Dziecię, landgraфа heskiego z bocznej linii dynastii Louvain, i jego pierwszej żony Adelajdy, córki Ottona Dziecię, księcia Brunszwiku (bratanka cesarza Ottona IV); owocem tego małżeństwa była jedynaczka. Po śmierci landgraфа Henryka Agnieszka poślubiła przed listopadem 1303 (ok. 1298?) HENRYKA I BEZ ZIEMI, margrabiego brandenburskiego na Stendal (współrządcę braci) od 1293 (ur. 21.03.1256, zm. między 10.07 a 14.08.1319, może w 1318), syna margrabiego brandenburskiego Jana I, potomka dynastii askańskiej, i jego żony Jutty, córki Albrechta I, księcia saskiego na Wittenberdze. Dochowali się czworga znanych źródłom dzieci. Agnieszka zmarła po 1341, przypuszczalnie 22 lipca 1345 w Sangerhausen, i spoczęła u cystersów w Chorinie lub w Prenzlau.
- 4 ANNA. Urodziła się ok. 1280. Była mniszka w klasztorze minorytek w Ulm, gdzie zapewne umarła i gdzie została pochowana.

Rodzeństwo przyrodnie (1–3):

- 1 MARIA. Urodziła się w 1261. Była cysterką w Marienburgu, gdzie pełniła funkcję mistrzyni nowicjuszek. Zmarła w Marienburgu i tam również spoczęła, jednak data jej śmierci nie jest znana.
- 2 AGNIESZKA. Urodzona ok. 1262, zmarła 21 października 1269 i spoczęła w Fürstenfeld.
- 3 LUDWIK. Zwany ELEGANTEM, na świat przyszedł 23 września 1267. 7 stycznia 1288 w katedrze mogunckiej poślubił ELŻBIETĘ (IZABEŁĘ) (ur. 1272, zm. 11.05.1335), córkę Fryderyka (Ferry’ego) III, księcia Lotaryngii z dynastii Châtenois, i jego żony Małgorzaty, córki Teobalda (Tybalda) I (IV), króla Nawarry i hrabiego Szampanii. Zginął 23 listopada 1290 podczas turnieju w Norymberdze i został pochowany w klasztorze cysterskim w Fürstenfeld. Nie pozostawił potomków. Owdowiała Elżbieta wyszła później po raz kolejny za mąż.

*

Urodził się między schyłkiem 1281 a początkiem 1282, najprawdopodobniej między lutym i marcem 1282 lub 1 kwietnia 1282, na zamku w Monachium. W chwili śmierci ojca (1294) był nieletni i władzę w Górnej Bawarii i Palatynacie Reńskim sprawował jego starszy brat Rudolf. W 1310 Ludwik wymógł na bracie dopuszczenie do współrządów, a latem 1313 objął ponadto rządy opiekuńcze

w Dolnej Bawarii w imieniu małoletnich kuzynów, Henryka III (XIV), Henryka IV (XV) i Ottona IV. 9 listopada 1313 zwyciężył Habsburgów pod Gammelsdorf, co pozwoliło mu ugruntować pozycję Wittelsbachów w rejonie dolnobawarskim. Po śmierci cesarza Henryka VII (1313), popierany przez obóz Luksemburgów, stał się głównym kontrkandydatem Fryderyka Pięknego do tronu niemieckiego. W październiku 1314 we Frankfurcie, po obu stronach Menu, zebrały się dwa obozy wyborcze; 19 października wybrano królem Fryderyka, a dzień później – Ludwika; sakra Bawarczyka miała miejsce 25 listopada 1314 w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w obrębie katedry akwizgrańskiej. 26 listopada 1317 w Monachium starszy brat Ludwika, Rudolf, dopuścił go do współwładzy w Górnej Bawarii i Palatynacie Reńskim. Po jego śmierci dwa lata później Ludwik przejął rządy nad owymi ziemiami, odsuwając bratanków (przekazał im ojcowiznę dopiero 4 sierpnia 1329 na mocy traktatu z Pawii). 28 września 1322 pod Mühlhofem pokonał i wziął do niewoli Fryderyka. Aby jednak wzmocnić swą pozycję w Rzeszy względem wrogiego mu papieża Jana XXII (przez którego został 23 marca 1324 ekskomunikowany) oraz zjednać Habsburgów, 5 września 1325 w układzie monachijskim powołał rywala na współregenta. W 1327 wyprawił się do Włoch, w tym samym roku zgodnie ze zwyczajem koronował się w mediolańskiej katedrze św. Ambrożego na króla Italii (Lombardów). Na początku następnego roku wkroczył do Rzymu i 17 stycznia 1328 nakazał przywódcy Rzymian, senatorowi Sciarra Colonna, ukoronować się na cesarza. Dnia 18 kwietnia 1328 ogłosił detronizację Jana XXII i powołał na jego miejsce Piotra Rinalducciego, który przybrał imię Mikołaja V i w maju tego roku w bazylice św. Piotra powtórnie ukoronował Ludwika. Po bezpomożnej śmierci księcia Jana I Dziecię (1340) cesarz objął władzę nad Dolną Bawarią. W 1346 nowy papież Klemens VI po raz kolejny ekskomunikował go i ogłosił detronizację cesarza; 11 kwietnia tego roku część elektorów obwołała królem Karola Luksemburskiego. Ludwik zmarł 11 października 1347 na skutek udaru lub ataku serca, którego doznał podczas polowania w Puch pod Fürstenfeld (Fürstenfeldbruck). Został pochowany w monachijskiej katedrze NMP (Liebfrauentempel).

Małżonki Ludwika IV

1. Poślubiona między 14 października 1308 i 1311 (na Śląsku):

BEATRYCZE ŚWIDNICKA

Pochodziła z dolnośląskiej linii dynastii Piastów; dawniejsza literatura czyniła ją córką Henryka I (III), księcia głogowskiego, lecz w istocie była córką Bolka I, księcia świdnicko-jaworskiego, i jego żony Beatrycze, córki Ottona V Długiego, margrabiego brandenburskiego na Salzwedel. Urodziła się ok. 1290, a 25 listopada 1314 w katedrze akwizgrańskiej została wspólnie z mężem koronowana na królową rzymską. Zmarła 25 sierpnia 1322 na zamku w Monachium i spoczęła w katedrze NMP (Liebfrauentom).

2. Poślubiona 25 lutego 1324 w katedrze w Kolonii:

MAŁGORZATA HOLENDERSKA

Była córką Wilhelma III Dobrego, hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut, potomka dynastii Avesnes, i jego żony Joanny, córki Karola, hrabiego Valois, Alençon, Chartres i Perche. Urodziła się ok. 1307–10, zapewne w Valenciennes. 17 stycznia 1328 w bazylice św. Piotra w Rzymie dostąpiła z mężem koronacji cesarskiej. Po śmierci brata w 1345 została hrabiną Holandii, Zelandii i Hainaut jako MAŁGORZATA II i w początku 1346 została uznana przez holenderskie stany. W 1354 przekazała władzę w Holandii i Zelandii młodszemu synowi Wilhelmowi, zatrzymując jedynie Hainaut. Zmarła 23 czerwca 1356 w Quesnoy i spoczęła w kościele minorytów w Valenciennes.

Potomstwo Ludwika IV:

Dzieci z pierwszego małżeństwa (1–6):

- 1 MECHTYLDA (MATYLDA). Urodziła się ok. 1309–10 lub krótko po 21 czerwca 1313. Jej mężem został na początku maja 1323 lub w lipcu 1329 w Norymberdze FRYDERYK II POWAŻNY, margrabia Miśni i landgraf Turyngii od 1323, burgrabia Altenburga i Leising od 1329 oraz hrabia Orlamünde od 1344 (ur. Gotha (30.11) 1310, zm. zamek Wartburg 18.11.1349), syn Fryderyka I Dzielnego, margrabiego Miśni oraz landgraфа Turyngii z dynastii Wettynów, i jego drugiej żony Elżbiety z Lobdeburga, córki Hartmana IX lub Ottona, hrabiów Lobdeburga na Arnshaugk. Mieli liczne dzieci; syn Wilhelm I zwany Jednookim,

margrabia Miśni, ożenił się z Elżbietą, córką Jana Henryka Luksembuskiego, margrabiego Moraw (zob. biogr. cesarza Henryka VII, s. 283). Mechtylda zmarła 3 lipca 1346 i została pochowana w klasztorze cysterskim w Alzelle.

- 2 CÓRKA. Urodziła się w końcu września 1314 i zmarła w dzieciństwie.
- 3 LUDWIK. Dla odróżnienia od młodszego przyrodniego brata i imiennika zwany był STARSZYM, zwano go także BRANDENBURSKIM; jako księżę bawarski nosił imię LUDWIKA V. Urodził się w połowie maja (21) lub w lipcu 1315. W 1323 uzyskał od ojca nadanie godności margrabiego i elektora brandenburskiego oraz arcykomornika Rzeszy (jako margrabia brandenburski figuruje w opracowaniach pod imieniem LUDWIKA I). W 1329 ogłosił się, wbrew woli ojca, pełnoletnim, jednakże cesarz zmusił go do przybycia na swój dwór i tam przetrzymywał do 1333 – wówczas dopiero przekazał Ludwikowi samodzielne rządy w Brandenburgii. 11 lutego 1342, dzień po zaślubinach z Małgorzatą Maultasch, otrzymał w lenno hrabstwo Tyrolu, gdzie odtąd głównie przebywał. Po nieoczekiwanej śmierci cesarza (1347) wraz z pozostałymi braćmi przejął władzę w Bawarii; od podziału ojcowizny 12 września 1349 współrządził w Górnej Bawarii z Ludwikiem VI Rzymianinem oraz Ottonem V Gnuśnym. W 1348 pojawił się w Brandenburgii tzw. Fałszywy Waldemar, podający się za zmarłego margrabiego Waldemara z wygasłej dynastii askańskiej, który rychło zyskał poparcie zarówno papieża, który ponownie obłożył klątwą cały ród Wittelsbachów, jak i króla rzymskiego Karola IV oraz Askańczyków z Saksonii i Anhaltu. Niebawem Ludwik utracił na rzecz samozwańca część Brandenburgii z Berlinem i Brandenburgiem, a 2 października 1348 Karol IV odebrał mu marchię, po czym przekazał w lenno Waldemarowi, który z kolei uznał spadkobiercami „krewnych” z Saksonii i Anhaltu. 26 maja 1349 w nadreńskim mieście Eltville doszło do pojednania Karola IV z Wittelsbachami, zgodnie z którym król rzymski zobowiązał się poprzeć Bawarczyków w odzyskaniu władzy w Brandenburgii; dyplomem z dnia 12 kwietnia 1350 Karol IV uznał rządy Ludwika V (I) w Brandenburgii

i niebawem w ślad za władcą Niemiec uznała Wittelsbacha nieomal cała marchia. Na mocy nowego układu rodzinnego zawartego 24 grudnia 1351 w Luckau Ludwik odstąpił Brandenburgię Ludwikowi VI (II) Rzymianinowi oraz Ottonowi V Gnuśnemu, otrzymując od nich w zamian Górny Bawarię. Układ ustalał także wzajemne dziedziczenie po sobie trójki braci na wypadek bezpotomnej śmierci któregoś z nich. Ludwik V (I) Starszy zmarł 17 lub 18 września 1361 w Zorneding pod Monachim i spoczął w katedrze NMP (Liebfrauentom) w Monachium.

Małżonki Ludwika V (I), księcia górnobawarskiego i margrabiego brandenburskiego:

1. Poślubiona 30 listopada 1324 w Vordingborgu na wyspie Zelandia:

MAŁGORZATA, najstarsze spośród dzieci Krzysztofa II, króla Danii z dynastii Estrysenów, oraz poślubionej mu Eufemii, córki Bogusława IV zwanego Ciałem i Duszą, księcia pomorskiego na Wołogoszczy (Wolgast). Urodzona ok. 1305, zmarła między 19 a 31 maja 1340 na zamku w Berlinie i została pochowana w tamtejszym kościele franciszkańskim.

2. Poślubiona 10 lutego 1342 w zamku Tirol koło Meranu:

MAŁGORZATA MAULTASCH, dziedziczka Tyrolu, rozwiedziona z Janem Henrykiem Luksemburskim, margrabią Moraw (zob. biogr. cesarza Henryka VII, s. 281).

Córka Ludwika V (I) z pierwszego małżeństwa:

A ELŻBIETA. Data jej przyjścia na świat nie jest znana, zmarła po 1345. Wedle innych danych owocem małżeństwa Ludwika i księżniczki duńskiej był syn MACIEJ, który przypuszczalnie zmarł dzieciństwie; przeciw jego historyczności przemawia jednak niedynastyczne imię, zastanawiające u pierworodnego syna.

Dzieci Ludwika V (I) z drugiego małżeństwa (A–C):

A HERMAN. Urodził się zapewne w marcu 1343, a zmarł między 1360 a jesienią 1361.

B MEINHARD. Urodził się 9 lutego 1344 na zamku w Landsbut. Po śmierci ojca w 1361 został księciem Górnej Bawarii

(pod regencją stryja, Stefana II) oraz, jako MEINHARD III, hrabią Tyrolu (pod regencją matki). Zmarł na gruźlicę 13 stycznia 1363 w zamku Tirol koło Meranu i został pochowany w Meranie.

Żoną Meinharda III, hrabiego Tyrolu, została 4 września 1359 w katedrze w Pasawie:

MAŁGORZATA, córka Albrechta II Chromego, księcia Austrii (zob. biogr. Albrechta I, s. 262); nie mieli dzieci.

C DWIE CÓRKI. Ich imiona oraz daty życia nie są znane, najpewniej zmarły w dzieciństwie lub we wczesnej młodości.

4 ANNA. Urodziła się ok. 1316, a zmarła 29 stycznia 1319 na zamku w Kastl w Górnym Palatynacie i spoczęła w tamtejszym klasztorze benedyktyńskim.

5 ? AGNIESZKA. Być może jest tożsama ze swą przrodnią siostrą o tym samym imieniu (zob. dalej). Urodziła się ok. 1318 i najpewniej zmarła w młodości.

6 STEFAN. Zwany STEFANEM Z KLAMRĄ (MIT DER HAFTE/SPANGE), urodził się jesienią 1319 (wedle innych danych 23 grudnia 1313 lub w 1317). Po śmierci ojca (1347) wspólnie ze wszystkimi braćmi objął rządy w Bawarii jako STEFAN II. 12 września 1349 w Landsbergu synowie Ludwika IV dokonali podziału ojcowizny i odtąd Stefan wraz z młodszymi braćmi przyrodnimi, Wilhelmem I i Albrechtem I, współwładął Dolną Bawarią. 3 czerwca 1353 koregenci Dolnej Bawarii ustanowili kolejny podział księstwa, na mocy którego Stefan otrzymał środkową część ze stolicą w Landshut. Po bezpotomnej śmierci starszego brata (1361) oraz bratanka (1363) przejął rządy nad Górną Bawarią; od tej pory tytułował się także hrabią Tyrolu. Zmarł 10, 13 lub 19 maja 1375 na zamku w Landshut i został pochowany w katedrze NMP (Liebfrauentom) w Monachium.

Małżonki Stefana II, księcia bawarskiego:

1. Poślubiona 27 czerwca 1328:

ELŻBIETA, córka Fryderyka II, króla Sycylii z dynastii aragońskiej (syna Konstancji Sycylijskiej, wnuczki cesarza Fryderyka II), i jego żony Eleonory, córki Karola II Kulawego, króla Neapolu, tytularnego króla Sycylii i Jerozolimy etc.; jej siostra

Małgorzata była drugą żoną elektora Palatynatu Rudolfa II (zob. s. 295). Urodziła się w 1309 na Sycylii, a zmarła 21 marca 1349 na zamku w Landshut i została pochowana w katedrze NMP (Liebfrauentempel) w Monachium.

2. Poślubiona 14 lutego 1359 w Landshut:

MAŁGORZATA, córka Jana II, burgrabiego Norymbergii z dynastii Hohenzollernów (Zollernów), oraz jego żony Elżbiety, córki Bertolda VII, hrabiego Hennebergu. Urodziła się ok. 1333, a zmarła 19 września 1377 na zamku w Monachium i została pochowana w katedrze NMP (Liebfrauentempel).

Dzieci Stefana II z pierwszego małżeństwa (A–D):

A STEFAN III. Zamiłowaniu do przepychu zawdzięczał przydomki WSPANIAŁEGO i FIRCYKA (DER KNÄUFEL, DER KNEIBL). Urodził się ok. 1337. Po śmierci ojca (1375) wspólnie z braćmi Fryderykiem i Janem objął władzę w Górnej Bawarii i w części Dolnej Bawarii ze stolicą w Landshut. W 1376 bracia dokonali podziału księstwa, na mocy którego Stefan wraz z Janem zarządzali Górną Bawarią, Fryderyk zaś rezydował w Landshut. 13 listopada 1392 Stefan i Jan podzieli między siebie Górną Bawarię, przy czym starszemu z braci przypadła część ze stolicą w Ingolstadt, a młodszemu Monachium. Zgodnie z układem z 15 listopada 1395 bracia ponownie współrządzili, a od śmierci Jana II w 1397 do 1402 Stefan współwładzał z jego synami, Ernestem oraz Wilhelmem III. Zmarł 25 lub 26 września 1413 w klasztorze Niderschönenfeld koło Donauwörth i spoczął w kościele NMP (Liebfrauenkirche) w Ingolstadt.

Małżonki Stefana III, księcia górnobawarskiego na Ingolstadt:

1. Poślubiona 13 października 1364:

TADEA, córka Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii, i jego żony Beatrycze, córki Mastina II della Scala, pana Werony i Vicenzy, starszą siostrą Weridiany (Viridis), żony Leopolda III, księcia Austrii (zob. biogr. króla Albrechta I, s. 264). Urodziła się ok. 1350, a zmarła 28 września 1381, zapewne w Monachium.

Została pochowana w monachijskiej katedrze NMP (Liebfrauentempel). Ze Stefanem dochowała się dwojga dzieci.

2. Poślubiona 16 lub 17 stycznia 1401 w Kolonii:

ELŻBIETA, wdowa po Rajnoldzie, hrabim Falkenburga (zm. 1396), córka Adolfa III, hrabiego Kliwii z dynastii Mark (Marck), i jego żony Małgorzaty, córki Gerharda VI, hrabiego Bergu i Ravensbergu. Urodziła się ok. 1378. Jej małżeństwo ze Stefanem okazało się krótkotrwałe i bezdzietne. Zmarła zapewne ok. 1424.

Potomkowie Stefana III wygaśli po mieczu w XV w.

- B FRYDERYK MĄDRY. Urodził się on ok. 1339. Po śmierci ojca (1375) wraz z braćmi Stefanem i Janem objął rządy w Górnej Bawarii oraz części Dolnej Bawarii wraz z Landshut. W 1376 bracia dokonali podziału ojcowizny, na mocy którego Fryderyk ze stryjem Ottonem V władał w Dolnej Bawarii z Landshut. Od kolejnego podziału (13.11.1392) zarządzał samodzielnie dzielnicą ze stolicą Landshut. Zmarł 4 grudnia 1393 w Budweis (obecnie Czeskie Budziejowice) i został pochowany w klasztorze cystersów w Seligenthal nieopodal Landshut.

Małżonki Fryderyka, księcia dolnobawarskiego na Landshut:

1. Poślubiona zapewne 15 marca 1360 w Reichenhall:

ANNA, córka Bertolda VII (II), hrabiego Neuffen, Graisbach i Marstetten, oraz jego pierwszej żony Elżbiety, córki Ulryka, hrabiego Truhedingen. Urodziła się przypuszczalnie latem 1327, a zmarła 15 lub 17 października 1380 i spoczęła w klasztorze cysterskim w Seligenthal koło Landshut. Owocem tego małżeństwa mogła być córka.

2. Poślubiona 2 września 1381 w Landshut:

MAGDALENA, córka Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, młodsza siostra Tadei, żony księcia Stefana III (zob. powyżej). Urodziła się ok. 1366, zmarła zaś 28 kwietnia 1404 w zamku Burghausen, urodziwszy pięcioro dzieci. Spoczęła u cystersów w Raitenhaslach.

Linia potomków Fryderyka wygašla po mieczu w XVI w.

C JAN II BOGOBOJNY (GOTTSELIGE). Urodził się ok. 1341 i od śmierci ojca (1375) wraz ze starszymi braćmi, Stefanem III i Fryderykiem, zarządzał Górną Bawarią i częścią Dolnej Bawarii z Landshut. Od podziału księstwa w 1376 współwładał ze Stefanem III w Górnej Bawarii. Po śmierci teścia (1385) odziedziczył jedną trzecią hrabstwa Gorycji, którą jednak w 1392 sprzedał Albrechtowi III Austriackiemu. Po kolejnym podziale 13 listopada 1392 otrzymał część Górnej Bawarii z Monachium, gdzie na mocy układu z 15 listopada 1395 współrządził ze Stefanem III. Zmarł 16 czerwca 1397 na zamku w Landshut albo 8 sierpnia tego roku w zamku monachijskim i został pochowany w katedrze NMP (Liebfrauentom) w Monachium.

Żoną Jana II, księcia górnobawarskiego na Monachium, została z początkiem listopada 1371 w Treviso:

KATARZYNA, córka Meinharda V, hrabiego Gorycji, i jego żony Katarzyny, córki Ulryka III, hrabiego Pfannenbergu. Urodziła się ok. 1350, zmarła natomiast 31 lipca 1391 i została zapewne pochowana w klasztorze cysterskim w Seligenthal nieopodal Landshut.

Zstępni po mieczu Jana II władali całą Bawarią po wygaśnięciu pozostałych (poza palatyńską, s. 295) linii dynastii Wittelsbachów. Od 1623 do potomków tej linii należała godność elektorów bawarskich. Wygasła ona w XVIII w.

D ELŻBIETA. W 1367 w Mediolanie jej mężem został MAREK VISCONTI, pan Parmy od 1364 (ur. Mediolan 11.1353, zm. tamże (3.)01.1382), syn Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii, oraz poślubionej mu Beatrycze, córki Mastina II della Scala, pana Werony i Vicenzy, brat Tadei, żony Stefana III, oraz Magdaleny, drugiej żony księcia Fryderyka; dochowali się córki. Elżbieta zmarła 17 stycznia 1382 w Mediolanie i została pochowana w kościele św. Jana (San Giovanni di Conca).

Dzieci z drugiego małżeństwa (1–10):

- 1 MAŁGORZATA. Urodziła się w 1325. W styczniu 1351 (lub 1350) w Budzie jej mężem został STEFAN, książę Siedmiogrodu,

- Sławonii, Kroacji i Dalmacji (ur. Wyszehrad 20.08.1332, zm. Zagrzeb 9.08.1354), syn Karola I Roberta, króla Węgier z bocznej linii dynastii Andegawenów, i jego trzeciej żony Elżbiety, córki Władysława I Łokietka, króla Polski. Miała z nim dwoje dzieci. Po śmierci księcia Stefana Małgorzata powróciła do Niemiec i przed 13 sierpnia 1358 poślubiła GERLACHA, hrabiego Hohenlohe na Jagtsbergu, Uffenheim, Speckfeld i Entsee od 1384 (ur. ok. 1344, zm. 1392), syna Ludwika I, hrabiego Hohenlohe na Uffenheim i Entsee, oraz jego żony Elżbiety, córki Gerlacha I, hrabiego Nassau na Wiesbaden i Idstein (syna króla Adolfa, zob. jego biogr., s. 250); małżeństwo to pozostało bezdzietne. Małgorzata zmarła w 1374 i spoczęła w katedrze w Monachium.
- 2 ANNA. Urodziła się ok. 1326. W lutym 1339 została narzeczoną (lub małżonką) JANA I DZIECIĘ, księcia Dolnej Bawarii od 1339 (ur. 29.11.1329, zm. Landshut 20.12.1340), syna księcia dolnobawarskiego Henryka II (XIV) Starego i poślubionej mu Małgorzaty Luksemburskiej (zob. w biogr. cesarza Henryka VII, s. 279). Po jego śmierci Anna została zakonnice w klasztorze cysterskim w Fontenelles koło Valenciennes, gdzie zmarła 3 czerwca 1361 i gdzie też została pochowana.
- 3 LUDWIK. Urodził się 7 maja 1328, może 12 maja 1330. Przydomek RZYMIANINA zawdzięczał faktowi, że urodził się wkrótce po koronacji ojca na cesarza rzymskiego, nie zaś domniemanemu miejscu narodzin, którym nie było Wieczne Miasto lecz Monachium; celem odróżnienia od starszego brata i imiennika zwano go MŁODSZYM. Od śmierci ojca jesienią 1347 wspólnie z pięcioma pozostałymi braćmi sprawował rządy w księstwie bawarskim jako LUDWIK VI, a od podziału z dnia 12 września 1349 współwładął z Ludwikiem V Starszym i Ottonem V Gnuśnym w Górnej Bawarii. Mając nadzieję na uzyskanie korony polskiej po śmierci teścia, zrzekł się praw do dziedzictwa po matce, które przekazał młodszym braćiom. Zgodnie z kolejnym układem rodzinnym, zawartym 24 grudnia 1351 w Luckau, Ludwik VI i Otto V przekazali swój udział w rządach nad Górną Bawarią Ludwikowi V, ten zaś oddał im rządy w Marchii Brandenburskiej wraz z godnością

elektorską. Układ przewidywał także wzajemne dziedziczenie po sobie braci na wypadek bezdzietnego zgonu któregoś z nich lub wygaśnięcia założonej przez niego linii rodu. Niemniej po bezpotomnej śmierci Meinharda Tyrolskiego w 1363 (syna Ludwika V) schedą po nim przeszła w ręce księcia austriackiego Rudolfa IV oraz dotychczasowego opiekuna zmarłego, Stefana II z Dolnej Bawarii. W marcu 1363 na sejmie Rzeszy w Norymberdze pomiędzy Ludwikiem VI (Ludwik II jako margrabia i elektor brandenburski) i Ottonem V z jednej strony, a cesarzem Karolem IV z drugiej stanął układ, przewidujący cesarską pomoc dla braci w ich walce z księciem Stefanem, a także małżeństwo córki Karola IV z młodszym z margrabiów. Wedle opinii badaczy owo porozumienie miało w istocie charakter układu o dziedziczenie marchii, która po bezpotomnej śmierci braci-margrabiów przypaść miała synom cesarza. Wcześniej, bo w 1356, zgodnie z postanowieniami Złotej Bulli Karola IV Ludwik i Otto weszli do grona siedmiu książąt elektorów Rzeszy – jako arcykomornicy dysponowali wspólnym głosem podczas każdorazowej elekcji. W 1358 lub 1359 Ludwik uzyskał od papieża zdjęcie ekskomuniki, od czasu jego ojca ciężącej nad Wittelsbachami. Zmarł na zamku w Berlinie według różnych opracowań 14 lub 17 maja 1365 lub między 11 listopada 1364 a 27 lutego 1365 i został pochowany obok pierwszej żony w klasztorze franciszkańskim w Berlinie.

Małżonki Ludwika VI (II), księcia górnobawarskiego i margrabię brandenburskiego:

1. Poślubiona w lipcu (może 25 lipca) 1345 w katedrze wawelskiej w Krakowie:

KUNEGUNDA, córka Kazimierza III Wielkiego, króla Polski z dynastii Piastów (linia kujawska), i jego pierwszej żony Anny (Aldony), córki Giedymina, wielkiego księcia litewskiego. Na świat przyszła między 1331 a 16 maja 1335 w zamku wawelskim w Krakowie. Po zaślubinach pozostała na dworze ojca i dopiero w 1356 przybyła do Brandenburgii. Zmarła bezdzietnie 26 kwietnia 1357 w zamku berlińskim i znalazła spoczynek w klasztorze franciszkańskim w Berlinie.

2. Poślubiona w lutym (zapewne 15 lutego) 1360 w Berlinie:

INGEBORGA, córka Albrechta II Wielkiego (zwanego też Lisem Meklemburskim), księcia meklemburskiego na Roztoce, oraz jego pierwszej żony Eufemii, córki Eryka Magnussona, księcia szwedzkiego, księcia Södermanlandu. Urodziła się ok. 1340. Po śmierci Ludwika z którym nie miała dzieci, w czerwcu 1366 poślubiła HENRYKA II ŻELAZNEGO, hrabiego Holsztynu oraz księcia Szlezewiku od 1340 (ur. ok. 1317, zm. po 16.11 lata 1384–89), syna Gerharda III, hrabiego holsztyńskiego z rodu Schaumburgów, i jego żony Zofii, córki Mikołaja II, pana meklemburskiego na Parchimiu i Güstrowie; mieli czworo dzieci. Ingeborga zmarła po 25 lipca 1395 i została pochowana w rodzinnej krypcie hrabiów holsztyńskich w Itzehoe.

4 ELŻBIETA. Urodziła się w 1329 (w Monachium) i 22 listopada 1350 w Weronie poślubiła CANGRANDE II DELLA SCALA, pana Werony i Vicenzy od 1351 (ur. Werona 7 lub 8.06.1332 i tamże zamordowany przez brata 14.12.1359), syna Mastina II della Scala, pana Werony i Vicenzy, i jego żony Tadei, córki Jakuba I da Carrara, pana Padwy. Dochowali się córki (imię nieznanne), która zapewne rychło zmarła. Po śmierci męża Elżbieta powróciła do Niemiec i 26 kwietnia 1362, być może w klasztorze w Donauwörth, wyszła za mąż za ULRYKA, hrabiego następcę Wirtembergii (ur. 1342, zginął pod Döffingen 23.08.1388), syna Eberharda II Kłótnika, hrabiego Wirtembergii, i jego żony Elżbiety, córki Henryka VI (XII), hrabiego Hennebergu na Schleusingen; dochowali się syna i być może dwóch kolejnych synów i córki. Elżbieta zmarła 2 sierpnia 1402 na zamku w Stuttgartarcie i została pochowana w kolegiacie św. Krzyża tamże.

5 WILHELM. Zwany WYSOKIM, jako książę bawarski WILHELM I, hrabia Holandii WILHELM V, hrabia Zelandii WILHELM IV, hrabia Hainaut WILHELM III. Urodził się on 12 maja 1330 lub też w kwietniu 1333 (po 1332) we Frankfurcie nad Menem. Po śmierci ojca (1347) wraz z pozostałymi braćmi współrządził w całej Bawarii, a od podziału księstwa 12 września 1349 wspólnie ze starszym bratem Stefanem II i młodszym Albrechtem I władał Dolną Bawarią. 3 czerwca 1353 w Ratzbonie (Regens-

burgu) bracia dokonali kolejnego podziału dziedzictwa, na mocy którego Wilhelmowi oraz Albrechtowi przypadła część Dolnej Bawarii ze stolicą w Straubing. W 1354 (wedle innych danych w 1349) cesarzowa Małgorzata przekazała im władzę w hrabstwie Holandii i Zelandii, ponieważ jednak holenderskie stany odmówiły uznania koregencji obu braci, w praktyce Wilhelm rządził sam; po śmierci matki w 1356 odziedziczył ponadto hrabstwo Hainaut. Z powodu postępującego obłądu, przejawiającego się m.in. atakami furii, w 1358 został odsunięty od władzy przez Albrechta i osadzony w zamku Quesnoy. Zmarł tam 15 kwietnia 1389 i spoczął obok matki w kościele minorytów w Valenciennes.

Małżonka Wilhelma I (V), księcia dolnobawarskiego na Straubing oraz hrabiego Holandii:

Poślubiona latem 1352 w opactwie Westminsterskim:

MATYLDA (MAUD), córka Henryka z Grosmont, księcia Lancaster i hrabiego Leicester, potomka bocznej linii angielskiej dynastii Plantagenetów, i jego żony Izabeli, córki Henryka, barona Beaumont oraz earla Buchan. Urodziła się 4 kwietnia ok. 1339 lub 1341. Pierwszym jej mężem był od 1 listopada 1344 RALF DE STAFFORD, lord Stafford (zm. 1348), syn Ralfa de Stafford, earla Stafford, oraz Małgorzaty, baronowej Audley, córki Hugona de Audley, earla Gloucester; nie mieli dzieci. Po śmierci ojca w 1361 odziedziczyła hrabstwo Leicester, lecz zmarła wkrótce po przybyciu do Anglii 10 kwietnia 1362 podczas epidemii dżumy (wedle niektórych źródeł otruta). Ciało sprowadzono do Holandii i złożono w klasztorze w Rijnsburgu, zniszczonym podczas wojny z Hiszpanią w 1570.

Potomstwo Wilhelma I (V):

Córka małżeńska:

A Jej imię nie jest znane, urodziła się i zmarła w 1356.

Bastardy (A–C):

Z nieznaną kobietą:

A WILHELM DE OUDER. Wzmiankowany w latach 1356–1423. W 1398 ożenił się z ELŻBIETĄ (LISBETH) HUGHE CLAASDOTTER (zm. przed 31.12.1443).

Z KATARZYNA GERRIT:

B ELŻBIETA. Wzmiankowana w latach 1359–1415; poślubiła BRUSTIJNA VAN HERWIJNEN, pana Stavenisse (zm. przed 1415).

Z nieznaną kobietą:

C ? JAN BASTARD DE HAINAUT. Wzmiankowany 9 czerwca 1369.

- 6 ALBRECHT. Zarówno w galerii książąt bawarskich, jak i hrabiów holenderskich, figuruje jako ALBRECHT I. Urodził się 25 lipca 1336 na zamku w Monachium. Od śmierci ojca w 1347 wraz ze wszystkimi braćmi współrządził w księstwie bawarskim. 12 września 1349 w Landsbergu bracia dokonali podziału ojcowizny, na mocy którego Albrecht wspólnie ze starszymi braćmi Stefanem II i Wilhelmem V (I) otrzymał Dolną Bawarię. 3 czerwca 1353 nastąpił kolejny podział księstwa i odtąd Albrecht wraz z Wilhelmem współwładali w części Dolnej Bawarii ze Straubing. W 1354 (lub 1349) matka przekazała im we wspólne władanie hrabstwo Holandii i Zelandii, jednak wobec odmowy stanów holenderskich zaakceptowania koregencji, starszy brat sprawował tam samodzielne rządy. Niemniej szybko postępująca choroba umysłowa Wilhelma spowodowała w 1358 odsunięcie go od władzy i objęcie regencji przez Albrechta. Po bezpotomnej śmierci Wilhelma w 1389 został hrabią Holandii, Zelandii i Hainaut oraz jedynowładcą w Dolnej Bawarii-Straubing. Zmarł 12 lub 13 grudnia 1404 na zamku w Hadze, który stanowił jego rezydencję, i spoczął w tamtejszej kaplicy dworskiej (późniejszym kościele franciszkańskim).

Małżonki Albrechta I, księcia dolnobawarskiego na Straubing i hrabiego Holandii:

1. Poślubiona w końcu lipca (po 19.07.) 1353 w katedrze w Pasawie:

MAŁGORZATA, córka Ludwika I Dobrego, księcia brzeskiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, i jego żony Agnieszki, córki Henryka II (IV) Wiernego, księcia głogowskiego. Urodziła się w 1342, a zmarła 26 lutego 1386 na zamku w Hadze i została pochowana w tamtejszej kaplicy dworskiej (późniejszym kościele franciszkanów).

2. Poślubiona 30 marca 1394 w katedrze w Kolonii:

MAŁGORZATA, córka Adolfa III, hrabiego Kliwii z dynastii Mark (Marck), i jego żony Małgorzaty, córki Gerharda VI, hrabiego Bergu i Ravensbergu; jej młodsza siostra Elżbieta została później żoną bratanka Albrechta, Stefana III. Urodziła się ok. 1375, a zmarła w 1412 w Huis de Kleef nieopodal Haarlemu w Holandii i została pochowana w kaplicy dworskiej (późniejszym kościele franciszkanów) w Hadze.

Potomstwo Albrechta I:

Dzieci z pierwszego małżeństwa (A–G):

- A JOANNA, pierwsza małżonka króla rzymskiego i czeskiego WACŁAWA (dalsze szczegóły w jego biogr., s. 332).
- B KATARZYNA. Urodziła się 30 maja 1360 lub 1361. Jej mężem, a raczej jedynie narzeczoną, został w 1371 EDWARD, książę Geldrii od 1361 (ur. 12.03.1336, zm. Baesweiler 24.08.1371), syn księcia Rajnolda II i poślubionej mu Eleonory, córki Edwarda II, króla Anglii. W 1379 owdowiała po śmierci Edwarda Katarzyna poślubiła jego siostrzeńca WILHELMA III, księcia Geldrii i hrabiego Zutphen od 1377 (1379), księcia Juliaku od 1393 (ur. 5.03.1364, zm. Arnhem 16.02.1402), syna Wilhelma II, księcia Geldrii i Juliaku, oraz jego żony Marii, córki Rajnolda II, księcia Geldrii. Małżeństwo pozostało bezdzietne. Katarzyna zmarła 10 lub 19 listopada 1400 w Hattern i została pochowana w kościele klasztornym kartuzów w Monnikhuisen nieopodal Arnhem, gdzie dwa lata później dołączył do niej małżonek.
- C MAŁGORZATA. Urodziła się ona w 1363 i 12 kwietnia 1385 w Cambrai poślubiła JANA NIEUSTRASZONEGO (BEZ TRWOGI), księcia Burgundii od 1404 (ur. Dijon 28.05.1371, zamordowany Montereau 10.09.1419), syna Filipa II Śmiałego, księcia Burgundii z bocznej linii dynastii Walezjuszy (którego matką była Jutta-Bona Luksemburska, wnuczka cesarza Henryka VII), oraz jego żony Małgorzaty II (III), hrabiny Flandrii, córki Ludwika III, hrabiego Flandrii; dochowali się licznych dzieci. Zmarła 13, 23 lub 24 stycznia 1423 na zamku w Dijon i spoczęła w pobliskiej kartuzji Champmol.

D WILHELM. Urodził się 5 kwietnia 1365 na zamku w Hadze. Skonfliktowany z ojcem, po jego śmierci (1404) został hrabią Holandii, Zelandii i Hainaut (jako WILHELM VI, V i IV), a także współrządcą młodszych braci w Dolnej Bawarii-Straubing (jako WILHELM II; posługiwał się tytułem hrabiego Straubing). Zmarł 31 maja 1417 na zamku Bouchain wskutek infekcji po pogryzieniu przez psa i został pochowany w kościele minorytów w Valenciennes.

Małżonka Wilhelma II (VI), księcia dolnobawarskiego i hrabiego Holandii, poślubiona 12 kwietnia 1385 w Cambrai:

MAŁGORZATA, hrabina Mortagne, córka Filipa II Śmiałego, księcia Burgundii z bocznej linii dynastii Walezjuszy (syna Jutty-Bony Luksemburskiej, wnuczki cesarza Henryka VII), siostra Jana Nieustraszonego, męża siostry Wilhelma, Małgorzaty. Urodziła się w październiku (22.10?) 1374 (w Dijon), zmarła zaś 8 marca 1441 na zamku w Queensnoy, gdzie też została pochowana.

Wilhelm II (VI) dochował się córki JAKOBINY, hrabiny Holandii, Zelandii i Hainaut. Na niej wygasła holenderska gałąź Wittelsbachów.

E ALBRECHT II MŁODSZY. Urodził się w 1368 lub 1369. W 1387 ojciec uczynił go swoim namiestnikiem w Dolnej Bawarii-Straubing, młody Albrecht zmarł jednak już 21 stycznia 1397 w Kelheim i spoczął w ufundowanym przez siebie klasztorze karmelitanek w Straubing. Nie założył rodziny.

F JOANNA ZOFIA, małżonka ALBRECHTA IV, księcia austriackiego (szczegóły w biogr. króla Albrechta II, s. 361).

G JAN III zwany BEZLITOSNYM. Urodził się w 1374. Jako najmłodszy syn został przeznaczony do kariery duchownej: od 1389 był proboszczem katedralnym w Kolonii, a 14 listopada 1389 przy poparciu papieża Bonifacego IX został wybrany biskupem Liège (został zatwierdzony na urządzie w 1390). Po śmierci starszego brata Albrechta II (1397) współrządził wraz z ojcem, a od jego śmierci (1404) władał samodzielnie w Dolnej Bawarii-Straubing. Po śmierci naj-

starszego brata Wilhelma II (VI) w 1417 został przez jego córkę i dziedziczkę, Jakobinę, wyznaczony strażnikiem (regentem) Holandii, Zelandii i Hainaut. Przy wsparciu cesarza Zygmunta, sam jednak zgłosił pretensje do wyżej wymienionych hrabstw, które 10 listopada 1417 stany holenderskie przyznały Jakobinie. 22 maja 1418 zrzekł się tytułu biskupa i krótko potem poślubił cesarską bratanicę. Niebawem udało mu się odsunąć Jakobinę oraz jej małżonka, księcia brabanckiego Jana, z którym początkowo przez pewien czas współrządził. Odtąd rezydował przeważnie w Hadze, gdzie zmarł 6 stycznia 1425, być może otruty. Pochowano go w haskim klasztorze jakobinów.

Małżonka Jana III, księcia dolnobawarskiego na Straubing i hrabiego Holandii, była poślubiona w czerwcu 1418 (1417?) w Luksemburgu lub w Holandii:

ELŻBIETA, córka Jana Luksemburskiego, księcia zgorzeleckiego (zob. biogr. Karola IV, s. 323); nie mieli dzieci.

Bastardy Albrechta I (A–G)

Z MARIĄ VON BRONCKHORST:

- A WILHELM VAN BEIERN VAN SCHAGEN. Urodził się ok. 1380. Dwukrotnie wstępował w związki małżeńskie: z Joanną VON HODENPIJL i z MARIĄ VON POLANEN. Zmarł w 1473. Jego potomkowie, zaliczeni w poczet holenderskiej szlachty, wygaśli w XVIII w.
- B DYTRYK (DIRK) VAN BEIERN. Urodził się ok. 1380, był dziekanem w Hadze. Zmarł ok. 1451.

Z AGNIESZKĄ VON BRIGDAMME:

C ALBRECHT VAN BEIERN. Ok. 1412 poślubił ZOFIĘ VAN LANGEVELT.

Z nieznaną kobietą (nazwiskiem VROUWELIJN?):

- D ADRIAN VAN BEIERN. Poślubił na nieznaną przedstawicielkę rodu van WYELENSTEIJN i miał z nią syna ALBRECHTA (zm. po 7.12. 1467). Poległ w 1418.
- E MAŁGORZATA VAN BEIERN. W 1405 poślubiła ona DYTRYKA (DIRKA) VAN SANTHORST (zm. 1427–30). Zmarła w 1421.
- F NATALIA VAN BEIERN. Ok. 1400 została małżonką BERTOLDA VAN ASSEDELFT (zm. 1443). Data jej śmierci nie jest znana.
- G JOANNA VAN BEIERN. Jej mężem był GWIDO BASTARD BURGUNDZKI, pan Krubyke (poległ 1436), z którym miała potomstwo.

7 OTTO. W galerii władców Bawarii figuruje jako OTTO V, zaś późniejszy przydomek LENIWEGO/GNUŚNEGO (DER FAULE) zawdzięczał skłonności do zaniedbywania spraw państwowych kosztem rozrywek; zwano go także PRYSZCZATYM. Urodził się w 1340 lub 1342 na zamku w Monachium. W chwili śmierci ojca liczył zaledwie kilka lat i jedynie nominalnie współrządził ze starszymi braćmi w księstwie bawarskim, pozostając pod opieką Ludwika V (I) Starszego. Od podziału ojcowizny (1349) wraz z nim oraz z Ludwikiem VI (II) Rzymianinem nominalnie współrządził w Górnej Bawarii, a wedle traktatu z Luckau z 24 grudnia 1351 dzielił z Ludwikiem Rzymianinem władzę w Brandenburgii. Podczas sejmku Rzeszy w Norymberdze w marcu 1363 Ludwik i Otto zawarli z cesarzem Karolem IV pakt, który przewidywał m.in. małżeństwo młodszego z braci z cesarską córką – układ ten oznaczał w praktyce zgodę na przyszłe dziedziczenie Marchii Brandenburskiej przez Luksemburgów. Po śmierci brata w 1365 Otto został jedynowładcą w Brandenburgii, lecz od zaślubin przebywał głównie na dworze Karola IV, któremu przekazał na okres lat sześciu zarząd nad marchią, a w 1367 sprzedał Dolne Łużyce. Poróżniony z cesarzem, w 1371 ogłosił sukcesorem w Brandenburgii bratanek, księcia Fryderyka, z którym od 1376 współrządził także w Dolnej Bawarii. 15 sierpnia 1373 w Fürstenwalde obaj zrzekli się praw do Brandenburgii na rzecz cesarskich synów, zachowując dożywotnio tytuł elektora i arcykomornika Rzeszy. Otto zmarł 15 listopada 1379 w zamku Wolfstein nad Izarą i został pochowany w klasztorze cysterskim w Seligenthal opodal Landshut.

Małżonka Ottona V, księcia bawarskiego i margrabiego brandenburskiego:

Poślubiona 19 marca 1366 w katedrze św. Wita w Pradze:

KATARZYNA, córka cesarza Karola IV i jego pierwszej żony (zob. jego biogr., s. 321), wdowa po księciu austriackim RUDOLFIE IV ZAŁOŻYCIELU (zob. biogr. króla Albrechta I, s. 260); jej małżeństwo z Ottonem pozostało bezdzietne.

8 BEATRYCZE. Na świat przyszła w 1344, zapewne w Monachium. W grudniu 1355 lub na początku 1356 w Berlinie po-

ślubiła ERYKA MAGNUSSONA, króla Szwecji od 1350 (ur. 1337 lub 1338–39, zm. 21.06.1359), syna Magnusa Smeka, króla Szwecji i Norwegii z dynastii Folkungów, i jego żony Blanki, córki Jana z Flandrii (Dampierre), hrabiego Namur. W grudniu 1359 urodziły im się bliźniaki płci męskiej, zmarłe niebawem. Beatrycze umarła w połogu (na dżumę lub otruta) 25 grudnia 1359 i została pochowana u boku męża w Riddarholmskyrkan w Sztokholmie.

- 9 AGNIESZKA. Urodziła się ona w 1345 na zamku w Monachium, gdzie zmarła 11 listopada 1352. Spoczęła w monachijskiej katedrze NMP (Liebfrauentom).
- 10 LUDWIK. Urodził się krótko przed śmiercią ojca z początkiem października 1347 na zamku w Monachium, gdzie zapewne zmarł w 1348. Został pochowany w katedrze w Monachium.

KAROL IV

1346-1378

Ojciec: JAN LUKSEMBURSKI → BIOGR. HENRYKA VII, s. 277

Matka: ELŻBIETA CZESKA → s. 278

Rodzeństwo: BIOGR. HENRYKA VII

*

Urodził się on 14 maja 1316 w rezydencji zwanej Domem Pod Kamiennym Dzwonem w Pradze i na chrzcie otrzymał dynastyczne imię Przemyślidów, WACŁAW, imię zaś Karola (na cześć męża ciotki, króla francuskiego Karola IV) przyjął podczas bierzmowania w 1323 w Paryżu i rychło wyparło ono w powszechnym użyciu imię chrzestne. W latach 1334–36 zarządzał z ramienia ojca Marchią Morawską. W 1346 wraz z królem Janem udał się do Awinionu, ówczesnej stolicy państwa papieskiego, gdzie Klemens VI obiecał poprzeć jego starania o tron niemiecki. Na zjeździe książąt Rzeszy 11 listopada 1346 w Rhens został wybrany królem w opozycji do panującego cesarza Ludwika IV. Wkrótce potem wziął obok ojca udział w bitwie pod Crécy (26.08.1346), gdzie poległ ociemniały Jan, po którym odziedziczył tron czeski i luksemburskie kraje dziedziczne (hrabstwo Luksemburga, margrabstwo Arlon, hrabstwa La Roche i Durbuy). Koronacja Karola na króla rzymskiego odbyła się 26 listopada 1346 w Bonn, gdyż Akwizgran pozostał wierny cesarzowi, a 2 września 1347 w katedrze św. Wita w Pradze pierwszy arcybiskup praski Arnošt z Pardubic ukoronował go na króla Czech. Śmierć cesarza (1347) uczyniła Luksemburczyka panem sytuacji w Rzeszy – w maju 1349 jego główny przeciwnik, Günter ze Schwarzburga, zrzekł się praw do tronu niemieckiego, 17 czerwca tego roku książęta złożyli Karolowi hołd wierności, a 25 lipca 1349 w kaplicy pałacowej Karola Wiel-

kiego w katedrze akwizgrańskiej został ukoronowany przez stryjecznego dziada Baldwina, arcybiskupa trewirskiego (zob. s. 276). 6 stycznia 1355 w katedrze św. Ambrożego w Mediolanie koronował się na króla Italii (Longobardów), a 5 kwietnia 1355 w bazylice św. Piotra w Rzymie otrzymał wraz z żoną Anną koronę cesarską z rąk kardynała Piotra z Ostii. 4 czerwca 1365 w Arles, zgodnie z tradycją sięgającą czasów Karolingów, został ukoronowany na króla Burgundii – była to ostatnia taka ceremonia dopełniona przez władcę Niemiec. Zgodnie z wydaną w 1356 Złotą Bullą król czeski jako arcypodczaszy Rzeszy wszedł do grona siedmiu książąt elektorów, uprawnionych do wyboru króla rzymskiego (niemieckiego). Karol IV zmarł na zapalenie płuc 29 listopada 1378 na zamku praskim i został pochowany w katedrze św. Wita.

Małżonki Karola IV:

1. Poślubiona 8 maja 1329 w katedrze św. Wita w Pradze:

BLANKA DE VALOIS

Była córką Karola I, hrabiego Valois, Alençon, Chartres i Perche oraz tytularnego łacińskiego cesarza Konstantynopola, protoplasty Walezjuszy – odnogi francuskiej dynastii Kapetyngów, i jego trzeciej żony Matyldy (Mahaut), hrabiny Saint-Pol, córki Gwidona III z Châtillon, hrabiego Saint-Pol. Urodziła się w 1317 a 2 września 1347 w katedrze św. Wita przy zamku praskim została ukoronowana na królową czeską. Zmarła po krótkiej chorobie (wedle niektórych badaczy przyczyną śmierci królowej mogła być gruźlica) 1 sierpnia 1348 na zamku w Pradze i spoczęła w katedrze (dawniejszej bazylice) św. Wita.

2. Poślubiona 4 lub 11 marca 1392 w Bacharach nad Renem:

ANNA Z PALATYNATU

Była ona córką Rudolfa II zwanego Ślepym, elektora Palatynatu Reńskiego z palatyńskiej linii Wittelsbachów, bratanka cesarza Ludwika IV (zob. jego biogr., s. 295). Urodziła się 26 września 1329. Jej koronacja na królową rzymską miała miejsce 26 lipca 1349 w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze w Akwizgranie, a 1 listopada tego roku w katedrze św. Wita przy zamku praskim została koronowana na królową Czech. Zmarła 2 lutego 1353 na zamku w Pradze i spoczęła w praskiej katedrze św. Wita.

3. Poślubiona 27 maja 1353 w Budzie:

ANNA ŚWIDNICKA

Była ona córką Henryka II, księcia świdnickiego z dolnośląskiej linii Piastów, i jego żony Katarzyny nieznannej filiacji. Urodziła się w 1339. Po 28 lipca 1353 w katedrze św. Wita w Pradze została koronowana na królową czeską, 9 lutego 1354 w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze w Akwizgranie miała miejsce jej sakra na królową rzymską, a 5 kwietnia następnego roku w bazylice św. Piotra w Rzymie ukoronowano ją na cesarzową. Zmarła w trakcie porodu 11 lipca 1362 na zamku w Pradze i znalazła spoczynek w katedrze św. Wita.

4. Poślubiona 21 maja 1363 w katedrze wawelskiej w Krakowie:

ELŻBIETA POMORSKA

Jej ojcem był Bogusław V zwany Wielkim, księżę pomorski na Słupsku z dynastii Gryfitów, matką zaś jego pierwsza żona Elżbieta, córka Kazimierza III Wielkiego, króla Polski. Urodziła się kilka miesięcy przed 13 listopada 1347 lub też na przełomie lata i jesieni 1346. Jej koronacja na królową czeską odbyła się 18 czerwca 1363 w katedrze św. Wita w Pradze, a 1 listopada 1368 w bazylice św. Piotra w Rzymie została koronowana na cesarzową rzymską. Zmarła 15 lutego 1393 na zamku w Hradcu Králové, skąd jej zwłoki przewieziono do Pragi i złożono u boku Karola i jego poprzednich małżonek w katedrze św. Wita.

Potomstwo Karola IV:

Córki z pierwszego małżeństwa (1–2):

1. MAŁGORZATA. Urodziła się 24 maja 1335 na zamku w Pradze, zaś w 1345 w Budzie została wydana za LUDWIKA I WIELKIEGO (WĘGIERSKIEGO), króla Węgier od 1342 i Polski od 1370 (ur. Wyszegrad (węg. Visegrád, niem. Plintenburg) 4 lub 5.03.1326, zm. Nagyszombat, obecna Trnawa 10–11.09.1382), syna Karola I Roberta, króla Węgier z węgierskiej linii dynastii Andegawenów, i jego trzeciej żony (drugą była Beatrycze, córka cesarza Henryka VII) Elżbiety, córki Władysława I Łokietka, króla Polski. Po przybyciu na Węgry została prawdopodobnie zgodnie z tradycją ukoronowana w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár (Białogród Królewski). Zmarła we wrześniu 1349 pod-

czas szalejącej epidemii dżumy i spoczęła najprawdopodobniej w królewskiej nekropolii w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Małżeństwo to pozostało bezdzietne.

- 2 KATARZYNA. Urodziła się ona w sierpniu 1342 lub 1343 na zamku w Pradze. 3 lub 13 lipca 1353, 1356 lub 1357 w Wiedniu poślubiła RUDOLFA IV ZAŁOŻYCIELA, księcia Austrii (zob. biogr. Albrechta I, s. 260), a owdowiawszy, 19 marca 1366 w katedrze św. Wita w Pradze wyszła za OTTONA V, księcia Górnej Bawarii i margrabiego brandenburskiego (zob. biogr. Ludwika IV, s. 315); obydwie te małżeństwa pozostały bezdzietne. Katarzyna zmarła 26 kwietnia 1395 w Perchtoldsdorfe koło Wiednia i została pochowana u boku męża w krypcie Książęcej (Herzogsgruft) w kościele (od 1469 katedrze) św. Stefana w Wiedniu.

UWAGA: W części zagranicznych opracowań przyjął się pogląd (za dziełem P.W. Knoll: *The Rise of the Polish Monarchy: Piast Poland in East Central Europe 1320–1370*, Univeristy of Chicago Press, Chicago and London), iż wnuk króla czeskiego Jana – także imieniem JAN – który 12–13 listopada 1335 został zaręczony z królowną polską Elżbietą, córką Kazimierza Wielkiego, był urodzonym ok. 1334 synem Karola IV i Blanki. W rzeczywistości układ zaręczynowy dotyczył jednak księcia dolnobawarskiego Jana I, syna księżniczki czeskiej Małgorzaty, męża lub narzeczonego Anny Bawarskiej (zob. biogr. Ludwika IV, s. 307), a jedyny znany źródłom syn Karola IV o imieniu Jan pochodził z jego czwartego małżeństwa (o czym dalej).

Syn z drugiego małżeństwa:

- 1 WACŁAW. Urodził się on 17 lub 27 stycznia 1350 na zamku praskim, gdzie zmarł 28 lub 30 grudnia 1351. Spoczął w katedrze św. Wita w Pradze.

Dzieci z trzeciego małżeństwa (1–3):

- 1 ELŻBIETA. Urodziła się 19 marca 1358 na zamku praskim, zaś krótko po 19 marca 1366 w Wiedniu lub w Pradze została poślubiona przez ALBRECHTA III, księcia Austrii (zob. biogr. króla Albrechta I, s. 262). Zmarła bezdzietnie 4 września 1373 w wiedeńskim Hofburgu i spoczęła u boku teściów w klasztorze kartuzów w Gaming.

2 WACŁAW → s. 330

3 MARTWY SYN. Urodził się 11 lipca 1362 na zamku praskim i spo-
czął u boku cesarzowej Anny w katedrze św. Wita.

Dzieci z czwartego małżeństwa (1–6):

1 ANNA. Urodziła się 11 maja 1366 na zamku w Pradze. 14, 20 lub 22 stycznia 1382 w kaplicy św. Stefana w pałacu Westminster-
skim pod Londynem poślubiła RYSZARDA II, króla Anglii w la-
tach 1377–99 (ur. Bordeaux 6.01.1367, zamordowany w zamku
Pontefract 14.02.1400), którego ojcem był Edward zwany Czar-
nym Księciem, księżę Walii, najstarszy spośród synów króla
angielskiego Edwarda III z dynastii Plantagenetów, a matką –
jego żona Joanna, hrabina Kentu, córka Edmunda, earla Ken-
tu, potomka bocznej linii tej samej dynastii. Koronacja Anny
na królową Anglii miała miejsce 22 stycznia 1382 w opactwie
Westminsterskim; z Ryszardem II dzieci nie miała. Zmarła
podczas epidemii dżumy 7 czerwca 1394 w pałacu w Sheen pod
Londynem (późniejszy pałac Richmond) i została pochowana
w opactwie Westminsterskim. Owdowiały Ryszard II ożenił
w 1396 z księżniczką francuską Izabelą, córką Karola VI, jednak
i to jego małżeństwo pozostało bezdzietne.

2 ZYGMUNT → s. 353

3 JAN. Urodził się 22 czerwca 1370 na zamku praskim. 2 paź-
dziernika 1373 Karol IV nadał Brandenburgię w lenno swoim
trzem synom: Waclawowi, Zygmontowi oraz Janowi. W 1377
najmłodszy z braci został ponadto z nadania ojca księciem na
Zgorzelcu i margrabią Łużyc Dolnych, zaś w 1378 otrzymał od
przyrodniego brata Waclawa Nową Marchię. Wbrew stanowi-
sku większości możnowładztwa czeskiego, pozostał wiernym
stronnikiem króla Waclawa; z jego ramienia administrował
Marchią Brandeburską (w latach 1385–88) i Luksemburgiem
(1386–88), a w styczniu 1394 uzyskał od niego godność ziem-
skiego hetmana Czech. Zmarł nagle, być może otruty, 1 marca
1396 podczas postoju w klasztorze Neuzelle w Marchii Łużyc-
kiej. Został pochowany w nekropolii królewskiej w praskiej
katedrze św. Wita. Podczas wojen husyckich w połowie XV w.
sarkofag księcia obrabowano i zniszczono.

Małżonka Jana, poślubiona 10 lutego 1388 w Pradze:

RYSZARDA (RYCHILDA), córka Albrechta III, księcia meklemburskiego na Szwerynie (Schwerin, w starszej literaturze polskiej Zwierzyn) i (w latach 1363–89) króla Szwecji, i jego pierwszej żony Ryszardy (Rychildy), córki Ottona I, hrabiego Szwerynu. Urodzona w 1360–65 lub 1372, zmarła po 5 (15) marca 1400.

Córka Jana:

A ELŻBIETA. Urodziła się w listopadzie 1390 w Hořovicach (Horowitz/Horschowitz). Rychła śmierć ojca (1396) uczyniła ją dziedziczką księstwa zgorzeleckiego. 16 lipca lub 1 września 1409 w Brukseli wyszła za ANTONIEGO BURGUNDZKIEGO, księcia Brabancji, Lothier i Limburgii oraz margrabiego Antwerpii od 1406 (ur. sierpień 1384, stracony pod Azincourt 25.10.1415), którego ojcem był Filip II Śmiały, książę Burgundii z dynastii walezyjskiej (syn Jutty (Gutty) Luksemburskiej, wnuczki cesarza Henryka VII), a matką jego małżonka Małgorzata, hrabina Flandrii (Małgorzata III) i Artois (II) oraz hrabina palatyn Burgundii (II), córka Ludwika II, hrabiego Flandrii i Artois. Ich jedynym dzieckiem był zmarły rychło syn. W 1416 owdowiałą Elżbietę swatano WŁADYSŁAWOWI II JAGIELLE, odmówiła jednak swojej ręki królowi polskiemu, motywując swoją rekuzę „niechęcią do dalszych ślubów”, a w czerwcu 1418 wyszła za JANA III BEZLITOSNEGO, księcia dolnobawarskiego na Straubing i byłego biskupa Liège (zob. biogr. cesarza Ludwika IV, s. 313). Po śmierci w 1411 (anty)króla rzymskiego Jodoka, Elżbieta przejęła należący doń zastaw na księstwie Luksemburga, uczyniony przez króla Wacława w 1409. Dnia 14 marca 1427 odsprzedała go księciu burgundzkiemu Filipowi III Dobremu, czemu jednak sprzeciwiły się stany luksemburskie oraz cesarz Zygmunt. Po bezskutecznej próbie sprzedaży Luksemburga arcybiskupowi Trewiru, Elżbieta ostatecznie przekazała zastaw księciu Filipowi (umową z Hesdin z 4 października 1441), co pozwoliło mu w dwa lata później przyłączyć księstwo luksemburskie do Burgundii. Zmarła 3 sierpnia 1451 w Trewirze i została pochowana w tamtejszym kościele mironorytów (następnie jezuitów, obecnie św. Trójcy).

- 4 KAROL. Urodził się 13 marca 1372 na zamku w Pradze, gdzie zmarł 24 lipca następnego roku. Spoczął w praskiej katedrze św. Wita.
- 5 MAŁGORZATA. Urodziła się 29 września 1374 na zamku w Pradze. Jej mężem został poślubiony przed 25 maja 1381 JAN III, burgrabia Norymbergii od 1397 (wraz z młodszym bratem) (ur. ok. 1369, zm. zamek Plassenburg w Kulmbach 11.06.1420), syn Fryderyka V, burgrabiego norymberskiego z dynastii Hohenzollernów (Zollernów), i jego żony Elżbiety, córki Fryderyka II Poważnego, margrabiego Miśni i landgrafa Turynгии; dochowali się córki. Małgorzata zmarła 4 czerwca 1410 na Węgrzech, bawiąc u starszego brata, króla Zygmunta. Została pochowana w Budzie.
- 6 HENRYK. Urodził się ok. sierpnia 1377, a umarł ok. 1378 (na zamku w Pradze?) i najprawdopodobniej spoczął w praskiej katedrze św. Wita.

*

Następcą Karola na niemieckim tronie został jego najstarszy syn, Waclaw.

W 1349 opozycyjne względem Luksemburgów stronnictwo witełsbachowskie ogłosiło królem Güntera, hrabiego Schwarzburga.

GÜNTER
ZE
SCHWARZBURGA

1349

Ojciec: HENRYK V (VI) ZE SCHWARZBURGA

Był drugim synem Henryka IV (V), hrabiego Schwarzburga na Blankenburgu rodem z Turyngii, i jego pochodzącej z dynastii Rurykowiczów żony (być może nosiła ona imię Zofii), córki Daniela Romanowicza, króla halickiego. Od 1285 był on wspólnie z braćmi współrządcą w dobrach ojcowskich; od 1290 tytułował się panem Blankenburga. W 1306 został panem na połowie Arnstadt, Wachsenburga i Stadtilm, zaś w 1323 wszedł w posiadanie Saalfeld. Poległ w bitwie 11 listopada 1324 w Brandenburgii. Ciało hrabiego pochowano w klasztorze franciszkańskim w Berlinie.

Żenił się dwukrotnie: ok. 1292 z KRYSYNA Z GLEICHEN (szczegóły zob. poniżej), a po jej śmierci z ODA (UTA), córką Poppona X, hrabiego Hennebergu na Hertenbergu, oraz Ryksy, córki Krafta I, hrabiego Hohenlohe na Weikersheim; była ona wcześniej zamężna Henrykiem VI, hrabią Schwarzburga na Blankenburgu (zm. przed 19.09.1293), z którym miała córkę, jednak jej drugie małżeństwo pozostało bezdzielne.

Matka: KRYSYNA Z GLEICHEN

Była córką Albrechta III, hrabiego Gleichen i pana Tonna, oraz jego żony Cecylii (Małgorzaty), zapewne córki Esberna Udsena. Urodziła mężowi kilkoro dzieci. Zmarła po 18 września 1296.

Rodzeństwo (1–6):

- 1 GÜNTER (XX). Wspólnie z braćmi hrabia Schwarzburga na Blankenburgu (nominalnie); kanonik katedralny w Magdeburgu. Zmarł 28 września 1314.
- 2 HENRYK VII (X). Hrabia Schwarzburga na Blankenburgu (1324) i pan Rudolstadt (1334), przed 5 czerwca 1321 ożenił się z ELŻBIETĄ (ur. ok.

1308, zm. po 26.02.1363, pochowana w Saalfeld), córką Ottona IV Bogatego, hrabiego Orlamünde, oraz Katarzyny, córki Henryka I Dziecię, landgrafa heskiego.

Ich licznie rozrodzeni potomkowie w XVI w. podzielili się na dwie linie: Schwarzburg-Sondershausen (wygasła z początkiem XX w.) i Schwarzburg-Rudolstadt (istnieje poprzez adopcję). Henryk VII (X) zmarł przed 4 marca 1338 w trakcie pielgrzymki do Ziemi Świętej. Miejsce jego pochówku nie jest znane.

- 3 HENRYK. Krzyżak, w latach 1316–25 był komturem w Engelsburgu. Zmarł po 1325.
- 4 JUTTA. Cysterka w Ilm (Stadtilm), zmarła po 1316.
- 5 JUDYTA (JUTTA). Jej mężem został ALBRECHT V, hrabia Barby i Mühlingen (ur. ok. 1281, zm. 16.08.1332), syn hrabiego Albrechta IV i jego nieznannej małżonki; mieli potomstwo. Zmarła 11 września 1352.
- 6 IRMGARDA. Przed 26 lipca 1313 wyszła za HENRYKA III, hrabiego Orlamünde na Schauenforst (zm. po 26.03.1354), syna Hermana III, hrabiego Orlamünde, i jego nieznannej żony; znanych jest czworo ich dzieci. Zmarła 26 marca 1354.

*

Urodził się w 1303 lub 1304 na zamku w Blankenburgu w Turyn-gii. Po śmierci ojca w 1324 wspólnie z braćmi Günterem (XX) (nominalnie) i Henrykiem VII (X) objął władzę w jego dzielnicy (w numeracji hrabiów Schwarzburga jako GÜNTER XXI). Na mocy przeprowadzonego w 1330 podziału został panem miasta i zamku Blankenburg, połowy Arnstadt oraz czwartej części Saalfeld, ponadto wraz z Henrykiem VII (X) posiadał połowę miasta Jena (do 1332). W 1331 zakupił zamek Windberg koło Jeny, a w 1332 pozostałą połowę działu na Arnstadt. Od śmierci brata (ok. 1338) współrządził z bratankami. W 1339 zakupił Schlotheim, Schwalbenborn, Mehla i połowę Mehrstedt. Rok później cesarz Ludwik IV, którego Günter był wiernym stronnikiem, nadał mu w lenno połowę miasta Rathsfeld. Ceniący go władca powierzał mu częstokroć misje dyplomatyczne i wojskowe. Po niespodziewanej śmierci cesarza 11 października 1347, wobec odmowy Edwarda III Angielskiego i Fryderyka II z Miśni, Günter zgodził się zostać kontrkandydatem Karola Luksemburskiego do tronu Rzeszy. 30 stycznia 1349 we Frankfurcie nad Menem elekcję hrabiego

Schwarzburga na króla rzymskiego poparli arcybiskup Moguncji Henryk, syn zmarłego cesarza Ludwik V (I) Brandenburski, jego kuzyni z Palatynatu Rudolf I i Ruprecht I, oraz księżę sasko-lauenburski Eryk; 6 lutego 1349 Günter został ukoronowany we frankfurckiej katedrze św. Bartłomieja. Zawarty wkrótce potem mariaż Karola Luksemburskiego z Anną, córką palatyna reńskiego Rudolfa, doprowadził do rozłamu wśród stronników antykróla. Dnia 26 maja 1349, poważnie już chory Günter, w zamian za ofiarowaną przez Karola sumę dwudziestu tysięcy guldenów, zrezygnował z godności królewskiej. Zmarł po długiej chorobie 14 czerwca 1349 we Frankfurcie nad Menem i z polecenia Karola IV został pochowany w katedrze pw. św. Bartłomieja tamże.

Małżonka Güntera ze Schwarzburga:

Poślubiona przed 9 września 1331:

ELŻBIETA Z HONSTEIN

Jej ojcem był Henryk II (IV), hrabia Honstein na Klettenbergu, matką natomiast jego żona Irmgarda, córka Güntera VII, hrabiego Schwarzburga na Käfernburgu; według starszych opracowań Elżbieta była córką kuzyna Henryka II (IV), hrabiego Dytryka V. Zmarła ona ok. 4 kwietnia 1380 (po 24.04).

Dzieci Güntera ze Schwarzburga (1–5):

- 1 ZOFIA. Była czterokrotnie zamężna. Przed 18 listopada 1347 wyszła za mąż za FRYDERYKA II, hrabiego Orlamünde na Lauenstein i Gräfenthal (zm. 18.11.1357–4.10.1367), syna Ottona V, hrabiego Orlamünde na Lauenstein i Gräfenthal z bocznej linii dynastii askańskiej, i jego żony Heleny, córki Fryderyka IV, burgrabiego Norymbergii; mieli dwóch synów. Drugim mężem Zofii został ok. 1360 jej daleki kuzyn JERZY I, hrabia Schwarzburga na Käfernburgu i Ilmenau od 1368 (zm. 1376), syn Güntera XII, hrabiego Schwarzburga na Käfernburgu, oraz jego żony Loretty, córki Güntera VII (V), hrabiego Eppenstein; dochowali się trojga znanych źródłom dzieci. Owdowiawszy po raz wtóry Zofia wyszła za HENRYKA XI, hrabiego Stolberg (zm. 13.12.1377), syna Henryka II, hrabiego i pana Stolberg, oraz jego żony Jutty z Hadmersleben; nie mieli dzieci. Czwartym jej mężem był JAN II, hrabia Schwarzburga na Wachsen-

- burgu od 1354 (ur. 1327, zm. 28.02–21.05.1407), syn Güntera XVIII, hrabiego Schwarzburga na Wachsenburgu, oraz poślubionej mu Ryksy ze Schlüsselburgu; był on uprzednio żonaty z Ryksą, córką Poppona X, hrabiego Hennebergu na Hertenbergu, z którą miał liczne potomstwo, jednak jego małżeństwo z Zofią pozostało bezdzietne. Zmarła ona w 1329.
- 2 ELŻBIETA. Była cysterką w Ilm (obecnie Stadtilm), gdzie zmarła w 1380 i gdzie też została najpewniej pochowana.
 - 3 AGNIESZKA. W 1366 została żoną HERMANA V, hrabiego Hennebergu na Aschach (zm. przed 30.08.1360), syna Henryka V, hrabiego Hennebergu na Aschach, oraz jego żony Zofii, córki Güntera VIII, hrabiego Schwarzburga na Käfernburgu. Herman był uprzednio żonaty z nieznaną bliżej Adelajdą, z którą miał syna. Z Agnieszką ze Schwarzburga dochował się trojga znanych źródłom dzieci. Zmarła ona 13 kwietnia 1399 i została pochowana w klasztorze cysterskim w Frauenroth.
 - 4 HENRYK XIII. Urodził się między wrześniem 1338 a 1339, może w 1344. Od śmierci ojca (1349) wraz z kuzynami, synami Henryka VII (X), sprawował współrządy w Blankenburgu oraz na połowie Arnstadt i Frankenhausen. Zmarł w listopadzie 1357.
 - 5 MECHTYLDA. Urodziła się ok. 1340 i przed 29 listopada 1357 została żoną GEBHARDA IV, hrabiego Mansfeld i pana na Kwerfurcie (zm. 5.11.1382), syna hrabiego Gebharda III i poślubionej mu Ludgardy z Valkenstein. Z małżeństwa tego przyszło na świat czterech synów. Mechtylda zmarła 26 czerwca 1381. Owdowiały Gebhard IV ożenił się z jej dalszą kuzynką, Elżbietą, córką Güntera XII, hrabiego Schwarzburga na Käfernburgu, i miał z nią troje dzieci.

*

Po śmierci Güntera Karol IV Luksemburski nie miał już w Niemczech żadnych jawnych politycznych przeciwników. W 1376, na dwa lata przed śmiercią, przeforsował on elekcję na tron rzymski swojego najstarszego syna Wacława.

WACLAW

1378-1400

Ojciec: KAROL IV → s. 317

Matka: ANNA ŚWIDNICKA → s. 320

Rodzeństwo: BIOGR. KAROLA IV

*

Przez współczesnych zwany był PIJAKIEM. Urodził się 26 lutego 1361 na zamku w Norymberdze. 15 czerwca 1363 w katedrze św. Wita przy zamku praskim został z polecenia ojca koronowany na króla Czech jako WACŁAW IV. 15 sierpnia 1373 margrabia brandenburski Otto (najmłodszy syn cesarza Ludwika IV, zob. s. 315 jego biogr.) złożył urząd, który 2 października Karol IV nadał w lenno Waclawowi oraz jego przyrodnim braciom Zygmuntowi i Janowi. 10 czerwca 1376 we Frankfurcie nad Menem książęta elektorzy Rzeszy wybrali Waclawa królem rzymskim i 21 lipca tegoż roku został on koronowany w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze akwizgrańskiej. Po śmierci ojca w 1378 objął rządy w Czechach i Rzeszy Niemieckiej, zrzekając się jednocześnie godności margrabiego-elektora brandenburskiego (wedle zapisów Złotej Bulli łączenie głosów elektorskich w jednym ręku było zabronione, a będąc królem Czech Waclaw był jednocześnie arcyprymasem i elektorem Rzeszy). W grudniu 1383 odziedziczył po swoim stryju i imienniku (zob. biogr. cesarza Henryka VII, s. 285) księstwo luksemburskie, gdzie panował pod imieniem WACŁAWA II; w 1388 oddał Luksemburg w zastaw margrabiemu morawskiemu Jodokowi, późniejszemu (anty)królowi. W maju 1394 został uwięziony przez opozycję czeskich możnych, tzw. Jednotę Pańską, lecz dzięki interwencji przyrodniego brata, Jana Zgorzeleckiego, 1 sierpnia 1394 odzyskał wolność. 20 sierp-

nia 1400 w Oberlahnstein czterej książęta elektorzy (palatyn reński, arcybiskup moguncki, arcybiskup koloński i książę saski Fryderyk) ogłosili jego detronizację jako króla rzymskiego, a 1 października 1410 Waclaw oficjalnie zrzekł się praw do tronu Rzeszy. Wobec zamieszek wywołanych przez husytów w roku 1419 opuścił Pragę i osiadł na zamku w Novým Hradzie pod Kunraticami. Zmarł 16 sierpnia 1419 na atak serca lub udar doznany podczas polowania w okolicznych lasach. Jego zwłoki królowa Zofia przewiozła do kościoła pw. św. Piotra i Pawła w Wyszehradzie, po czym zostały potajemnie umieszczone w praskiej katedrze św. Wita. Wkrótce ciało królewskie wywieziono z ogarniętej wojną stolicy do klasztoru cysterskiego w pobliskim Zbrasławiu, lecz 14 sierpnia 1420 został on zajęty przez husytów, a znajdujące się tam sarkofagi zniszczono. Zbezczeszczone ciało króla pogrzebał w pobliżu miejscowy rybak Moucha. Po kolejnych trzech latach szczątki wydobyto z prowizorycznej mogiły i na powrót złożono w katedrze św. Wita.

Małżonki króla Waclawa:

I. Poślubiona 29 września 1370 w Norymberdze:

JOANNA BAWARSKA

Była córką Albrechta I, księcia dolnobawarskiego na Straubing oraz hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut, jednego z licznych synów cesarza Ludwika IV (zob. s. 311); urodziła się w 1356 lub 1361. 17 listopada 1370 w katedrze św. Wita przy zamku praskim została koronowana na królową czeską. Zmarła 31 grudnia 1386 na zamku w Pradze; według różnych wersji zagryziona przez jednego z psów myśliwskich męża (względnie zarażona wściekliczną), na skutek samowolnego zagłodzenia, albo podczas epidemii dżumy. Spoczęła w praskiej katedrze św. Wita.

II. Poślubiona 2 maja 1389 w katedrze św. Wita w Pradze:

ZOFIA BAWARSKA

Była córką Jana II zwanego Bogobojnym, księcia górnobawarskiego na Monachium z dynastii Wittelsbachów, wnuka cesarza Ludwika IV (zob. s. 306); urodziła się w 1376. 15 marca 1400 w katedrze św. Wita w Pradze została koronowana na królową czeską. Po śmierci męża w 1419 sprawowała przez krótki czas regen-

cję w Czechach w imieniu swojego szwagra Zygmunta, jednak – niepopularna w kraju – wkrótce opuściła stolicę i przenieśli się na dwór węgierski. Pod koniec 1421 Zygmunt swatał ją owdowiałemu Władysławowi Jagielle, jednak do zawarcia małżeństwa nie doszło. Zmarła 26 września 1425 w Pożoniu (Preszburg, obecna Bratysława) i spoczęła w kościele św. Marcina tamże.

Po detronizacji Wacława w 1400 tron Rzeszy ofiarowano elektorowi Palatynatu Ruprechtowi z dynastii Wittelsbachów.

RUPRECHT
Z PALATYNATU

1400-1410

Ojciec: RUPRECHT II OKRUTNY

Przydomek zyskał podczas wojny przeciwko Związkowi Miast Szwabskich (1388–89). Był jedynym synem Adolfa, palatyna reńskiego, bratanka cesarza Ludwika IV (zob. jego biogr., s. 295). Na świat przyszedł 12 maja 1325 na zamku w Ambergu. Zgodnie z traktatem z Pawii 4 sierpnia 1329 został współwładcą stryjów, Rudolfa II i Ruprechta I (z uwagi na wiek nominalnym) w Palatynacie Reńskim (Dolnym) oraz Górnym. Wedle przeprowadzonego dnia 18 lutego 1338 podziału terytoriów linii reńskiej, Ruprechtowie I oraz II otrzymali większą część Palatynatu z Heidelbergiem, formalnie nadal współrządząc z Rudolfem II i dzieląc z nim godność elektorską. Po jego śmierci, 17 grudnia 1353 dokonali kolejnego podziału, wedle którego młodszy, formalnie koregent stryja, uzyskał skromny dział z Lindenfels, Alzey, Fürstenbergiem, Strombergiem, Diebach i zamkiem Stahleck oraz ziemie w Górnym Palatynacie z Ambergiem. W 1355 bezdzietny stryj wyznaczył go sukcesorem (umowę ratyfikowano w 1357), a w 1368 dopuścił do rządów; jednocześnie uzgodniono niepodzielność głównych ziem Palatynatu i tytułu elektorskiego. Śmierć Ruprechta I w lutym 1390 uczynia Ruprechta II jedynowładcą i elektorem Palatynatu. Od 1394 pełnił z ramienia króla Wacława urząd generalnego wikariusza (namiestnika) Rzeszy, lecz w 1395 przeszedł do obozu antykrólewskiego. Zmarł 6 stycznia 1398 w miejscu swoich narodzin na zamku w Ambergu i został pochowany u boku ojca i małżonki w klasztorze cysterskim w Schönau koło Heidelbergu.

Matka: BEATRYCZE SYCYLIJSKA

Była córką Piotra II, króla Sycylii z dynastii barcelońskiej (wnuka Konstancji Sycylijskiej, zob. biogr. cesarza Fryderyka II, s. 195), oraz jego żony Elżbiety, córki Ottona II, księcia Karyntii, hrabiego Tyrolu i Gorycji. Urodziła się w 1326, a ok. 1345 została wydana za Ruprechta. Zmarła 21 października 1365 na zamku w Heidelbergu i została pochowana w klasztorze w Schönau.

Rodzeństwo (1–6):

- 1 ANNA. Urodziła się w 1346, a zapewne w 1360 wyszła za WILHELMA II, hrabiego Bergu i Ravensbergu od 1360, w 1380 kreowanego księciem Bergu jako WILHELM I (ur. ok. 1348, zm. Düsseldorf 24 lub 25.06.1408), syna Gerharda VI, księcia Juliaku, hrabiego Bergu i Ravensbergu z dynastii Jülich-Heimbach, oraz jego żony Małgorzaty, dziedziczki Bergu i Ravensbergu, córki hrabiego Ottona IV; dochowali się sześciorga dzieci. Anna zmarła dnia 30 listopada 1415 w Düsseldorfie i spoczęła w tamtejszej kolegiacie św. Lamberta u boku męża.
- 2 FRYDERYK. Urodził się w 1347 i zmarł po 1395.
- 3 JAN. Urodził się w 1349 i zmarł po 1395.
- 4 MECHTYLDA. Urodziła się w 1350. Możliwe, że jej pierwszym mężem był hrabia Veldenz, zapewne HENRYK II (zm. 1378), pewnym natomiast jest, że w 1379, przed 24 września, poślubiła SIGOSTA, landwójta w Szwabii (zm. po 8.02.1398), syna Jana I, landgraфа Leuchtenbergu, i jego żony Mecelli (Metze), córki Piotra z Rožmberka (Rosenbergu). Dochowali się dwóch synów. Mechtylda zmarła w nieznanym czasie po 2 października 1413.
- 5 ELŻBIETA. Urodziła się w 1351. Zaręczono ją z ALBRECHTEM, synem Albrechta Pięknego, burgrabiego Norymbergii, jednak zmarła niezamężnie po 4 czerwca 1360.
- 6 ADOLF. Urodził się w 1355, a zmarł 1 maja 1358 i spoczął u dominikanów w Liebenau koło Wormacji.

*

Zwany był ŁAGODNYM. Urodził się 5 lutego 1352 na zamku w Ambergu lub w klasztorze dominikanek Liebenau w Wormacji. Po śmierci ojca w 1398 odziedziczył godność elektora Palatynatu Reńskiego jako RUPRECHT III. 20 sierpnia 1400 w Oberlahnstein nadreńscy książęta elektorzy, w tej liczbie sam Ruprecht, ogłosili detronizację Wacława Luksemburskiego, a następnego dnia od-

była się formalna elekcja władcy Palatynatu na tron rzymski. Ponieważ Akwizgran pozostał w rękach stronników Waclawa, koronacja Ruprechta odbyła się w katedrze w Kolonii 7 stycznia 1401, a dokonał jej koloński arcybiskup Fryderyk z Saarwerden. W 1403 papież Bonifacy IX uznał detronizację Luksemburczyka i ważność elekcji Wittelsbacha. 14 października 1407 Ruprecht dokonał powtórnej sakry, tym razem w tradycyjnym miejscu – kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze akwizgrańskiej. Zmarł po długiej chorobie 18 maja 1410 w zamku Landskron nieopodal Oppenheim i spoczął w kościele św. Ducha w Heidelbergu. Małżonka króla Ruprechta:

Poślubiona w czerwcu (27.06 lub przed 13.06) 1374 w Ambergu:

ELŻBIETA Z NORYMBERGII

Była ona córką Fryderyka V, burgrabiego Norymbergii z dynastii Hohenzollernów (Zollernów), i jego żony Elżbiety, córki Fryderyka II Poważnego, margrabiego Miśni i landgraфа Turynгии. Urodziła się między 15 lutego a 15 listopada 1358 i była początkowo zaręczona z synem cesarza Karola IV, Waclawem, przyszłym królem rzymskim i czeskim, zaręczyny jednak zerwano. 14 października 1407 w katedrze akwizgrańskiej została koronowana wraz z Ruprechtem. Zmarła 26 czerwca 1411 na zamku w Heidelbergu i spoczęła u boku Ruprechta w kościele św. Ducha.

Potomstwo króla Ruprechta (1–9):

- 1 RUPRECHT PIPAN. Urodził się 20 lutego 1375 na zamku w Ambergu. W 1392 został przez ojca uznany za jedynego następcę, co zostało potwierdzone trzy lata później. W rok później wziął udział w zorganizowanej przez Zygmunta Luksemburskiego krucjacie antytureckiej, która zakończyła się klęską krzyżowców pod Nikopolis (25.09.1396). W drodze powrotnej zachorował i zmarł 25 stycznia 1397 w rodzinnym Ambergu. Spoczął w tamtejszym kościele św. Marcina.

Jego żoną została 29 sierpnia 1392 w Alzey.

ELŻBIETA, córka Szymona III, hrabiego Sponheim i Vianden, oraz jego żony Marii, hrabiny Vianden, córki hrabiego Henryka II. Urodziła się w 1365. Pierwszym jej mężem był od 1381 ENGELBERT III, hrabia Mark (Marck) od 1347 (ur. 28.02.1333,

zm. 22.12.1391), syn Adolfa, hrabiego Mark, i jego żony Małgorzaty, córki Dytryka VIII, hrabiego Kliwii, wdowiec po Ryszardzie, córce Wilhelma V, hrabiego Juliaku, z którą miał córkę. Elżbieta zmarła bezdzietnie 3 września 1417 w Kreuznach i została pochowana w kościele parafialnym tamże.

- 2 MAŁGORZATA. Urodziła się ok. 1376–79. W czerwcu 1393 lub też w 1394 poślubiła KAROLA II (I) zwanego BITNYM, księcia Lotaryngii i Baru od 1390 (ur. 1364, zm. Nancy 25.01.1431), syna księcia Jana I, potomka dynastii Châtenois, i jego żony Zofii, córki Eberharda III, hrabiego Wirtembergii; dochowali się kilkorga dzieci. Zmarła 26 lub 27 sierpnia 1434 na zamku w Nancy i została pochowana u boku męża w kościele św. Jerzego tamże.
- 3 FRYDERYK. Urodził się ok. 1377 na zamku w Ambergu, gdzie także zmarł przed 7 marca 1401. Spoczął w amberskim kościele pw. św. Marcina.
- 4 LUDWIK III. Zwany był BRODATYM, POBOŻNYM oraz STARSZYM. Urodził się 23 stycznia 1378. Podczas pobytu ojca we Włoszech (1402–03) pełnił z jego ramienia urząd generalnego wikariusza (namiestnika) Rzeszy. Po śmierci króla Ruprechta w maju 1410 nie wysunął swojej kandydatury do tronu i podczas elekcji poparł Zygmunta Luksemburskiego; w zamian otrzymał od króla rzymskiego godność landwójta Alzacji. 3 października 1410, zgodnie z testamentem zmarłego Ruprechta, doszło do podziału posiadłości reńskiej (palatyńskiej) linii rodu, zgodnie z którym Ludwik objął godność elektorską, Palatynat Reński (Dolny) z Heidelbergiem i Ambergiem, część Palatynatu Górnego i Kaiserslautern. Po przedwczesnej śmierci najstarszego syna, w 1427 wyruszył na pielgrzymkę do Ziemi Świętej, skąd powrócił poważnie chory. Na skutek choroby, być może dziedzicznego schorzenia, na które cierpiał także jego dziad stryjeczny Rudolf II (zob. biogr. cesarza Ludwika IV, s. 295), do 1430 niemal całkowicie utracił wzrok. 9 czerwca 1435 powierzył regencję w swoim księstwie oraz opiekę nad synami młodszemu bratu Ottonowi. Zmarł 30 grudnia 1436 na zamku w Heidelbergu i spoczął w tamtejszym kościele św. Ducha, który stał się nekropolią tej linii Wittelsbachów.

Małżonki Ludwika III, elektora Palatynatu:

1. Poślubiona 6 lipca 1402 w katedrze w Kolonii:

BLANKA, córka Henryka IV, króla Anglii z dynastii Lancasterów (bocznej linii Plantagenetów), i jego pierwszej żony Marii, córki Humphreya de Bohun, earla Hereford, Essex i Northampton. Urodziła się wiosną 1392 w zamku Peterborough, zmarła zaś 21 lub 31 maja 1409 w Hagenau lub w Neustadt an der Hardt i została pochowana w kościele pw. św. Idziego w drugin z wymienionych miast.

2. Poślubiona 30 listopada 1417 w Pignerol:

MATYLDA (MECHTYLDA), córka Amadeusza Sabaudzkiego, pana Piemontu i tytularnego księcia Achaii, oraz poślubionej mu Katarzyny, córki Amadeusza III, hrabiego Genewy. Na świat przyszła zapewne ok. 1390, a zmarła 4 lub 14 maja 1438 w Gernsheim i została pochowana u boku męża w Heidelbergu.

Dzieci Ludwika III z pierwszego małżeństwa (A–B):

A RUPRECHT zwany ANGLIKIEM. Urodził się 22 maja 1406 na zamku w Heidelbergu i od tej chwili był uznawany za następcę tronu elektorskiego. Zmarł 20 maja 1426 w miejscu swoich narodzin i został pochowany w heidelberskim kościele św. Ducha. Bezzenny.

B MARTWE DZIECKO (1407).

Dzieci Ludwika III z drugiego małżeństwa (A–D):

A MECHTYLDA. Urodziła się 7 marca 1419 na zamku w Heidelbergu i 17 października 1434 została żoną LUDWIK I STARSZEGO, hrabiego wirtemberskiego na Urach od 1426 (ur. Urach 1412, zm. tamże 23 lub 24.09.1450), syna Eberharda IV Młodszego, hrabiego Wirtembergii, i jego żony Henryki, dziedziczki Mömpelgard (Montbéliard), córki Henryka II, pana (hrabiego) Montbéliard; urodziła mu pięcioro dzieci. Owdowiawszy, w sierpniu 1452 w Böblingen wyszła za mąż za ALBRECHTA VI, arcyksięcia Austrii (zob. biogr. cesarza Fryderyka III, s. 368); mariaż ten pozostał bezpotomny. Mechtylda zmarła 22 sierpnia 1482 w Tybindze i spoczęła u boku pierwszego męża w kartuzji w Güterstein. W 1554 ich prochy przeniesiono do kolegiaty św. Jerzego w Tybindze.

- B MAŁGORZATA. Urodziła się w 1421 lub też 1428. Była dominikanką w Liebenau pod Wormacją, gdzie zmarła 23 listopada 1466 i gdzie również spoczęła.
- C LUDWIK IV ŁAGODNY. Urodził się 1 stycznia 1424 na zamku w Heidelbergu. Po śmierci ojca w 1436 został palatynem i elektorem Palatynatu, lecz z uwagi na nieletniość do 1442 pozostawał pod formalną regencją stryja, palatyna Mosbach Ottona. Zmarł przedwcześnie 13 sierpnia 1449 w Wormacji i spoczął w kościele św. Ducha w Heidelbergu.

Małżonka Ludwika IV, elektora Palatynatu, poślubiona 18 października 1445 w kościele św. Ducha w Heidelbergu:

MAŁGORZATA, córka Amadeusza VIII, księcia Sabaudii i pana Piemontu, antypapieża Feliksa V, oraz jego żony Marii, córki Filipa II Śmiałego, księcia Burgundii. Urodziła się ona 7 sierpnia 1420 na zamku w Morges i krótko po sierpniu 1431 wyszła za LUDWIKĄ III, księcia Andegawenii i hrabiego Prowansji oraz tytularnego króla Neapolu i Jerozolimy od 1417 (zm. 1434), potomka dynastii andegaweńskiej (odnogi Walezjuszy); nie mieli dzieci. Po śmierci Ludwika IV, będącego jej drugim mężem (dochowali się jedynaka), 9 lipca lub 11 listopada 1453 w Stuttgarcie Małgorzata poślubiła ULRYKĄ V UMIŁOWANEGO, hrabiego Wirtembergii na Stuttgarcie od 1442 (ur. 1413, zm. Leonberg 1.09.1480), któremu urodziła kilkoro dzieci. Zmarła 30 września 1479 na zamku w Stuttgarcie i znalazła spoczynek w podziemiach tamtejszej kolegiaty.

Potomkowie Ludwika IV dzierżyli tytuł elektora Palatynatu do wygaśnięcia tej linii rodu w połowie XVI w.

- D FRYDERYK I ZWYCIĘSKI (ZŁY). Na świat przyszedł 1 sierpnia 1425 na zamku w Heidelbergu. Po śmierci starszego brata w 1449 został regentem Palatynatu w imieniu nieletniego bratanka Filipa, którego za zgodą stanów 6 września 1451 formalnie odsunął od rządów i sam przyjął godność elektora (niemniej cesarz odmówił uznania tego tytułu). Zmarł 12 listopada 1476 na zamku w Heidelbergu i został pochowany w tamtejszym klasztorze franciszkańskim.

Morganatyczna małżonka Fryderyka I, elektora Palatynatu, poślubiona sekretnie w 1471 lub w 1472:

KLARA DETT (TETT, TOTT, DETTIN *ve/* TETTIN), dama dworu książąt bawarskich na Monachium, córka Krzysztofa Detta z Augsburga. Zmarła 29 kwietnia 1520.

Potomkowie Fryderyka I nosili tytuł hrabiów, a następnie książąt Löwenstein i Wertheim. Do dziś istnieją trzy linie owej rodziny: książęta Löwenstein-Wertheim-Freudenberg, książęta Löwenstein-Wertheim-Rosenberg i hrabiowie Löwenstein-Scharffeneck.

E RUPRECHT. Urodził się 27 lutego 1427 na zamku w Heidelbergu i jako najmłodszy syn został przeznaczony do kariery kościelnej. 30 marca 1463 został wybrany arcybiskupem elektorem Kolonii (zatwierdzony na urządzie przez papieża 25 maja 1364 i konsekrowany w Niedzielę Palmową 1368). Na skutek konfliktu z kapitułą w 1478 dostał się do niewoli i został zmuszony do złożenia rezygnacji. Nim jednak została ona zatwierdzona przez papieża, Ruprecht zmarł 26 lipca 1480 więziony w zamku Blankenstein. Spoczął w kościele św. Marcina w Bonn.

F CÓRKA (IMIĘ NIEZNANE), zapewne była mniszką w Kolonii lub w Gandawie. Nie zachowały się żadne daty.

5 AGNIESZKA. Urodziła się w 1379. Na krótko przed marcem 1400 lub 7 marca tegoż roku poślubiła ADOLFA II, hrabiego Kliwii i (ADOLF IV) Marchii od 1394 (ur. 2.08.1373, zm. 23.09.1448), syna Adolfa I, hrabiego Kliwii i (jako Adolf III) Marchii z dynastii Mark (Marck), oraz jego żony Małgorzaty, córki Gerharda VI, hrabiego Bergu i Ravensbergu. Zmarła w 1401 (9.02?) na zamku w Heidelbergu i została pochowana w kościele św. Jana w Kolonii. Po jej śmierci Adolf, w 1417 kreowany księciem Kliwii jako ADOLF I, ożenił się ponownie i doczekał licznych dzieci.

6 ELŻBIETA. Urodziła się przed 27 października 1381 na zamku w Ambergu, a 24 grudnia 1407 w Innsbrucku wyszła za FRYDERYKA IV AUSTRIACKIEGO, hrabiego Tyrolu (zob. biogr. króla Albrechta I, s. 267). Zmarła w połogu 31 grudnia 1408 na zamku w Innsbrucku i spoczęła u cysterek w pobliskim Stams.

7 JAN II. Urodził się w 1383 w Neunburg vorm Wald. Od 1404 zarządzał z ramienia ojca Górnym Palatynatem. Po śmierci króla Ruprechta, 3 października 1410 dokonał z braćmi podziału ojcowizny, zgodnie z którym przypadła mu w udziale część Górnego Palatynatu z miastami Neunburg vorm Wald (Neuburg) i Neumarkt; tytułował się odtąd palatynem i księciem Neuburga i Neumarkt. Od 1426 był decyzją Rechistagu naczelnym dowódcą krucjaty antyhusyckiej w Bawarii i sukcesom w walkach z taborytami zawdzięczał przydomek MŁOTA NA HUSYTÓW. Po śmierci starszego brata Ludwika (1436) zdołał w latach 1437–42 przejściowo zająć należące do zmarłego ziemie w Górnym Palatynacie. Zmarł 13 lub 14 marca 1443 w klasztorze benedyktynów w Kastl w Górnym Palatynacie i został pochowany w kościele św. Jerzego w Neuburgu.

Małżonki Jana II:

1. Poślubiona 15 sierpnia lub 25 września 1407 w Ripen:

KATARZYNA, córka Warcisława VII, księcia pomorskiego na Słupsku z dynastii Gryfitów, i jego żony Marii, córki Henryka III, księcia meklemburskiego na Schwerinie, po kądzieli wnuczki króla duńskiego Waldemara IV Atterdaga. Na świat przyszła przypuszczalnie w 1384 lub 1390, a zmarła 4 marca 1426 i została pochowana w klasztorze brygidek w Gnadenburgu opodal Neumarkt.

2. Poślubiona 7 lub 8 września 1428 w Riedenburgu:

BEATRYCZE, córka Ernesta, księcia Górnej Bawarii na Monachium z bawarskiej linii dynastii Wittelsbachów, i jego żony Elżbiety, córki Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii. Urodziła się ok. 1403 i 31 maja 1424 w Ortenburgu poślubiła Hermana III z Cylji (Celje) (ur. ok. 1380, zm. wskutek upadku z konia 30.07.1426), starszego brata BARBARY, od 1408 drugiej żony cesarza Zygmunta (zob. w jego biogr.); był on wcześniej żonaty z Elżbietą z Abensbergu i miał córkę, lecz jego mariaż z Beatrycze pozostał bezdzietny. Zmarła ona 12 lub 14 marca 1447 w Neumarkt i została pochowana obok pierwszej małżonki Jana w klasztorze brygidek w pobliskim Gnadenburgu.

Dzieci Jana II z pierwszego małżeństwa (A–G):

- A MAŁGORZATA. Urodziła się 24 sierpnia 1408 i zmarła w dzieciństwie. Została pochowana w klasztorze brygidek w Gnadenburgu nieopodal Neumarkt.
- B ADOLF. Urodził się i zmarł w 1409 i został pochowany w kościele św. Marcina w Ambergu.
- C OTTO. Urodził się w 1410 i umarł w dzieciństwie. Spoczął w klasztorze brygidek w Gnadenburgu koło Neumarkt.
- D JAN. Urodził się w 1411 i zmarł w dzieciństwie. Został pochowany u brygidek w Gnadenburgu.
- E FRYDERYK. Urodził się w 1412 i zmarł w dzieciństwie. Został pochowany w klasztorze brygidek w Gnadenburgu.
- F JAN. Urodził się we wrześniu 1413 i zmarł po trzech dniach życia. Pochowano go w kościele św. Marcina w Ambergu.
- G KRZYSZTOF. Na świat przyszedł 26 lutego 1416, zapewne na zamku w Neumarkt; w Szwecji zwany był „korowym królem”, gdyż za jego rządów panował tam taki głód, że żywność się korą odartą z drzew. Zgromadzone 9 kwietnia 1440 w Viborgu stany duńskie dokonały jego elekcji (w Danii panował pod imieniem KRZYSZTOFA III), 13 września 1441 przy Kamieniach z Mora nieopodal Uppsali został wybrany królem Szwecji i koronowany następnego dnia w katedrze w uppsalskiej przez arcybiskupa Mikołaja (Nilsa) Ragnvaldssona. 20 maja 1442 na zgromadzeniu w Lödöse wybrano go królem Norwegii i 15 lipca został koronowany w Oslo, a 1 stycznia 1443 w katedrze w Ribe miała miejsce jego koronacja na króla Danii, której dokonał arcybiskup Lund Jan (Hans) Laxmand. W tym samym roku odziedziczył po śmierci ojca godność palatyna i księcia Neuburga i Neumarkt. Zmarł bezdzietnie 5 lub 6 stycznia 1448 na zamku w Helsingborgu i spoczął chórze katedry (dawnego kościoła św. Trójcy) w Roskilde.

Jego żoną została 12 września 1445 w zamku kopenhaskim:

DOROTA, córka Jana Alchemika, margrabiego brandenburskiego na Bayreuth i Kulmbach z dynastii Hohenzollernów (Zollernów), oraz jego żony Barbary, córki Rudolfa III, księ-

cia saskiego na Wittenberdze i elektora saskiego. Urodziła się ok. 1430, a 14 września 1445 w kościele Panny Marii (od 1924 katedrze) w Kopenhadze została ukoronowana przez arcybiskupa Lund Tuve Nielsena na królową małżonkę Danii, Szwecji i Norwegii. Po śmierci Krzysztofa III, 28 października 1449 wyszła za mąż za jego następcę na skandynawskim tronie, CHRYSTIANA I (zm. 1481). 29 czerwca 1457 w katedrze w Uppsali została wspólnie z nim ukoronowana na królową małżonkę Szwecji; dochowali się kilkorga dzieci, wywiodła się od nich cała późniejsza dynastia oldenburska. Zmarła 10 lub 25 listopada 1495 na zamku w Roskilde i spoczęła u boku drugiego małżonka w kaplicy Trzech Króli (później Chrystiana I) w tamtejszej katedrze.

- 8 STEFAN. Urodził się 23 czerwca 1385. Przy podziale posiadłości ojcowskich 3 października 1410 został palatynem i księciem Simmern i Zweibrücken (Dwu Mostów), w 1444 do swej domeny dołączył Veldenz i Sponheim, przekazane w testamencie przez teścia, a w 1448 odziedziczył po zmarłym bezpotomnie królu skandynawskim Krzysztofie, swoim bratanku, Neuburg i Neumarkt, które odsprzedał młodszemu bratu. W 1453 przekazał rządy synom, Fryderykowi i Ludwikowi, sam natomiast wycofał się do swojej rezydencji w Meisenheim. Zmarł 14 lutego 1459 podczas wizyty w Simmern i został pochowany w kościele zamkowym (dawnym kościele krzyżackim, Deutschordenskirche) w Meisenheim, który stał się nekropolią założonej przez niego linii rodu.

Żoną Stefana, palatyna i księcia Simmern i Zweibrücken, została 10 czerwca 1410 w Heidelbergu:

ANNA, córka i dziedziczka Fryderyka III, hrabiego Veldenz, oraz jego żony Małgorzaty, córki Jana I, hrabiego Nassau na Weilburgu. Urodziła się ok. 1390, a zmarła 16 listopada 1439 w Wachenheim i została pochowana w kościele w Meisenheim.

Dzieci Stefana (A–G):

- A ANNA. Urodziła się w 1413, a 10 marca 1435 wyszła za WINCENTEGO IX, hrabiego Saarwerden i Moers od 1448, wcześniej kanonika w Kolonii (ur. ok. 1414, zm. Saarwerden

30.04.1499), syna Fryderyka IV (III lub VIII), hrabiego Saarwerden i Moers, i poślubionej mu Engelberty, córki Adolfa III, hrabiego Kliwii; mieli kilkoro dzieci. Zmarła ona w 1455 w Kolonii i tam również spoczęła.

- B MAŁGORZATA. Urodziła się w 1416, a zmarła 23 listopada 1426 w Wachenheim i została pochowana w Annweiler.
- C FRYDERYK I. Urodził się 24 kwietnia 1417. Od 1444 zarządzał Sponheim z ramienia dziada, a od 1453 wraz z młodszym bratem Ludwikiem współwładął w księstwie ojcowskim. Po śmierci ojca w 1459 dokonał z Ludwikiem podziału ich księstwa, na mocy którego przypadła mu w udziale dzielnica z Simmern i Sponheim. Zmarł 29 listopada 1480 na zamku w Simmern i został pochowany w klasztorze augustianów w Ravengiersburgu.

Małżonka Fryderyka I, poślubiona w 1454 w Lobith:

MAŁGORZATA, córka Arnolda van Egmond, księcia Geldrii i hrabiego Zutphen, oraz jego żony Katarzyny, córki Adolfa I, księcia Kliwii. Urodziła się ok. 1436 w Grave, a zmarła 2 listopada 1486 na zamku w Simmern i spoczęła u boku męża w Ravengiersburgu.

Zstępni Fryderyka I w połowie XVI w. odziedziczyli tytuł elektorów Palatynatu; wygaśli w końcu XVII w.

- D RUPRECHT. Na świat przyszedł w 1420 i został przeznaczony do stanu duchownego. W latach 1432–36 był kanonikiem katedry trewirskiej, od 1436 w Moguncji, a od 1437 – w Kolonii. W 1439 został koadiutorem biskupa strasburskiego, rok później objął z nominacji papieża Feliksa V urząd biskupi. Zmarł 17 października 1478 w Zabern (obecnie francuskie Saverne) i został pochowany w tamtejszej kolegiacie.
- E STEFAN. Urodzony w 1421, tak jak starszy brat został przeznaczony do stanu duchownego. Dzierżył kanonikaty katedralne w Strasburgu, Moguncji, Kolonii, Spirze oraz Liège (Lüttich). Zmarł 4 września 1485 w Kolonii i spoczął w tamtejszej katedrze.
- F LUDWIK I CZARNY. Urodził się w 1424. Od abdykacji ojca (1453) współwładął w księstwie ze starszym bratem Fryde-

rykiem. Na mocy podziału, dokonanego po śmierci Stefana w 1459, został palatynem i księciem na Zweibrücken i Veldenz. Zmarł 19 lipca 1489 na zamku w Simmern i spoczął w kościele zamkowym w Meisenheim.

Małżonka Ludwika I, poślubiona 20 marca 1454 w Luksemburgu:

JOANNA, córka Antoniego I Wielkiego, hrabiego Croy, Porcean i Guines, i jego drugiej żony Małgorzaty, pani Arschot, córki Antoniego, hrabiego Vaudémont. Urodziła się ona w styczniu 1435, a zmarła 18 czerwca 1504 i spoczęła u boku małżonka.

Od Ludwika I wywodły się cztery gałęzie dynastyczne pałatyńskiej linii Wittelsbachów: wygasła w XVIII w. linia na Neuburgu, wygasła w XVIII w. linia na Sulzbach, wygasła w XVIII w. linia na Zweibrücken, a także istniejąca do dziś linia na Brikenfeld, której w 1805 przypadł tron nowopowstałego Królestwa Bawarii.

G JAN. Urodził się ok. 1429. Przeznaczony do stanu duchownego, po studiach w Rzymie i Bolonii w 1458 został osadzony na biskupim tronie w Monastrze (Münster). Zrezygnował z tego urzędu po elekcji na arcybiskupa magdeburskiego, która odbyła się 13 grudnia 1464 (18.06.1465 wybór uzyskał aprobatę papieża), niemniej nie zdołał objąć władzy w swojej nowej diecezji do uregulowania zobowiązań wobec kurii monasterskiej, co nastąpiło wiosną 1466. Zmarł 13 grudnia 1475 w swoim zamku Giebichenstein i spoczął w katedrze w Magdeburgu.

9 OTTO I. Urodził się on 24 sierpnia 1390 w Mosbach. Zgodnie z przeprowadzonym 3 października 1410 podziałem ojcowizny przypadła mu w udziale niewielka część z Mosbach (panował jako palatyn i książę Mosbach). Przebywał jednak głównie na dworze najstarszego brata Ludwika III, elektora Palatynatu, który 9 czerwca 1435 wyznaczył go opiekunem swojego nieletniego syna. Od śmierci brata w 1436 do 1442 sprawował regencję w imieniu Ludwika IV i przez ten czas to on w praktyce rozporządzał głosem elektorskim. W późniejszym czasie sku-

pił uwagę na powiększeniu swojej domeny: w 1430 nabył Hornberg, w 1442 stał się właścicielem Berlichingen, Wildbergu i Bulach, a w 1448 zakupił od starszego brata Stefana część Palatynatu z Neuburgiem oraz Neumarkt – dziedzictwo bratanka, króla skandynawskiego Krzysztofa III. U schyłku życia wycofał się do klasztoru benedyktynów w Reichenbach w Górnym Palatynacie i tam zmarł 5 lipca 1461. Znalazł spoczynek w Reichenbach.

Małżonka Ottona I, palatyna i księcia Mosbach, poślubiona w połowie stycznia 1430 w zamku Burghausen:

JOANNA. Jej ojcem był Henryk IV (XVI) Bogaty, książę bawarski na Landshut i Ingolstadt z bawarskiej linii Wittelsbachów, matką zaś jego żona Małgorzata Austriacka, siostra króla Albrechta II (zob. w jego biogr., s. 362). Urodziła się ona w 1413, a zmarła w połogu 20 lipca 1444 na zamku w Mosbach. Została pochowana w kolegiacie w Mosbach.

Potomstwo Ottona I (A–I):

- A MAŁGORZATA. Na świat przyszła w 1430 lub 2 marca 1432, a 11 lipca 1446 została wydana za REINHARDA IV, hrabiego Hanau od 1451 (ur. 22.04.1412, zm. Heidelberg 20.05.1452), syna hrabiego Reinharda III i poślubionej mu Katarzyny, córki Henryka II, hrabiego Nassau-Beilstein; urodziła mu dwoje dzieci. Zmarła 14 września 1457 i spoczęła w kościele NMP (Marienkirche) w Hanau.
- B AMALIA. Urodzona w 1431, a przed 3 stycznia 1445 wyszła za FILIPA I STARSZEGO, hrabiego Rieneck od 1431 (ur. ok. 1418, zm. 15.12.1488), syna Tomasza II, hrabiego Rieneck, i jego żony Katarzyny, córki Reinharda III, hrabiego Hanau; mieli potomstwo. Zmarła 15 maja 1483 i spoczęła w Grünsfeld.
- C OTTO II. Zamiłowaniu do nauki (zwłaszcza matematyki oraz astronomii) zawdzięczał przydomek MATEMATYKA. Urodził się 26 czerwca 1435 i po śmierci ojca w 1461 został palatynem i księciem Mosbach, Neuburga i Neumarkt; od 1490 dzielił rządy z elektorem Palatynatu. Zmarł bezżennie i bezpotomnie 8 kwietnia 1499 na zamku w Neumarkt i został pochowany w tamtejszym kościele dworskim (Hofkirche).

- D RUPRECHT. Urodził się 25 listopada 1437. Przeznaczony do kariery kościelnej, dzierżył kolejno urzędy kanonika katedralnego w Pasawie, Ratyzbonie (Regensburgu) oraz Freising. W 1457 ratyzbońska kapituła generalna dokonała jego elekcji na tron biskupi; 2 września ów wybór zyskał papieską aprobatę. Zmarł nagle 1 listopada 1465 w Ybbs i został pochowany w katedrze w Ratyzbonie.
- E DOROTA. Urodziła się 24 sierpnia 1439. Przeznaczono ją do stanu duchownego; w 1457 została dominikanką w Liebenau koło Wormacji, gdzie objęła później urząd przeoryszy. Zmarła 15 maja 1482 w klasztorze w Liebenau i tam również znalazła spoczynek.
- F ALBRECHT. Na świat przyszedł 6 września 1440. Był kanonikiem katedralnym w Augsburgu (1452–68), Kolonii (1453–93), Eichstätt (od 1464) i Bambergu (1472–74). Od 1464 sprawował godność proboszcza katedry w Strasburgu, a w 1478 został wybrany biskupem strasburskim. Zmarł 20 sierpnia 1506 w Zabern (obecnie Saverne) i został pochowany w tamtejszej kolegiacie.
- G ? ANNA. Urodziła się w 1441. Mniszka i przeorysza w Himelskron, data jej śmierci nie jest znana.
- H JAN. Na świat przyszedł 1 sierpnia 1443. Był kanonikiem katedralnym w Spirze (1454–69), Moguncji (od 1458), Eichstätt i Ratyzbonie (od 1460), Augsburgu (1461–68) i Bambergu (1472–74). W 1468 objął urząd proboszcza katedry augsburskiej, a od 1472 pełnił godność proboszcza katedry w Ratyzbonie. Po śmierci biskupa augsburskiego Jana w lutym 1486 został przez kapitułę wysunięty jako główny kandydat na jego sukcesora, biskupem jednak wybrano Fryderyka von Zollern. Rozczarowany Jan udał się na pielgrzymkę do Jerozolimy, gdzie zmarł 4 października 1486. Został pochowany w klasztorze franciszkanów na wzgórzu Syjon.
- I ? BARBARA. Urodzona w lipcu 1444, była mniszką (być może później przeoryszą) w klasztorze dominikanek w Liebenau pod Wormacją. Zmarła w 1486 i spoczęła w Liebenau.

*

Po śmierci Ruprechta po raz ostatni w historii Świętego Cesarstwa powołano na tron jednocześnie dwóch kandydatów: syna cesarza Karola IV, Zygmunta Luksemburskiego, oraz jego kuzyna Jobsta z Moraw, który został wprawdzie wybrany 10 dni po Zygmuncie, zdobył jednak większość głosów.

JODOK (JOBST)
MORAWSKI

1400-1410

Ojciec: JAN HENRYK LUKSEMBURSKI → BIOGR. HENRYKA VII, s. 281

Matka: MAŁGORZATA OPAWSKA → s. 282

Rodzeństwo: BIOGR. HENRYKA VII

*

Urodził się jesienią 1354, zapewne w październiku. Po śmierci ojca (1375) odziedziczył Marchię Morawską. 22 maja 1388 wspólnie z młodszym bratem Prokopem nabył w zastaw od swojego brata stryjecznego Zygmunta Brandenburię (bez Nowej Marchii) na okres pięciu lat, z zastrzeżeniem, że jeśli marchia nie zostanie przez Zygmunta wykupiona w wyznaczonym okresie, przejdzie w dziedziczne władanie Jodoka. W tym samym roku wziął on w zastaw od króla czeskiego Waclawa IV księstwo Luksemburga. W 1394 stanął na czele związku możnych czeskich zwanego Jednotą Pańską, którego celem było obalenie Waclawa i przekazanie margrabiemu morawskiemu władzy w Czechach; w maju tego roku Waclaw dostał się do niewoli, a Jodok ogłosił się regentem. Do porozumienia doszło w sierpniu dzięki pośrednictwu Jana, księcia na Zgorzelcu, przyrodniego brata Waclawa. W 1395 Jodok wydziedziczył Prokopa i uczynił swoim spadkobiercą w Brandenburskiej z powrotem Zygmunta Luksemburskiego. W 1397 uzyskał od króla Waclawa przeniesienie na swoją osobę godności elektora i arcykomornika Rzeszy, a w 1401 przekazał mu on ponadto Łużyce Dolne. Po śmierci króla Ruprechta w maju 1410 Jodok z Zygmuntem stanęli w szranki o władzę w Rzeszy. 20 września 1410 we Frankfurcie nad Menem głosami trzech elektorów (arcybiskup trewirski, palatyn reński oraz margrabia brandenburski) obwołano królem Zygmunta, dziesięć dni póź-

niej (1.10.1410) za kandydaturą Jodoka głosowali arcybiskupi Moguncji i Kolonii, król czeski Wacław (który w tym samym dniu oficjalnie zrzekł się praw do tronu niemieckiego), a także sam zainteresowany jako margrabia brandenburski. Zmarł nagle, nie doczekawszy koronacji, 18 stycznia 1411 w zamku Spielberg koło Brna i znalazł spoczynek u boku ojca w kościele klasztorным augustianów pw. św. Tomasza w Brnie; szeroko rozpowszechnione były pogłoski jakoby został otruty na rozkaz Zygmunta, który po niespodziewanej śmierci Jodoka został jedynym władcą Rzeszy.

Żoną Jodoka była poślubiona w 1374:

AGNIESZKA ELŻBIETA OPOLSKA

Była ona córką Bolka II, księcia opolskiego z górnośląskiej linii Piastów, oraz jego drugiej żony (Małgorzaty?), której pochodzenie nie jest znane. Wedle dawniejszych opracowań Jodok był najpierw żonaty z księżniczką opolską Elżbietą, córką Władysława Opolczyka, palatyna Węgier, zaś córka Bolka II była jego drugą żoną, K. Jasiński dowiódł jednak, że córka Opolczyka nie istniała, a jedyną żoną margrabiego morawskiego była córka Bolka II, nosząca podwójne imię. Urodziła się w latach 1349–56, a zmarła przed 5 maja 1409. Jej małżeństwo z margrabią Jodokiem nie zao-cowało potomstwem.

Ojciec: KAROL IV → s. 317

Matka: ELŻBIETA POMORSKA → s. 320

Rodzeństwo: BIOGR. KAROLA IV

*

Urodził się 14 lub 15 lutego 1368 na zamku w Norymberdze lub w Pradze. 2 października 1373 cesarz Karol IV nadał Brandenburgię w lenno swoim synom: Waławowi, Zygmunтови i Janowi. Została ona wkrótce rozdzielona pomiędzy książąt i wedle naku ojca 11 czerwca 1378 Waław przekazał Zygmunтови Starą Marchię, Marchię Środkową oraz Przegnicę wraz z godnością elektora i tytułem arcykomornika Rzeszy. Jako narzeczony królewny węgierskiej Marii, przewidywanej dziedziczką tronu polskiego, 25 lipca 1382 w Zwoleniu Zygmunт odebrał hołd możnych jako przyszły król Polski. Po śmierci króla Ludwika I Wielkiego (1382), wbrew wcześniejszym układom, królowa wdowa Elżbieta Bośniaczka doprowadziła do koronacji Marii na króla Węgier i 10 czerwca 1386 w Székesfehértár (Białogród Królewski, Alba Regia) Zygmunт również otrzymał tytuł królewski (jego koronacja miała miejsce w dniu zaślubin z Marią 31 marca 1387 w bazylice Panny Marii w Székesfehértár). 22 maja 1388 zastawił Marchię Brandenburską (za wyjątkiem posiadanej przez Jana Nowej Marchii) swoim kuzynom Jodokowi i Prokopowi na okres pięciu lat, z zastrzeżeniem, że jeśli marchia nie zostanie przez Zygmunта wykupiona we wspomnianym okresie, przejdzie w dziedziczne władanie Jodoka. Po śmierci młodszego brata, Jana Zgorzeleckiego, w 1396 wszedł w posiadanie Nowej Marchii, którą 25 lipca 1402 odsprzedał Krzyżakom. 17 marca 1396 został z nadania króla Wa-

clawa wikariuszem generalnym Rzeszy, jednak utracił na korzyść Jodoka godność arcykomornika oraz uprawnienia elektora Rzeszy. Rychło zwrócił się przeciw przyrodniemu bratu i po jego usunięciu z tronu niemieckiego (1400) nie wsparł jego starań o odzyskanie władzy. 20 września (wedle niektórych opracowań 14.09.) 1410 na sejmie Rzeszy we Frankfurcie nad Menem głosami trzech elektorów (Trewiru, Palatynatu i Brandenburgii) Zygmunt został okrzyknięty królem rzymskim (niemieckim), jednak wybrany dnia później Jodok zyskał większe poparcie w Niemczech. Po jego śmierci w styczniu 1411. Zygmunt stał się jedynym poważnym się kandydatem do korony niemieckiej 21 lipca 1411 we Frankfurcie został ponownie wybrany królem rzymskim – tym razem przez większość elektorów. Krótko przedtem (8.07) przekazał namiestnictwo w odzyskanej po śmierci Jodoka Brandenburgii burgrabiemu norymberskiemu Fryderykowi. Ceremonia koronacji Zygmunta na króla rzymskiego odbyła się 8 listopada 1414 w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze w Akwizgranie. 30 kwietnia 1415 przekazał Marchię Brandenburską Fryderykowi VI, odtąd margrabiemu i elektorowi Fryderykowi I. Po bezdzietnej śmierci króla Wacława (16.08.1419) odziedziczył tron Czech i zdobywszy Pragę został 28 lipca 1420 ukoronowany w katedrze św. Wita. Znienawidzony przez Czechów za doprowadzenie do stracenia Jana Husa, faktyczną władzę objął tam dopiero w 1436–37 na skutek zdrady kalikstynów (utrakwistów) – jednego z odłamów ruchu husyckiego. 25 listopada 1431 w katedrze św. Ambrożego w Mediolanie koronował się na króla Italii (Lombardów), a 31 maja 1433 w bazylice św. Piotra papież Eugeniusz IV nałożył na jego głowę diadem cesarski. Zygmunt zmarł po dłuższej chorobie (była to zapewne zaawansowana miażdżyca) 9 grudnia 1437 na zamku w Znojmie i spoczął u boku pierwszej żony w katedrze w Nagyvárad (Wielki Waradyn, dziś Oradea).

Małżonki cesarza Zygmunta:

1. Poślubiona *per procura* w kwietniu lub sierpniu (być może 15 listopada) 1385 (tzw. zaślubiny na przyszłość – *sponsalia de futuro* – zawarto jesienią 1379 w Nagyszombat, obecnej Trnawie) i osobiście 31 marca 1387 w Budzie:

MARIA ANDEGAWEŃSKA

Była ona córką Ludwika I Wielkiego, króla Węgier i Polski z węgierskiej linii dynastii andegaweńskiej (bocznej gałęzi francuskich Kapetyngów), i jego drugiej żony Elżbiety, córki Stefana II, bana Bośni. Urodziła się w 1371. Dzięki zabiegom ojca w 1379 została uznana dziedziczką tronu polskiego, co potwierdził zjazd w Zwoleniu na Słowacji 25 lipca 1382, na którym panowie polscy złożyli hołd narzeczonemu Marii, Zygmuntowi, jako przyszłemu królowi. Po rychłej śmierci Ludwika I (wrzesień 1382) Elżbieta Bośniaczka doprowadziła jednak do proklamowania Marii królem Węgier (koronowana 17 września 1382 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár), po czym objęła w imieniu córki regencję. Na kolejnym zjeździe w Koszycach (1383) ustalono wzajemną sukcesję pozostałych przy życiu córek Ludwika Wielkiego, Marii oraz Jadwigi. 31 grudnia 1385 Maria została zmuszona do abdykacji na rzecz Karola z Durazzo, króla Neapolu, który koronował się na króla Węgier jako Karol II. Po jego śmierci w lutym 1386 odzyskała tron, jednak latem wraz z matką dostała się do niewoli stronników Karola, skąd zwolniono ją dopiero po jego śmierci 4 czerwca 1387. Ok. 27 czerwca 1395 (nie 17.05.1395, jak dawniej przyjmowano), polując w lasach pod Budą, spadła z konia, co wywołało poronienie; przewieziona do budańskiego zamku, jeszcze tego samego dnia zmarła. Spoczęła w katedrze w Nagyvárad (Wielki Waradyn, obecnie Oradea w Rumunii).

2. Poślubiona w 1408 (zaręczyny zawarto 5 grudnia 1405):

BARBARA CYLEJSKA

Była ona córką Hermana II, hrabiego Cylii (obecnie Celje na Słowenii), bana Kroacji, Dalmacji i Sławonii, oraz jego żony Anny, córki Henryka VII, hrabiego Schaunberg. Urodziła się w latach 1390–95 (ok. 1392?) i po przybyciu na Węgry w 1408 została koronowana w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár (Białogrodzie

Królewskim). Dwukrotnie (1412–14 i 1416–18) sprawowała z ramienia męża regencję na Węgrzech. 8 listopada 1414 w Akwizgranie została wspólnie z Zygmuntem ukoronowana na królową rzymską, cesarska sakra Barbary miała miejsce w dniu koronacji męża (31.05.1433) lub też kilka dni później w bazylice św. Piotra w Rzymie, wreszcie 11 lutego 1436 w katedrze św. Wita w Pradze została koronowana na królową Czech. Aby nie utracić władzy, planowała na wypadek śmierci Zygmunta poślubienie nieletniego wówczas Władysława III Jagiellończyka, króla Polski, i wyniesienie go na trony czeski oraz węgierski (jako Władysław I istotnie zasiadł on w 1440 na tronie Węgier); dowiedziawszy się o tym Zygmunt nakazał 5 grudnia 1437 aresztowanie żony, zmarł jednak cztery dni później. Obawiając się wpływów cesarzowej, córka i zięć Barbary zmusili ją do opuszczenia Węgier. Osiadła na zamku w Mielniku nieopodal Pragi, gdzie zmarła 11 lipca 1451 podczas epidemii dżumy. Została pochowana w kaplicy św. Marcina (obecnie św. Andrzeja) w praskiej katedrze św. Wita.

Córka Zygmunta i Barbary:

ELŻBIETA, małżonka króla ALBRECHTA II (szczegóły w jego biogr., s. 362).

*

Sukcesorem Zygmunta został jego zięć, Albrecht V, książę austriacki. Od tej chwili godność cesarska pozostała przy dynastii Habsburgów po kres istnienia Świętego Cesarstwa w początkach XIX w.